

VÝCHOVA A VZDELÁVANIE AKO NÁSTROJ (DE)FORMOVANIA HODNOTOVÉHO SYSTÉMU SPOLOČNOSTI IV

Zborník z konferencie, Poprad 2014

VÝCHOVA A VZDELÁVANIE
AKO NÁSTROJ (DE)FORMOVANIA
HODNOTOVÉHO SYSTÉMU SPOLOČNOSTI IV

Zborník z konferencie, Poprad 2014

VERBUM – vydavateľstvo KU
Ružomberok 2014

VÝCHOVA A VZDELÁVANIE AKO NÁSTROJ (DE)FORMOVANIA HODNOTOVÉHO SYSTÉMU SPOLOČNOSTI IV

Zborník z konferencie, Poprad 2014

**Výchova a vzdelávanie ako nástroj (de)formovania
hodnotového systému spoločnosti IV**

Zborník z konferencie, Poprad 2014

S finančnou podporou
KONRAD-ADENAUER-STIFTUNG ZASTÚPENIE NA SLOVENSKU

© VERBUM – vydavateľstvo KU

Odborné recenzie

Mgr. Pavel Izrael, PhD.

PharmDr. ThLic. Mária Raučinová

Redakčná a jazyková úprava

Barbora Palaščáková

Organizátori konferencie

Fórum pre verejné otázky

Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku

Rímskokatolícka cirkev Biskupstvo Spišské Podhradie

Cirkevné gymnázium Pavla Ušáka Olivu v Poprade

Nadácia Konráda Adenauera

VERBUM – vydavateľstvo Katolíckej univerzity

Hrabovská cesta 1A, 034 01 Ružomberok

<http://www.ku.sk>, verbum@ku.sk, tel. +421444304693 kl. 308

ISBN 978-80-561-0223-7

Obsah

Mária Guregová	
Na úvod	6
Martin Dilong	
Ľudské práva na prahu 21. storočia.....	7
Ján Duda	
Biskupská synoda o rodine	30
Martin Koleják	
Biblicko-teologický pohľad na homosexualitu	37
Katarína Nádaská	
Vzťah muža a ženy v priereze dejín kultúrno-náboženských systémov sveta	64
Renáta Ocilková	
Celoštátna stratégia ochrany a podpory ľudských práv v SR a jej účinky na výchovu a vzdelávanie na školách.....	74
Ján Dravecký	
Manželstvo, rodina a homosexuálne partnerstvá z pohľadu maturantov katolíckych škôl	84
Mária Raučinová	
Na záver	89

Na úvod

Témy ľudské právo, rodina a manželstvo v rokoch 2013 a 2014 v slovenskej spoločnosti silne rezonovali. Verejnú diskusiu odštartoval pripravovaný strategický vládny dokument s názvom *Celoštátna stratégia ochrany a podpory ľudských práv SR na roky 2014 – 2019*. Veľké rozčarovanie verejnosti vyvolal obsah predloženého dokumentu, ako aj prebiehajúci proces jeho prípravy. Navrhovaný dokument vzbudil mnohé podozrenia z neodbornosti, nekompetentnosti a jednostranného zvýhodňovania skupiny LGBTI. Rozsiahla a širokospektrálna verejná diskusia zviditeľňovala dva diametrálne odlišné pohľady na ľudské práva, rodinu a manželstvo. Na jednej strane sa prezentoval konzervatívny, tradičný názor a na druhej strane pohľad snažiaci sa o nové ponímanie (redefinovanie) ľudských práv, často označovaný pojmom „gender ideológia“.

Fórum pre verejné otázky, občianske združenie, vstúpilo do verejnej diskusie a zorganizovalo vedecké podujatie. Do každý rok organizovaného cyklu vedeckých konferencií s názvom *Výchova a vzdelávanie ako nástroj (de)formovania hodnotového systému spoločnosti IV (4. ročník)* zaradilo v roku 2014 tému Rodina a manželstvo vo svetle ľudských práv na prahu 21. storočia.

V tomto zborníku nájdete všetky príspevky, ktoré odzneli na tejto konferencii dňa 29. októbra 2014 v Poprade, v priestoroch Pedagogickej fakulty Katolíckej fakulty.

Inštitúcie podieľajúce sa na organizácii vedeckej konferencie:

Fórum pre verejné otázky, Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku, Školský úrad RKC Biskupstvo Spišské Podhradie, Cirkevné gymnázium Pavla Ušáka Olivu v Poprade a Nadácia Konrada Adenauera na Slovensku.

Konferencia a vydanie zborníka sa uskutočnili s finančnou podporou Nadácie Konrada Adenauera, zastúpenie na Slovensku.

Mária Guregová

Fórum pre verejné otázky

Ľudské práva na prahu 21. storočia

Martin Dilong

V súčasnosti sledujeme zvýšený záujem o ľudské práva nielen na Slovensku, ale tiež vo svete. Svoj príspevok som rozdelil na tematické časti, ktoré sa pokúsím podrobnejšie rozviesť a vysvetliť. Nadpisy týchto jednotlivých tematických celkov sú označené rímskymi číslicami.

I. Historické obdobia dôležité pre vývoj ľudských práv

Rímske právo

Rímska ríša, ktorá trvala viac ako 12 storočí (r. 753 pred Kr. – r. 476 po Kr. zánik Západorímskej ríše; Východorímska, teda Byzantská ríša trvala až do r. 1453 po Kr.) existovala najdlhšie zo všetkých historických štátnych celkov, ktoré poznáme v euroázijskom priestore. Pod jej dlhú trvácnosť sa významne podpísalo rímske právo. Rímske právo podrobne definovalo právne vzťahy medzi súkromnými osobami, ale aj medzi verejnými subjektmi (ríša, provincie, oblasti dnešného trestného práva). Inštitúty rímskeho práva ako napr. vlastnícke právo, držba, manželstvo, pôžička a i. pretrvali dodnes. Rímske právo zásadne ovplyvnilo moderné európske, kontinentálne právo tak, ako ho aktuálne poznáme. Napríklad tu platila zásada, že ten, kto niečo tvrdí (niekoho obviňuje), má povinnosť to dokázať. Taktiež v ňom môžeme nájsť základy práva na spravodlivý súdny proces. Rimania mali napr. zásadu, že obžalovaného vypočúvali vždy v prítomnosti jeho žalobcov. Brilantné definovanie mnohých právnych inštitútov i jasné právne definície a poriadok významne prispeli k tomu, že dnes máme ustálené pomenovanie mnohých právnych inštitútov. Toto je dôležité pre stabilitu a logický systém právneho poriadku.

Kresťanstvo

Kresťanstvo prináša nové idey, ktoré sa pozitívne prejavili v civilizačnom vývoji najmä v Európe, ale neskôr aj na iných kontinentoch. Nedostatkom rímskeho práva bolo, že v plnom rozsahu platilo (čiže garantovalo všetky práva) iba pre slobodných rímskym občanov. Ale tí boli v Rímskej ríši menšinou. Kresťanstvo prináša pohľad, že všetci ľudia sú si pred Bohom rovní. Tiež podrobnejšie rozpracováva ideu ľudskej dôstojnosti.

Významné historické dokumenty

Za významné historické dokumenty, ktoré výrazne ovplyvnili vývoj ľudských práv, možno považovať anglické dokumenty: Magnu Chartu Libertatum z roku 1215, Ha-

beas Corpus Act z roku 1679, Bill of Rights z roku 1689, a ďalej Ústavu USA z roku 1787, francúzsku Deklaráciu práv človeka a občana z roku 1789 a niektoré ďalšie.

Dve svetové vojny a Medzinárodná listina ľudských práv (International bill of human rights)

Prvá svetová vojna (1914 – 1918) a druhá svetová vojna (1939 – 1945) znamenali pre ľudstvo utrpenie, aké doposiaľ nepoznalo. Bolo spojené s masívnym porušovaním ľudských práv. Súvisí to s rozmachom dvoch ideológií, fašizmu a komunizmu. Fašizmus najmä počas druhej svetovej vojny a komunizmus aj po nej, spôsobili pozbavenie života miliónov nevinných ľudí. Reakciou na tieto ukrutnosti bolo kodifikovanie medzinárodných štandardov ľudských práv po druhej svetovej vojne. Za najvýznamnejšie z nich možno považovať tzv. Medzinárodnú listinu ľudských práv. Je to neformálne pomenovanie novodobého katalógu ľudských práv, ktorý mal ľuďom garantovať slobodu a zabrániť, aby akýkoľvek režim mohol beztrestne šliapať po ľudských právach. Ide o súbor najvýznamnejších ľudskoprávných dokumentov Organizácie spojených národov, ktorý obsahuje definície významných základných ľudských práv a slobôd.

Zahŕňa :

1. *Všeobecnú deklaráciu ľudských práv z roku 1948*
2. *Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach z roku 1966 a jeho dva opačné protokoly*
3. *Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach z roku 1966*

Keď k týmto trom medzinárodným dokumentom priradíme *Dohovor o ochrane základných ľudských práv a slobôd* Rady Európy z roku 1950 vrátane jeho dodatkových protokolov (tzv. Európsky dohovor o ľudských právach), dostávame základný platný rámec na ochranu ľudských práv. Tieto treba poznať ako práv.

1. Generácie ľudských práv

V odbornej literatúre sa stretávame s výrazom tri generácie ľudských práv. O čo ide? Je to členenie ľudských práv podľa ich postupného medzinárodného kodifikovania a ich zamerania.

Prvá generácia ľudských práv

Pod týmto pojmom sa myslia občianske a politické práva. Príkladmo uvediem najdôležitejšie z nich:

Občianske práva:

1. *Prvé a základné ľudské právo – právo na život.* Pokiaľ toto právo nie je rešpektované, všetky ostatné práva strácajú svoj zmysel.
2. *Rešpektovanie ľudskej dôstojnosti*

3. *Rovnosť pred zákonom a zákaz diskriminácie*
4. *Právo na súkromie*
5. *Právo na spravodlivý súdny proces*
6. *Právo na vlastníctvo*
7. *Sloboda pohybu a pobytu*
8. *Právo na osobnú bezpečnosť*
9. *Zákaz mučenia*
10. *Právo na ochranu prepravovaných správ od poštovej formy po elektronickú (e-mail, mobil)*
11. *Nedotknuteľnosť obydlia*
12. *Prezumpcia nevinny*
13. *Právo na azyl*
14. *Právo na štátnu príslušnosť*
15. *Sloboda svedomia, myslenia a náboženského presvedčenia.*

Politické práva:

1. *Petičné právo*
2. *Sloboda združovania a sloboda zhromažďovania*
3. *Sloboda prejavu*
4. *Volebné právo*
5. *Právo na odpor.*

Druhá generácie ľudských práv

K druhej generácii ľudských práv zaraďujeme hospodárske, sociálne a kultúrne práva. Dovoľme si uviesť ich hlavné členenie podľa jednotlivých skupín. Nie vždy je však hranica medzi jednotlivými právami druhej generácie ľudských práv jednoznačná. Napr. právo na vzdelanie patrí medzi kultúrne práva (celkové vzdelanie a kultúrna úroveň človeka), ale taktiež aj medzi hospodárske práva (lepšie vzdelanie je rozhodne výhodou pri hľadaní zamestnania). Pre napĺňanie týchto práv je nutná aktívna činnosť zo strany štátu či samosprávy.

Hospodárske práva:

1. *Právo na slobodnú voľbu povolania*
2. *Právo na podnikanie*
3. *Právo na prácu*
4. *Právo na združovanie sa v odboroch a iných záujmových združeniach za účelom ochrany svojich hospodárskych a sociálnych záujmov*
5. *Právo žien, mladistvých a zdravotne postihnutých na zvýšenú ochranu zdravia pri práci a osobitné pracovné podmienky*
6. *Právo na spravodlivú odmenu za vykonanú prácu.*

Sociálne práva:

1. *Právo na sociálne zabezpečenie*
2. *Právo na primeranú životnú úroveň*
3. *Právo na ochranu zdravia*
4. *Prednostné právo rodičov pri výchove a vzdelávaní ich detí*
5. *Právo na primeraný odpočinok po práci*
6. *Právo na ochranu manželstva*
7. *Právo na podporu rodiny.*

Kultúrne práva:

1. *Právo účasti na kultúrnom živote spoločnosti*
2. *Právo na ochranu autorských práv*
3. *Právo na ochranu kultúrnych pamiatok*
4. *Právo na vzdelanie.*

Tretia generácia ľudských práv

Tvoria ich práva, ktoré presahujú rámec prvej a druhej generácie ľudských práv. Skupinovo ich môžeme označiť ako práva medzinárodnej solidarity. Zvyčajne si ich realizácia vyžaduje spoluprácu viacerých subjektov medzinárodného práva (najmä štátov).

K týmto právam zaraďujeme:

1. *Právo na hospodársky a sociálny rozvoj*
2. *Právo na mier*
3. *Právo na priaznivé životné prostredie*
4. *Práva národnostných, náboženských a etnických skupín*
5. *Právo na medzigeneračnú solidaritu.*

Pri všetkých ľudských právach je dôležité uvedomiť si skutočnosť, že každému z práv zodpovedá aj povinnosť určitého subjektu. Realizácia práv jedných občanov, nie je možná bez povinností iných. Napr. právo na primeranú zdravotnú starostlivosť je podmienené zdravotným poistením a činnosťou štátu, či samosprávy – zabezpečenie podmienok pre výkon zdravotnej starostlivosti napr. nemocničné priestory, prístroje, lekári a pod.

Ľudské práva nie sú vždy garantované absolútne, ale môžu podliehať určitým obmedzeniam. Napr. sloboda prejavu podlieha obmedzeniam z hľadiska verejného poriadku (nemožno vyzývať na porušovanie zákonov), bezpečnosti (nemožno sprístupňovať tajné informácie, ktoré sú dôležité pre bezpečnosť obyvateľov), morálky (obmedzenia pri slobode prejavu vo vzťahu k mladistvým, deťom a pod.).

Rád by som poukázal na určité tendencie, ktoré smerujú k odklonom od prirodzenoprávnoprávnej koncepcie ľudských práv a vedú k určitej forme ideologického

chápania ľudských práv. Osobitne sa táto agenda týka ľudského práva, ktorým je právo na uzatvorenie manželstva a ochranu rodiny.

2. Právo na uzatvorenie manželstva

Viacerí odborníci poukazujú na to, že v súčasnosti dochádza k novým posunom aplikácie ľudských práv pre osoby s iným sexuálnym cítením ako je heterosexuálne. Na jednej strane môže byť tento trend považovaný za nový, pozitívny vývoj pre oblasť ľudských práv. Na druhej strane môže byť tento jav vnímaný negatívne, ako proces, v ktorom sa za ľudské práva začínajú považovať práva, ktoré boli úplne neznáme tvorcom a signatárom najvýznamnejších ľudskoprávnych dohôrov v druhej polovici 20. storočia.

Pod pojmom osobitné práva pre osoby s inou sexuálnou náklonnosťou chápem neprimerané právne zvýhodnenia, ktorých sa dostáva osobám s inou sexuálnou náklonnosťou. Problematike privilegií pre osoby LGBTI sa podrobne venuje nemecká sociologička Gabriela Kuby¹. Tieto práva možno tiež označiť výrazom – nadštandardné práva pre osoby s inou sexuálnou náklonnosťou. V článku ďalej používame pre tento výraz „nadštandardné práva pre osoby s inou sexuálnou náklonnosťou“ aj kratšie označenie „nadštandardné práva LGBTI“².

Všeobecná deklarácia ľudských práv obsahuje východiskovú definíciu manželstva. Táto definícia zahŕňa manželstvo tak, ako sa po stáročia chápali právne poriadky iných štátov, vrátane rímskeho práva. Ako právny zväzok jedného muža a jednej ženy³. Podobné chápanie inštitútu manželstva ako zväzku muža a ženy majú aj ďalšie medzinárodné zmluvy na ochranu ľudských práv⁴. Dôležitosť ochrany manželstva ako ústavného práva priznáva v článku 41 ods. 1a Ústava SR⁵. Slovenský zákon o rodine, Zákon č. 36/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov (ďalej len „Zákon o rodine“), definuje manželstvo veľmi podobne, ako uvedené medzinárodné zmluvy na ochranu ľudských práv a slobôd v § 1 ods. 1⁶.

¹ KUBY, G. : *Globálna sexuálna revolúcia*, Lúč, 2013, Bratislava, s. 108, ISBN: 978-80-7114- 922-4.

² Práva lesbičiek, gejov, bisexuálnych, transrodových a intersexuálnych osôb.

³ Všeobecná deklarácia ľudských práv, článok 16:

1. Muži a ženy, ak dosiahli plnoletosť, majú právo bez hocikakého obmedzenia z dôvodov rasovej, národnostnej alebo náboženskej príslušnosti uzavrieť manželstvo a založiť rodinu. Čo sa manželstva týka, majú počas jeho trvania i pri jeho rozlúčení rovnaké práva.

2. Manželstvá môžu byť uzavreté len so slobodným a plným súhlasom nastávajúcich manželov.

3. Rodina je prirodzenou a základnou jednotkou spoločnosti a má nárok na ochranu zo strany spoločnosti štátu.

⁴ Čl. 12 Dohovoru o ochrane základných ľudských práv a slobôd, čl. 23 ods. 2 Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach.

⁵ „Manželstvo, rodičovstvo a rodina sú pod ochranou zákona. Zaručuje sa osobitná ochrana detí a mladistvých.“

⁶ „Manželstvo je zväzok muža a ženy, ktorý vzniká na základe ich dobrovoľného a slobodného rozhodnutia uzavrieť manželstvo po splnení podmienok ustanovených týmto zákonom.“

Ako vidieť z uvedených príkladov dôležitých medzinárodných zmlúv, ktoré sa týkajú ľudských práv, Ústavy SR a Zákona o rodine, manželstvo je pojmovo vymedzené ako trvalý zväzok jedného muža a jednej ženy. Uvedené rešpektuje dlhodobu overenú historický fakt, že základnou bunkou spoločnosti je manželstvo a z neho vyrastajúca rodina. Považujem za správne, aby inštitút manželstva nebol „modernizovaný“ spôsobom, ktorý by bol proti tejto historicky a spoločensky overenej skúsenosti ľudstva.

Európsky súd pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“) sa dlhodobu pridržal tejto koncepcie manželstva ako trvalého zväzku muža a ženy. Inštitúciu manželstva definoval ako tradičné manželstvo medzi osobami opačného pohlavia⁷. Právo uzavrieť manželstvo nepatrilo homosexuálom ani transsexuálom⁸. Ako poznamenávajú autori Kmec, Kosař, Kratochvíl, Bobek: V prípade *Christe Goodwin proti Spojenému kráľovstvu*⁹ však veľká komora ESLP tento výklad opustila. Uviedla, že bránenie post-operacným transsexuálom uzavrieť manželstvo s osobou opačného pohlavia narušuje samotnú esenciu práva uzavrieť manželstvo¹⁰.

ESLP rozhodnutím v prípade *Goodwin* opustil dlhodobu praktizovanú zásadu rešpektovania viacerých precedensov v tejto oblasti. Prispel tak do určitej miery k zneisteniu pojmového vymedzenia manželstva, ktoré v doterajšej praxi súdu bolo vždy chápané ako trvalý zväzok medzi mužom a ženou. Dovolím si vysloviť názor, že by bolo žiaduce, aby súd tento svoj postoj revidoval a vrátil sa k pojmovému chápaniu manželstva tak, ako to dokladuje jeho bohatá judikatúra v tejto oblasti.

V ďalšom prípade¹¹ ESLP konštatoval, že právo uzavrieť manželstvo osobami rovnakého pohlavia nie je v tomto prípade garantované podľa článku 12 Dohovoru o ochrane základných ľudských práv a slobôd (ďalej len „Dohovor“). Súd však tesnou väčšinou hlasov, 4 sudcovia za a 3 proti, uznal, že došlo k porušeniu práv homosexuálneho páru podľa článku 8 Dohovoru (právo na rodinný život) a článku 14 (zákaz diskriminácie).

Súd síce konštatoval, že právo na uzatvorenie manželstva homosexuálov podľa článku 12 Dohovoru nie je možné odvodiť z článku 12 Dohovoru, avšak súčasne pripustil, že právo uzavrieť manželstvo homosexuálov je možné, ak tak umožňujú vnútroštátne predpisy príslušného štátu.

⁷ Pozri: *Rees proti Spojenému kráľovstvu*, *Sheffield a Horsham proti Spojenému kráľovstvu*, rozsudok Veľkej komory z 30. 7. 1998, č. 22985/93 a 23390/94.

⁸ Pozri: *Cossey proti Spojenému kráľovstvu*, rozsudok pléna z 27. 9. 1990, č. 10843/84, a *Sheffield a Horsham proti Spojenému kráľovstvu*.

⁹ Pozri: *Christe Goodwin proti Spojenému kráľovstvu*, rozsudok zo dňa 11. 7. 2003, č. 28957/95.

¹⁰ KMEC – KOSAŘ – KRATOCHVÍL – BOBEK, : *Evropská zmluva o lidských právech*, Nakladatelství C.H.Beck, 2012, Praha, s. 1180 – 1181, ISBN 978-80-7400-365-3.

¹¹ Pozri: *Schalk a Kopf proti Rakúsku*, rozsudok zo dňa 21. 6. 2010, č. 30141/2010.

Posilnenie ústavnej ochrany manželstva na Slovensku

Z tohto dôvodu sa javí v podmienkach Slovenskej republiky dôležité zachovať súčasnú koncepciu manželstva ako zväzku medzi mužom a ženou, ako je to definované v Zákone o rodine a tiež vo viacerých medzinárodných zmluvách na ochranu ľudských práv. Považujem preto za rozumné, že si uvedenú skutočnosť uvedomil aj slovenský parlament a dňa 4. júna 2014 prijal novelu ústavy, ktorá výrazne posilnila ústavnú ochranu manželstva. „Manželstvo je jedinečný zväzok medzi mužom a ženou. Slovenská republika manželstvo všestranne chráni a napomáha jeho dobro.“ Tento návrh predložený prvý raz podpredsedom NR SR Jánom Figelom sa podarilo presadiť do slovenskej ústavy. V záverečnom hlasovaní ho podporilo 102 slovenských poslancov zo 128 prítomných na hlasovaní. Uvedené predstavuje dobrý príklad, ako sa slovenský zákonodarcia dokázal veľmi slušne vyrovnáť s tendenciami, ktoré sa pod rúškom ideologického chápania ľudských práv pokúšajú narušiť prirodzenoprávny koncept ľudských práv. V tejto súvislosti by som rád odkázal aj na dôvodovú správu k tomuto návrhu ústavy, ktorá presne špecifikuje: Navrhované znenie ústavného zákona obsahuje pozitívnu definíciu manželstva. Jedinečnosť manželstva znamená, že práva a povinnosti vyplývajúce z manželstva nemožno založiť inak. Orgány štátu, podľa článku 2 ods. 2 Ústavy SR môžu konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon. Prijatím navrhovanej úpravy bude ústavne definované manželstvo ako trvalý, prirodzený zväzok jedného muža a jednej ženy uznaný slovenským právnym poriadkom. Štátne orgány Slovenskej republiky, vrátane Národnej rady Slovenskej republiky, v rámci svojej zákonodarnej činnosti, budú tak povinné toto ústavné vymedzenie manželstva rešpektovať, chrániť ho a napomáhať jeho dobro.“

3. Problematika slobody prejavu

V nasledujúcej časti sa pokúšam rozviesť, aké sú právne dôsledky rozporu nadštandardných práv osôb LGBTI s právom na slobodu prejavu. Francúzsky poslanec Christian Vanneste v roku 2005 povedal vo francúzskom parlamente tieto vety: „Homosexuálne správanie ohrozuje prežitie humanity“ a „Heterosexuálna je morálne nadradená homosexualite“. Za uvedené bola podaná žaloba 3 homosexuálnymi organizáciami. V januári 2006 prvostupňový súd v Lille uznal poslanca vinným podľa nového zákona o homofóbii prijatého 30. 12. 2004. Bol mu udelený peňažný trest v celkovej výške 12.000 EUR¹². Neskôr tento rozsudok potvrdil aj odvolací súd.

Dovolím si vyjadriť názor, že takéto rozhodnutie francúzskych súdov je v rozpore s právom na slobodu prejavu podľa článku 10 Dohovoru o ochrane základných ľudských práv a slobôd (ďalej len „Dohovor“). Európsky súd pre ľudské práva (ďalej

¹² COLEMAN, P. B. : *Censored*, Wien, Kairos Publications, 2012 s. 49, ISBN 978 – 3-950 3055-6-2.

len „ESLP“) považuje slobodu prejavu za dôležité ľudské právo. Sloboda prejavu je v judikatúre ESLP vykladaná široko. Všeobecne platí prezumpcia, že článok 10 Dohovoru zahŕňa všetky formy prejavu bez ohľadu na médium, prostredníctvom ktorého je prejav realizovaný, a to bez ohľadu na obsah prejavu. Zo súčasnej judikatúry súdu k článku 10 Dohovoru vyplýva, že sloboda prejavu zahŕňa aj expresívne prejavy. Pokiaľ ide o expresívne prejavy, súd vylúčil z ochrany iba prejavy hlásajúce revizionizmus, antisemitizmus či národný socializmus. Opakovane však dospel k názoru, že článok 10 Dohovoru za určitých okolností chráni aj značne expresívne formy prejavu. Súd považuje za chránené expresívne prejavy napr. protest proti chovu líšok prejavový tým, že došlo k narušeniu lovu pomocou loveckých rohov sťažovateľov, ktorí odvracali pozornosť psov¹³.

V súvislosti s rozhodovaním dvoch francúzskych súdov si dovoľm vyjadriť názor, že právo poslanca parlamentu na slobodu prejavu by malo byť garantované. Obmedzené môže byť iba vo veľmi výnimočných prípadoch, v ktorých k tomu existuje legitímny a presne špecifikovaný dôvod, napr. otvorená propagácia fašizmu, či schvaľovanie holokaustu. V prípade poslanca Venesta však konkrétny, legitímny dôvod chýba. Sloboda vyjadrovať názory v parlamente je základným atribútom poslaneckej imunity. Bez rešpektovania tohto práva nemôže poslanec vykonávať svoj mandát. Poslanec je zástupcom voličov, ktorí mu vo voľbách dali mandát. Slobodný výkon poslaneckého mandátu považujem za jeden z fundamentálnych princípov právneho štátu. Ak sloboda prejavu v parlamente nie je garantovaná, je otáznou, či ešte poslanec vykonáva slobodne mandát, ktorí mu odovzdali voliči. Ak však už ani právo poslanca na slobodu prejavu nie je garantované, ako potom bude zaručené právo na slobodu prejavu pre bežného občana?

Právo na slobodu prejavu je lakmusovým papierikom skutočnej demokracie. Z histórie vieme, že diktátori v 20. storočí, ktorí reprezentovali ideológie fašizmu či komunizmu, pokiaľ získali moc, veľmi rýchlo siahli na slobodu prejavu. Uznávam fakt, že výroky Christiana Vanesteho mohli pre určitú skupinu vyznievať ako neprijateľné. Na druhej strane podstatou demokratickej diskusie v parlamente je neraz vyslovovanie názorov, ktoré niektorá skupina osôb môže považovať aj za provokačné. Je však správne takýmto spôsobom zasahovať do slobodnej diskusie v parlamente? Pokúšali sa sudy takýmto svojím rozhodnutím zasiahnuť do autonómie zákonodarnej moci? Povedané inak, 12 000 EUR je pomerne veľká pokuta pre fyzickú osobu, akou bol aj poslanec Vaneste. Sledovali tým sudy okrem iného aj zámer, aby sa v budúcnosti iní poslanci neodvážili vysloviť kritické názory k problematike homosexuálneho správania? Ak áno, môžeme ešte hovoriť o rešpektovaní klasického princípu delby moci medzi parlamentom (moc zákonodárna), vládou (výkonná moc) a súdmi

¹³ Steel a ďalší proti Spojenému kráľovstvu, rozsudok zo dňa 23. 9. 1998, č. 67/1997/851/1058, Hashman a Harrup proti Spojenému kráľovstvu, rozsudok zo dňa 25. 11. 1999, č. 25594/94.

(súdna moc), pokiaľ sloboda prejavu v parlamente je takto obmedzovaná bez skutočného legitímneho dôvodu?

Napokon Kasačný súd v novembri 2008, zrušil obidva predchádzajúce rozsudky s odôvodnením, že nižšie súdy náležite nezávázali slobodu tlače a slobodu vyjadrovania.¹⁴ Kasačný súd vo Francúzku, ktorý plní úlohu Najvyššieho súdu v tejto krajine, napokon uznal, že sloboda prejavu v parlamente je základným atribútom demokratickej diskusie, bez ktorej parlament nemôže plniť svoje základné ústavné funkcie a vykonávať svoju činnosť v prospech občanov, ktorí si vo voľbách zvolili svojich zástupcov – poslancov parlamentu.

II. Nové výzvy pre 21. storočie – chápanie ľudských práv na križovatke

V súčasnosti sa na Slovensku intenzívne diskutuje o ľudských právach. Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí (MZVaEZ SR) pripravilo návrh Celostátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv Slovenskej republiky. Fórum pre verejné otázky malo vážne výhrady k tomuto vládnemu dokumentu. Tieto výhrady sme niekoľkokrát vyjadrili na verejnosti, tmočili sme ich aj MZVaEZ SR na osobných stretnutiach. Rozhodli sme sa však iniciovať a realizovať vypracovanie alternatívneho *Dokumentu ľudské práva pre všetkých*¹⁵. Na vypracovaní tohto dokumentu sa podieľali viacerí autori: JUDr. Martin Dilong M.I.L., MUDr. Mária Orgonášová, CSc., PhDr. Janka Šípošová, CSc., Mgr. Miroslava Szitová, Ing. Mgr. Pavol Kossey, Mgr. Ján Kmeť, Mgr. Martin Gazdík.

Dovolím si uviesť hlavné princípy uvedené v tomto dokumente, z ktorých by malo riešenie ľudskoprávných problémov v 21. storočí vychádzať:

Princíp ľudskej dôstojnosti – je nevyhnutné rešpektovať potreby ľudí každého veku, ako je rovnako dôležité a hodné verejne podporiť ich napĺňanie.

Princíp ochrany ľudského života – každá ľudská bytosť má právo na ochranu svojho života od počatia po prirodzenú smrť.

Princíp slobody a nezávislosti – vychádza z práva osôb na sebaurčenie a nezávislosť v súlade s ich telesnými a mentálnymi kapacitami. Znamená aj právo žiť a zotrvať čo najdlhšie v prirodzenom domácom, prípadne komunitnom prostredí – s vytvorenými adekvátnymi podmienkami bezbariérového bývania a inými potrebnými službami a podporou.

¹⁴ COLEMAN, P. B.: *Censored*. Wien, Kairos Publications, 2012 s. 49, ISBN 978 -3-950 3055-6-2.

¹⁵ DILONG – ORGONÁŠOVÁ – ŠÍPOŠOVÁ – SZITOVÁ – KOSSEY – KMEŤ – GAZDÍK.: *Ľudské práva pre všetkých*, Fórum pre verejné otázky, Vydavateľstvo Lúč 2015, Bratislava, s. 4 – 59, ISBN 978-80-7114-995-8.

Princíp solidarity – vychádza z ochoty vzájomne sa podporovať, z potreby vyrovnannej medzigeneračnej výmeny medzi osobami rozličného veku a rozličného spoločensko-ekonomického statusu, čo zabezpečí udržateľnosť rozvoja spoločnosti vo všetkých jej oblastiach a pre všetky vekové kategórie.

Princíp subsidiarity – vychádza z potreby zdieľanej zodpovednosti aktérov na rozličných úrovniach (rodina; potom miestna, regionálna, národná, prípadne až medzinárodná úroveň). Platí pritom zásada, že konkrétnu zodpovednosť má preberať úroveň, ktorá má k jej plneniu najbližšie. Princípy subsidiarity a solidarity úzko súvisia, pretože subsidiarita bez solidarity upadá do individualizmu, kým solidarita bez subsidiarity môže viesť k štátnemu paternalizmu.

Princíp sebarealizácie – vychádza z filozofie aktívneho prístupu k vlastnému životu počas životného cyklu v súlade s očakávaniami, potrebami a možnosťami každého človeka. Podmienkou na uplatňovanie tohto princípu je dostupné celoživotné vzdelávanie, vrátane uľahčenia prístupu k novým technológiám.

Princíp nediskriminácie a rovného zaobchádzania – ustanovuje zákaz diskriminácie na základe veku, pohlavia, národnosti, sociálneho postavenia, náboženského presvedčenia, či politických názorov a iných kritérií. Osobitnú pozornosť treba venovať oblasti zamestnanosti a odmene za prácu, ale aj prístupu k zdravotnej starostlivosti, celoživotnému vzdelávaniu, bývaniu, k sociálnym a finančným službám všetkého druhu.

Princíp účasti na správe vecí verejných – podporuje právo všetkých osôb uplatňovať svoj vplyv pri rozhodovaní o smerovaní a rozvoji krajiny, regiónu alebo komunity aj prostredníctvom rôznych hnutí, svojpomocných skupín a spolkov či občianskych združení.

Okruhy hlavných ľudskoprávných problémov na Slovensku sú v *Dokumente Ľudské práva pre všetky* rozčlenené do týchto kapitol:

Filozoficko-sociologický rámec, Ochrana života, Ochrana a podpora rodiny, Sociálne záležitosti, Právo na vzdelanie, Práva seniorov, Zdravotne postihnuté osoby, Právny štát, súdnictvo a prokuratúra, Životné prostredie, Obete násilia.

Obsah jednotlivých kapitol a hlavné výzvy pre ľudské práva na Slovensku sa pokúsím zhrnúť v nasledujúcej časti príspevku.

1. Filozoficko-sociologický rámec¹⁶

Ľudské práva prináležia každej ľudskej osobe jednoducho preto, že táto osoba jestvuje (ontologický princíp ľudských práv). Majú predovšetkým chrániť dôstojnosť každého

človeka a vytvárať podmienky na jeho všestranný osobný rozvoj. Ľudské práva majú pomáhať vytvárať rovnováhu v medziludských vzťahoch a zamedziť situáciám, ktoré fyzicky či psychicky ponížujú a ničia ktoréhokoľvek človeka. Nemajú človeka zväzovať, ale mu majú zabezpečovať priestor slobody a vytvárať priestor istoty a bezpečnosti.

Ak majú byť ľudské práva reálne naplnené, každý má popri práve na vyžadovanie svojich práv aj povinnosť uznávať práva tých druhých. Obraz povie niekedy viac, ako analytické definície. Ľudské práva nemajú byť kazajkou, ktorá človeka zvierá. Majú byť hrejivým svetlom, ktorý zabezpečuje človeku teplo a príjemný pocit. Ak treba, majú byť aj brnením, ktoré ho chráni pred ranami z okolia.

Jednou zo základných požiadaviek kladených na ľudské práva je, že nesmú byť v rozpore s prirodzeným zákonom, musia s ním byť v súlade. Prirodzený zákon možno charakterizovať ako súhrn najzákladnejších princípov a hodnôt, potrebných pre život jednotlivca i spoločnosti, na ktorých je možno racionálne sa zjednotiť – bez ohľadu na ideologické východiská.

2. Ochrana života¹⁷

Pokiaľ ide o problematiku ochrany ľudského života, právo na život považujem za prvé, základné ľudské právo. Pokiaľ toto právo nie je rešpektované, ostatné dôležité ľudské práva sa nemôžu naplniť, pretože chýba subjekt, človek, ktorý je nositeľom týchto práv. Pokiaľ ide o toto prvé základné ľudské právo, v podmienkach Slovenskej republiky vidím veľké rezervy v oblasti ochrany počatých, ale ešte nenarodených detí a tiež ich matiek. Osobitnú výzvu pre napĺňanie tohto práva predstavuje tiež starostlivosť o dlhodobo chorých pacientov a zomierajúcich ľudí.

Právo na život súvisí s **princípom rovnosti**, ktorý je zakotvený v uvedených medzinárodných a európskych dokumentoch. Jeho vyjadrením je **princíp nediskriminácie** na základe viacerých kritérií. Jedným z týchto kritérií, podľa článku 21 ods. 1 Charty základných práv Európskej únie, je aj kritérium veku. V Ústave SR je princíp nediskriminácie uvedený v článku 12 ods. 2. Obsahuje zákaz diskriminácie na základe „iného postavenia“, do ktorého patrí aj kritérium veku. To znamená, že je v zásade neprípustné, aby ľudská bytosť požívala nižšiu alebo vyššiu mieru ochrany len preto, že dosiahla určitý vek.

Je neprípustné vytvárať rozličné kategórie ľudí s rozdielnou mierou ľudskej dôstojnosti alebo rozdielnym katalógom subjektívnych práv podľa dĺžky ich života. Z toho vyplýva záväzok chrániť práva ľudských bytostí **po narodení aj pred narodením**. Vytváranie rozdielov v právnej ochrane nenarodených a narodených ľudí, ak ide o ich dôstojnosť a integritu, je neoprávnenou diskrimináciou. Napriek tomu, že má byť

¹⁷ Tamtiež, s. 12 – 16.

ľudský život chránený aj pred narodením, v podmienkach SR to tak nie je. V zmysle rozhodnutia Ústavného súdu z roku 2007 je Zákon č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva v znení neskorších predpisov v súlade s Ústavou. Slovenská legislatíva tak naďalej neposkytuje dostatočnú ochranu nenarodeným deťom do 12. týždňa tehotenstva. Tento stav znamená, že tieto **nenarodené deti** sú špecifickou menšinou, ktorá je **obetou neoprávnenej diskriminácie na základe veku**. V dôsledku toho na Slovensku umelým potratom denne prichádza o život približne 20 počatých detí.

Osobitný dôraz venovať dlhodobo chorým pacientom. Nie vždy ich vieme, aj pomocou moderných medicínskych prostriedkov, vyliečiť. Treba však podporovať všetky kroky, ktoré vedú k zmierneniu ich utrpenia a podpory ich sebavedomia ako ľudskej osoby. V tomto ohľade treba podporovať aj rôzne formy terapie, ktoré umožnia dlhodobo chorému zachovať si pocit vlastnej ľudskej dôstojnosti a úcty. Pre mnohých ľudí na Slovensku predstavuje významnú mieru životnej istoty náboženstvo. V tejto súvislosti treba oceniť, že za posledných 25 rokov došlo ku skvalitneniu duchovnej služby v mnohých nemocničných zariadeniach, čo sa prejavuje napr. možnosťou navštevovať kaplnky priamo v nemocniciach, účasťou na bohoslužbách v týchto priestoroch, duchovnou službou pre chorých v týchto zariadeniach. Významnú formu obohatenia predstavujú aj možnosti pre dlhodobo chorých a starších občanov, sledovať bohoslužby prostredníctvom rozhlasu či televízie.

3. Ochrana a podpora rodiny¹⁸

Právna ochrana manželstva sa v podmienkach Slovenskej republiky výrazne posilnila prijatím novely Ústavy SR dňa 4. júna 2014. Bola zakotvená jednoznačná ústavná definícia manželstva: „*Manželstvo je jedinečný zväzok medzi mužom a ženou.*“ Uvedená ústavná definícia manželstva je dôležitá z hľadiska ústavnej stability a jednoznačnosti, čo sa pod manželstvom myslí, v zmysle ústavného poriadku SR. Rovnako dôležitá je však aj nasledujúca veta, ktorú priniesla spomínaná novela ústavy: „*Slovenská republika manželstvo všestranne chráni a napomáha jeho dobru.*“ Uvedené predstavuje ústavný postulát zákonodarcu, ako má vyzerať rodinná, sociálna, ekonomická, kultúrna, vzdelávacia politika štátu.

Pokiaľ ide o rodinu ako takú, je potrebné vidieť fakt, že mnohé rodiny žijú v chudobe, ďalšie zápasia s viacerými problémami, ktoré sa týkajú ekonomickej a sociálnej oblasti. Je potrebné postupne budovať sociálno-ekonomické prostredie, v ktorom sa bude viac dariť ľuďom dosahovať slušnú životnú úroveň, zamestnanosť a vytvárať podmienky pre silné rodiny. Medzi dlhodobé priority na Slovensku, pokiaľ ide o rodinnú politiku, by mali patriť najmä:

1. Podpora zamestnanosti a ekonomické posilňovanie rodiny

2. Rast a stabilita životnej úrovne

3. Ochrana a podpora rodiny v jej vlastnej zodpovednosti

Autori dokumentu *Ľudské práva pre všetkých* odporúčajú viaceré ekonomicko-sociálne opatrenia v prospech rodiny. Dovolím si uviesť aspoň niektoré z nich.

Je potrebné podporiť iniciatívy (zo strany podnikateľských subjektov, samosprávy, štátu), aby sa ľuďom, osobitne na Slovensku, darilo viac pri zamestnávaní sa v dôstojných pracovných podmienkach. V tejto oblasti sa uvádzajú dve konkrétne opatrenia:

- zníženie odvodov, najmä pre ľudí s nízkymi príjmami;
- zlepšenie vzdelávacieho systému tak, aby školy nevychovávali mladých nezamestnaných.

Zo strany štátu, maximálne eliminovať prípady, keď silné ekonomické subjekty, vrátane štátu, ekonomicky zneužívajú svoje silné, dominantné postavenie na pracovnom, či ekonomickom trhu. Ako prioritné v tejto oblasti je potrebné riešiť:

a) Nevyplácanie miezd zamestnancom – je potrebné prijať účinnú legislatívnu úpravu, ktorá odradí niektorých zamestnávateľov, ktorí nevyplácajú svojim zamestnancom riadne a načas celú mzdu. Uvedené predstavuje vážny problém sociálnej spravodlivosti – najmä v chudobnejších regiónoch Slovenska.

b) Riešenie problému nevyplácania dohodnutej odmeny najmä malým a stredným subdodávateľom v praxi dochádza k prípadom, keď veľké firmy bez relevantného právneho dôvodu nezaplatia za odvedenú prácu svojim subdodávateľom. Mnohé rodiny, najmä rodiny živnostníkov, to sociálne ohrozuje.

c) Spravodlivejší daňový systém – podporujeme úsilie štátu o zamedzenie a elimináciu daňových únikov. Na druhej strane, štát by nemal požadovať úhradu DPH za faktúry, ktoré neboli ich vystavovateľom ani čiastočne uhradené (minimálne vo výške zodpovedajúcej DPH).

Ochrana tehotných matiek a malých detí

Je žiadatel'né do slovenskej legislatívy zakotviť účinnejšiu ochranu tehotných matiek a matiek malých detí do veku 3 rokov. Je vhodné, aby do Zákonníka práce boli prijaté ochranné ustanovenia, ktoré budú tehotnú matku a matku s malými deťmi chrániť v troch oblastiach:

1. Zamestnávateľ nebude môcť tehotnej žene a matke s deťmi do 3 rokov prikázať prácu v noci.
2. Matku s dieťaťom do 3 rokov, pokiaľ pracuje, nebude môcť poslať na služobnú cestu bez jej súhlasu.
3. Tehotnej žene a matke s malými deťmi nebude môcť zamestnávateľ prikázať nadčasy.

4. Právo na vzdelanie¹⁹

Medzi hlavné problémy na Slovensku, pokiaľ ide o realizáciu tohto základného ľudského práva je možné zaradiť: príliš veľa častých zmien v školstve, znižovanie kvality vzdelávania, finančné podhodnotenie miezd v školstve a diskrimináciu odborných zamestnancov. Za vhodné riešenia na postupné prekonávanie týchto problémov je možné považovať stabilizáciu (finančnú a sociálnu) učiteľov a odborných pracovníkov v školstve, rozvoj potenciálu každého dieťaťa, vytváranie lepších pracovných podmienok pre zamestnancov škôl, podporovanie princípu slobodného výberu školy, viac individuálneho prístupu pre žiakov so špeciálnymi potrebami, odstrániť diskrimináciu pri financovaní súkromných a cirkevných škôl a jednoznačné rešpektovanie práv rodičov najmä v citlivých oblastiach vzdelávacieho procesu.

Stabilizácia učiteľov a odborných pracovníkov

Je želateľné vypracovať Stratégiu dlhodobej stabilizácie učiteľov a odborných pracovníkov v školstve. Mala by zohľadňovať najmä možnosti odborného rastu, je potrebné vytvárať zdroje aj na lepšie finančné ohodnotenie ich práce a pomáhať k dostupnejšiemu bývaníu, najmä mladším učiteľom a odborným pracovníkom, ktorí si zakladajú rodiny.

Rozvoj potenciálu každého dieťaťa

Ak chceme viac naplňať Ústavu SR, malo by nám záležať na rozvoji potenciálu dieťaťa a usilovať sa o výchovu a vzdelávanie žiakov tak, aby sme mali stále viac úspešných absolventov, ktorí sa uplatnia v živote. V rozvíjaní talentov detí zohrávajú dôležitú úlohu základné umelecké školy, školské kluby detí a centrá voľného času, ktoré majú byť tak podporované štátom, aby v nich mohli pracovať kvalifikovaní pedagógovia. Investícia do formácie detí prostredníctvom voľnočasových aktivít je nielen investíciou do umeleckého a športového potenciálu národa, ale aj prevenciou nežiaduceho správania detí.

Vytváranie lepších podmienok

Vytvoriť podmienky pre všetkých zamestnancov škôl a školských zariadení tak, aby sa sprehľadnil školský systém a školy i školské zariadenia mali jasné kompetencie a financovanie. Posilniť školskú samosprávu a radu školy tak, aby bola čo najviac nezávislá od vonkajších vplyvov.

Podporovať slobodný výber školy

Zachovať princíp rovnosti podpory od štátu pre všetky štátne i neštátne školy a posilniť princíp slobodného výberu školy a súťaživosť medzi školami a školskými

zariadeniami. Upraviť legislatívu tak, aby pedagóg, ktorý je v súčasnosti chránenou osobou, mal možnosť v prípade ohrozenia, vymôcť si svoje práva.

Odstrániť diskrimináciu súkromných a cirkevných škôl

Je potrebné odstrániť do určitej miery pretrvávajúcu diskrimináciu medzi štátnymi školami na jednej strane a cirkevnými a súkromnými na druhej strane. Cirkevné a štátne školy sú vo výraznej menšine, menej ako 5 % zo všetkých škôl. Neobstoja argumenty, že rovnocenné financovanie štátnych škôl na jednej strane a cirkevných a súkromných na strane druhej si nemôže štátny rozpočet dovoliť. Je potrebné, aby príspevky na žiakov v jednotlivých regiónoch Slovenska boli spravodlivejšie rozdeľované medzi školy, bez ohľadu na to, či je ich zriaďovateľom štát (samospráva), cirkev alebo súkromná inštitúcia. Taktiež je spravodlivé a voči učiteľom korektné, aby bol normatív na žiaka domáceho vzdelávania rovnaký ako na žiaka v prezenčnom vzdelávaní.

Rešpektovanie práv rodičov

Je potrebné, dôsledne implementovať garancie práv rodičov, aby výchova a vzdelávanie detí osobitne v materských a základných školách prebiehala v súlade s ich filozofickým a náboženským presvedčením. Osobitne sa to týka otázok, ktoré súvisia so sexuálnou výchovou. Rodičia majú právo na ochranu svojich detí pred ideológiami, ktoré sa usilujú prenikať aj do školského systému.

5. Sociálne záležitosti²⁰

V sociálnej oblasti je niekoľko významných problémov, ktoré bránia lepšej realizácii viacerých základných sociálnych a ekonomických práv. Za najzávažnejšie možno považovať: nezamestnanosť, osobitne dlhodobú nezamestnanosť a nezamestnanosť mladých ľudí, problémy v oblasti poskytovania sociálnej pomoci a sociálnych služieb. Ako vhodné riešenie sa javí komplexný prístup k rastu zamestnanosti a vytváranie nových, udržateľných pracovných miest. Politika zamestnanosti musí byť viac zameraná na problémy a pomoc pre konkrétnych ľudí a zohľadňovať špecifiká jednotlivých regiónov. V oblasti sociálnej pomoci je potrebné pomáhať ľuďom, ktorí sú odkázaní na sociálnu pomoc a vytvoriť podmienky, pokiaľ je to možné, aby si neskôr vedeli sami pomôcť a nepotrebovali sociálnu pomoc od štátu. Ale boli schopní si sami riešiť svoje sociálne a ekonomické problémy a mali reálne možnosti postupne si zvyšovať svoju životnú úroveň. Pokiaľ ide o sociálne služby, je potrebné postupovať tak, aby bolo viac preferované ponechanie osoby v pôvodnom prostredí a tu jej bola poskytovaná náležitá pomoc. Až pokiaľ toto nie je možné, má nastúpiť ústavná starostlivosť.

²⁰ Tamtiež, s. 30 – 32.

6. Práva seniorov²¹

Verejnosť hodnotí postavenie seniorov, v porovnaní s mladšími, za horšie, pričom za dominantné problémy sa považujú nízka životná úroveň, sociálne a dôchodkové zabezpečenie a oslabené zdravie kombinované s nedostatočnou zdravotnou starostlivosťou. Preto je nevyhnutné legislatívne odstrániť diskriminačné opatrenia a prijať opatrenia smerom k zabezpečeniu podmienok plnohodnotnej spoločenskej participácie starších ľudí cestou rešpektu k ich prirodzenej dôstojnosti, podpory ich bezpečnosti, maximálne možnej nezávislosti, ochrany pred zlým zaobchádzaním.

Nezamestnanosť

Nezamestnanosť ľudí po 50. roku je vážny problém, ktorý má priamy súvis s neskorším zabezpečením dôstojnej staroby po ekonomickej, zdravotnej a sociálnej stránke. Osobitne v chudobnejších regiónoch Slovenska, uvedené predstavuje vážny sociálno-ekonomický problém. Keď osoba po 50. roku veku stratí zamestnanie, často trvá niekoľko desiatok mesiacov, ba aj roky, kým si nájde vhodné zamestnanie. Uvedené predstavuje aj vážny ekonomický problém pre zabezpečenie neskoršej dôstojnej staroby. V tejto oblasti autori dokumentu okrem iného odporúčajú:

- vypracovanie osobitného Akčného plánu, ktorý by riešil otázky nezamestnanosti osôb po 50. roku veku;
- vypracovanie analýzy právneho stavu s praktickou aplikáciou – novelizovať Zákoník práce, aby osoby po 50. roku veku boli viac chránené pred prepustením zo zamestnania;
- v existujúcej štruktúre Úradov práce, odporúčame nájsť osobitný spôsob špecializácie referenta pre riešenie nezamestnanosti ľudí po 50. roku veku, pričom by sa osobitne vyhodnocovalo, koľkým ľuďom po 50. roku veku bolo sprostredkované zamestnanie a iné opatrenia.

Zdravotná starostlivosť

Vo všeobecnosti seniori mávajú viac zdravotných problémov a potrebujú aj viac zdravotnej starostlivosti ako iné sociálne skupiny – napr. mládež, či osoby v produktívnom veku. V praxi sa vyskytuje viacero prípadov, keď seniorom nie je poskytovaná adekvátna zdravotná starostlivosť či nie je dostatočne vyriešená úhrada zdravotnej starostlivosti v Domovoch sociálnych služieb. Seniori si zaslúžia zdravotnú starostlivosť aj v oblasti prevencie. Včasnou diagnostikou sa mnohým ochoreniam, aj v staršom veku, dá predísť. Poprípade ich priebeh spomaliť a takto zabezpečiť lepšiu kvalitu života pre seniorov.

7. Práva osôb so zdravotným postihnutím²²

V právnych predpisoch SR zatiaľ nenastali zásadné zmeny, ktoré by viedli k odstráneniu prvkov nepriamej, ale v niektorých predpisoch aj priamej diskriminácie občanov so zdravotným postihnutím. Legislatívne úpravy nechránia dostatočne pred skrytou diskrimináciou, ktorú predstavujú napr. aj stále pretrvávajúce bariéry vo viacerých oblastiach. Sociálna legislatíva neraz stavia občana so zdravotným postihnutím do pozície prijímateľa pomoci, nie je mu dané a umožnené posunúť sa ekonomicky ďalej a stať sa nezávislým od sociálnej pomoci. V tejto oblasti sa vyskytujú najmä tieto ľudskoprávne problémy: priama diskriminácia, diskriminácia invalidných dôchodcov, veľký priestor pre subjektívne rozhodovania a dávkové pasce.

Najväznejšie formy priamej diskriminácie

Peňažný príspevok na osobnú asistenciu možno poskytnúť osobe so zdravotným postihnutím po dovŕšení veku 65 rokov iba v prípade, ak jej bol poskytovaný aj pred dovŕšením 65. roku (Zákon č. 447/2008 Z. z. v znení neskorších predpisov, v § 22, ods. 2). Ak sa občan stane odkázaný na pomoc druhej osoby napr. vo veku 67 rokov, nemôže už dostať príspevok na osobného asistenta, ale len opatrovateľskú službu – aj v prípade, že je a chce byť ešte spoločensky, často aj pracovne aktívny (umelci, politici, podnikatelia, pedagógovia a iné profesie). Toto ustanovenie je v rozpore s Dohovorom OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím, ktorý je pre Slovenskú republiku záväzný.

Peňažný príspevok na zakúpenie osobného motorového vozidla možno poskytnúť iba do veku 65 rokov.

Diskriminácia invalidných dôchodcov

Dodnes sa neodstránili dôsledky nedostatkov v Zákone č. 100/1998 Z. z. v znení neskorších predpisov o sociálnom zabezpečení, v dôsledku čoho starobné dôchodky ťažko zdravotne postihnutých žien sú podstatne nižšie ako mužské. Dokonca ani prepočty dôchodkov na základe Zákona č. 461/2003 Z. z. v znení neskorších predpisov o sociálnom poistení sa poberateľom invalidných dôchodkov neumožnili.

Veľký priestor pre subjektívne rozhodovanie

Všeobecne možno konštatovať, že viaceré peňažné príspevky na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia nie sú v Zákone 447/2008 Zb. z. právne žiadateľné, čo umožňuje prích pridelovaniu uplatnenie veľkého priestoru pre subjektívne rozhodovanie, ktoré môže hraničiť až s klientelizmom – a ktoré je spravidla živnou pôdou pre korupciu.

²² Tamtiež, s. 40 – 45.

Dávkové pasce

Podľa platnej legislatívy je maximálna výška príspevku na kompenzáciu v % ceny pomôcky, ceny bezbarierovej úpravy bytu, domu alebo garáže 95 %. Spoluúčasť osoby vo výške aspoň 5 % z ceny je nevyhnutná. Táto spoluúčasť môže predstavovať veľmi vysokú finančnú čiastku najmä pre tie zdravotne postihnuté osoby, ktoré sú v hmotnej núdzi. Dochádza pre nich k nemožnosti úhrady doplatku, a tým sa im finančný príspevok stáva úplne nedostupným.

Prepojenosť systému kompenzácie s limitovanou výškou možného príjmu zo zamestnania, vedie k strate možnosti získať opakované peňažné príspevky na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia. Príspevok je limitovaný dosiahnutím príjmu trojnásobku životného minima, čo je hlboko pod súčasným priemerným príjmom zamestnaného občana (!). Riešenia viacerých ľudskoprávných problémov, ktoré sa týkajú osôb so zdravotným postihnutím je možné dosiahnuť prostredníctvom zamestnanosti, prístupnosti, lepším zapojením zdravotne postihnutých osôb do života spoločnosti, aplikovaním princípu rovnosti a reálnym dodržiavaním zákazu nediskriminácie tých osôb, vzdelávaním a odbornou prípravou, náležitou sociálnou ochranou, podporou lepšej zdravotnej starostlivosti a podporou reprezentatívnych organizácií občanov so zdravotným postihnutím na významných medzinárodných podujatiach, ktoré slúžia k ich lepšej ochrane a zapojením do života spoločnosti. Jednotlivé riešenia sú podrobnejšie opísané v uvedenom dokumente FVO.

8. Právny štát, súdnictvo a prokuratúra²³

Slovenská republika je dlhodobo kritizovaná predovšetkým pre **neefektívnosť súdnictva**, jeho **netransparentnosť** a **prítomnosť korupcie**. Opakovane je poukazované na **neprimeranú dĺžku súdnych konaní** spôsobenú prietahmi na strane súdov, nízkou procesnou aktivitou účastníkov sporu či nedostatočnou činnosťou prokurátorov, preťaženosťou súdov a sudcov, nízkym percentom agendy zverenej na rozhodovanie vyšším súdnym úradníkom, nízkou mierou špecializácie súdov a sudcov, absenciou tzv. zmiešaných senátov Najvyššieho súdu SR rozhodujúcich komplexné otázky v trestno-právnej oblasti, či nízkou mierou elektronizácie služieb poskytovaných súdmi. Podľa tvorcov dokumentu ako vhodné opatrenia v tejto oblasti sa javia: zefektívnenie rozhodovacej činnosti súdov a zníženie prietahov v konaniach vyžaduje zmeny v personálnej, administratívnej a technickej oblasti. S ohľadom na narastajúcu komplexnosť a komplikovanosť právnych vzťahov a právnej úpravy je potrebné **pristúpiť k zvýšeniu špecializácie senátov**, resp. samosudcov, na konkrétne odvetvia a na vybrané čiastkové problematiky v rámci právnych odvetví. Zvýšená miera špecializácie je nevyhnutná predovšetkým v oblasti trestného súdnictva, najmä pre posudzovanie majetkovej trest-

nej činnosti, pričom je žiaduce vytvoriť **tzv. zmiešané senáty** pozostávajúce, okrem sudcov trestnoprávneho kolégia, aj zo sudcov obchodnoprávneho kolégia Najvyššieho súdu SR. **Špecializáciou súdov, prostredníctvom miestnej príslušnosti** je tiež možné dosiahnuť odbremenenie vysoko preťažených súdov. Zároveň je nevyhnutné pristúpiť k zvyšovaniu odbornej úrovne osôb podieľajúcich sa na rozhodovaní súdov – a to predovšetkým cieleným **doplňkovým vzdelávaním sudcov a prokurátorov** (príp. iných osôb podieľajúcich sa na rozhodovaní) **vo vybraných otázkach**, napríklad v oblasti aplikácie práva Európskej únie a judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva. S cieľom zefektívniť rozhodovanie súdov je potrebné zamerať sa na vedenia jednotlivých súdov – a za týmto účelom **upevniť pozíciu predsedov súdov** a primerane upraviť ich kompetencie tak, aby bola zabezpečená efektívna správa súdu vrátane prípadných postihov sudcov v rámci disciplinárnych konaní, a to predovšetkým v súvislosti so zavinenými prietahmi v konaní. Viac o ďalších konkrétnych opatreniach, ktorých aplikácia by rozhodne pomohla pri väčšej vymožitelnosti spravodlivosti na Slovensku sa môžete dozvedieť viac v kapitole dokumentu *Ľudské práva pre všetkých*, ktorá sa venuje problematike právneho štátu, súdnictva a prokuratúry.

9. Životné prostredie²⁴

V súvislosti s ľudskou činnosťou zaznamenávame viaceré problémy, ktoré súvisia so životným prostredím. Medzi hlavné problémy v tejto oblasti patria:

Skleníkové plyny – ide o významný faktor, ktorý môže spôsobiť veľmi vážne problémy ľudstvu. Medzi tieto problémy patria: zvýšenie teploty, narušenie klímy, zdvihnutie hladiny morí a oceánov následkom topenia ľadovcov, zaplavenie veľkých plôch pevniny prímorských štátov.

Hromadenie odpadov – v súvislosti s rastom životnej úrovne, dochádza k rozširovaniu a spotrebe rôznych výrobkov. Prejavuje sa aj v náraste množstva odpadov, ktoré s týmto súvisia. Osobitne nebezpečné sú odpady, ktoré pôsobia toxicky na životné prostredie, živé organizmy a na človeka.

Znižovanie výmery lesných plôch – uvedené sa prejavuje na svetovej úrovni (odlesňovanie dažďových tropických pralesov), ale aj regionálne – zmenšovanie plochy lesov.

Redukcia ozónovej vrstvy – množia sa podozrenia, že uvedené môže zvýšiť výskyt rakoviny kože u ľudí; taktiež vážne poškodzuje potravinové reťazce v oceánoch.

Nadmerná spotreba – ide o spoločensko-etický problém. Ani zďaleka nemožno uvedené pokladať za problém „chudobnej Afriky“ a bohatého západu.

²⁴ Tamtiež, s. 54 – 55.

Vplyv toxických látok – často ako dôsledok priemyselnej výroby, poľnohospodárskej produkcie a nadmerného používania antibiotík v živočíšnej výrobe. Neraz sa za účelom zvýšenia poľnohospodárskej či potravinárskej produkcie a dosiahnutia väčších ziskov prehliada, či zamlčuje fakt o ich škodlivosti na životné prostredie a zdravie človeka.

Autori poukazujú na princípy, ktoré by mali byť ďalej dôslednejšie rozpracované a implementované v konkrétnych opatreniach verejných politík na Slovensku.

Princíp udržateľného rozvoja. Je taký rozvoj, ktorý súčasným aj budúcim generáciám zachová možnosť uspokojovať svoje základné životné potreby, a pritom neznižuje rozmanitosť prírody a zachováva prirodzené funkcie ekosystémov.

Človek nie je „majiteľom prírody“. Ide o potrebu zmeny filozofického a praktického myslenia a konania najmä tých ľudí, ktorí sú vo väčšej miere zodpovední za znečisťovanie alebo ochranu životného prostredia. Predstavitelia hospodárskej a poľnohospodárskej sféry, ako aj politici na celoštátnej či miestnej úrovni. Človek, aj keď právne vlastní určité veci, sa vo vzťahu k životnému prostrediu nemôže správať ako jeho majiteľ, ale ako správca.

Podpora zhodnocovania odpadov. Je pozitívom, že za posledné 3 roky dochádza na Slovensku vo viacerých obciach a mestách k separovanému zberu odpadov. Podľa našich informácií, však väčšina miest a obcí nevykonáva riadny separovaný zber odpadov. Je potrebné vykonať opatrenia, najmä vo forme ekonomických nástrojov, aby bola vytvorená väčšia sieť zberu separovaných odpadov na Slovensku.

Nové technológie, veda a výskum. Je potrebné podporovať rozvoj vedy a výskumu, ktoré prinášajú priaznivé výsledky, vo forme rôznych inovácií a zlepšení vo vzťahu k ochrane životného prostredia. Osobitne je potrebné podporovať implementáciu poznatkov, ktoré chránia životné prostredie v praxi. Nie je možné, aby sa ľudstvo vrátilo o niekoľko storočí späť, do čias keď sa ľudia ako celok správali k životnému prostrediu šetrnejšie. V tejto súvislosti stojí za zmienku, že napr. v Nemecku v 60. a 70. rokoch pomerne silno rezonovali hnutia, ktoré požadovali napr. eliminovanie automobilovej dopravy a podobné opatrenia. Prijateľné riešenie sa našlo nie v „zákaze automobilovej dopravy“, ale v tom, že pod vplyvom vedy a aplikovaného výskumu začali automobily omnoho menej znečisťovať životné prostredie.

10. Obete násilia²⁵

Pod obeťami násilia chápeme akúkoľvek ľudskú bytosť (vrátane nenarodeného dieťaťa), ktorá je vystavená nespravodlivému násiliu. Toto násilie môže mať rôzne formy – od psychického násilia až po kruté formy fyzického násilia, vrátane ublíženia na

zdraví až smrti. K hrubým prejavom násilia zaradujeme aj sexuálne obťažovanie a zneužívanie, prejavujúce sa na deťoch, ženách, ale aj mužoch. Autori dokumentu *Ľudské práva pre všetkých* ako riešenia pre túto náročnú oblasť odporúčajú:

Prijat' samostatný zákon na ochranu obetí trestných činov.

Zákon (podobne ako v Českej republike), ktorý bude riešiť spôsob ochrany obetí aj s koncovkou odškodnenia.

Zabezpečiť dostatočné vzdelávanie profesionálov, ktorí pracujú s obeťami – najmä policajtov, prokurátorov, sudcov. Nielen v rámci projektov, ale plánovite v rámci základného štúdia a kontinuálneho doškoľovania, zabezpečiť programy a kurzy zamerané na psychológiu obeť a spôsoby zaobchádzania s obeťami.

Zabezpečiť financovanie služieb, ktoré sú nevyhnutne potrebné pre skutočnú, nie papierovú pomoc obeťam. Jedna vec je prijať zákon, druhá zamerať sa na jeho uplatňovanie a vykonávanie. Zabezpečiť systém licencií na výkon pomáhajúcich služieb, aby sa už nestávalo to, čo teraz, že organizácia, ktorá reálne pomáha obeťam, nemôže existovať, pretože nevie získať financie na svoju činnosť.

Ochrana detí pred násilím, sexuálnym zneužívaním a ohrozovaním mravnosti. Je potrebné prebudiť v spoločnosti silnejší záujem o ochranu detí pred týmito negatívnymi javmi. Uvedené sa dá docieľiť vhodnou legislatívnou úpravou, ale aj využívaním existujúcich inštitúcií, ktoré by mali viac zohľadňovať ochranu detí pred uvedenými negatívnymi javmi a práva rodičov – napr. Rada pre reklamu, Slovenská obchodná inšpekcia či licenčné orgány pre elektronické médiá a ďalšie inštitúcie.

Prijat' novelu Zákona o hazardných hrách. Súčasná právna úprava, ktorá sa týka hazardných hier je značne sociálne nespravodlivá. Je to príklad nespravodlivej právnej úpravy, ktorá podporuje majiteľov hazardných prevádzkarní na úkor mnohých ľudí, ktorí trpia po stránke sociálnej, ekonomickej a ľudskej. Obeťami patologického hráča sú často jeho najbližší príbuzní a priatelia.

Záver

V piatich tematických celkoch, ktoré tvoria vzájomne prepojené časti som sa pokúsil analyzovať viaceré témy súvisiace s ľudskými právami v 21. storočí. Je dôležité poznať historické medzníky, ktoré výrazne ovplyvnili vývoj ľudských práv, ako ich poznáme dnes.

Aj v 21. storočí je potrebné uchovať prirodzeno-právne východisko ľudských práv, ktoré podstatu ľudských práv odvodzuje od ľudskej bytosti a nie od „vôle mocných“, či od prevládajúcich názorov, či ideológie v konkrétnom čase. To prirodzeno-právne východisko, alebo koncept ľudských práv treba chrániť a rozvíjať, aby boli ľudské práva viac dodržiavané a rešpektované pre čím viac ľudských bytostí, ktoré žijú na našej Zemi.

Použitá literatúra

- KUBY, G. : *Globálna sexuálna revolúcia*, Lúč, 2013, Bratislava, s. 108, ISBN: 978-80-7114- 922-4.
- KMEC – KOSÁŘ – KRATOCHVÍL – BOBEK.: *Evropská zmluva o lidských právech*, Nakladatelství C.H.Beck, 2012, Praha, s. 1180 – 1181, ISBN 978-80-7400-365-3.
- COLEMAN, P. B. : *Censored*, Wien, Kairos Publications, 2012 s. 49, ISBN 978 - 3-950 3055-6-2.

Internetové zdroje

- DILONG – ORGONÁŠOVÁ – ŠÍPOŠOVÁ – SZITOVÁ – KOSSEY – KMEŤ-
GAZDÍK.: *Ludské práva pre všetkých*, Fórum pre verejné otázky, Vydavateľstvo
Lúč 2015, Bratislava, s.459, ISBN 978-80-7114-995-8. Dostupné na: http://fvo.sk/wp/wp-content/uploads/2015/02/LudskePravaPreVsetkych_web.pdf

Rozsudky

- Cossey proti Spojenému kráľovstvu, rozsudok pléna z 27. 9. 1990, č. 10843/84, [{,fulltext“:\[,Cossey v. the United Kingdom“}, {,languageisocode“:\[,ENG“}, {,respondent“:\[,GBR“}, {,documentcollectionid2“:\[,JUDGMENTS“}, {,DECISIONS“}, {,itemid“:\[,001-57641“}\]](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#)
- Christe Goodwin proti Spojenému kráľovstvu, rozsudok zo dňa 11.7. 2003, č. 28957/95. Schalk a Kopf proti Rakúsku, rozsudok zo dňa 21. 6. 2010, č. 30141/2010. [{,fulltext“:\[,Goodwin“}, {,languageisocode“:\[,ENG“}, {,respondent“:\[,GBR“}, {,documentcollectionid2“:\[,JUDGMENTS“}, {,DECISIONS“}, {,itemid“:\[,001-60596“}\]](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#)
- Rees proti Spojenému kráľovstvu . Sheffield a Horsham proti Spojenému kráľovstvu, rozsudok Veľkej komory z 30. 7. 1998, č. 22985/93 a 23390/94. [{,fulltext“:\[,Rees“}, {,languageisocode“:\[,ENG“}, {,respondent“:\[,GBR“}, {,documentcollectionid2“:\[,JUDGMENTS“}, {,DECISIONS“}, {,itemid“:\[,001-57564“}\]](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#)
- Steel a ďalší proti Spojenému kráľovstvu, rozsudok zo dňa 23. 9. 1998, č. 67/1997/851/1058, [{,fulltext“:\[,Steel“}, {,languageisocode“:\[,ENG“}, {,respondent“:\[,GBR“}, {,documentcollectionid2“:\[,JUDGMENTS“}, {,DECISIONS“}, {,itemid“:\[,001-58240“}\]](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#)

Hashmana Harrup proti Spojenému kráľovstvu, rozsudok zo dňa 25.11.1999, č. 25594/94.
[http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{,fulltext:\[,Steel,\],,languageisocode:\[,ENG,\],,respondent:\[,GBR,\],,documentcollectionid-2:\[,JUDGMENTS,\],,DECISIONS,\],,itemid:\[,001-58365,\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{,fulltext:[,Steel,],,languageisocode:[,ENG,],,respondent:[,GBR,],,documentcollectionid-2:[,JUDGMENTS,],,DECISIONS,],,itemid:[,001-58365,]})

Nález Ústavného súdu SR sp. zn. PL. ÚS 12/01 zo 4. decembra 2007 uverejnený v Zbierke zákonov Slovenskej republiky pod č. 14/2008, čiastka 8. Napr. http://dai.fmph.uniba.sk/~sefranek/cKRR/07_1s.pdf

Medzinárodné zmluvy a právne predpisy

Opčný protokol k Medzinárodnému paktu o občianskych a politických právach, 169/1991 Zb.

Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach, 120/1976 Zb. 53/1994 Z.z.

Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach 120/1976 Zb., 53/1994 Z.z.

Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd v znení protokolov č. 3, 5 a 8, 209/1992 Zb., 79/1994 Z.z.

Ústava Slovenskej republiky, č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov

Zákon o rodine č. 36/2005 Z.z. v znení neskorších predpisov

JUDr. Martin Dilong, M.I.L.

právník, Fórum pre verejné otázky

Biskupská synoda o rodine

Ján Duda

V októbri 2014 sa vo Vatikáne konala mimoriadna Biskupská synoda o rodine, ktorá bude pokračovať v októbri 2015 riadnou Biskupskou synodou o rodine.¹ Biskupskú synodu zvolal pápež František. Z podnetu pápeža Františka predniesol 20.2.2014 na Konzistóriu kardinálov príhovor nemecký emeritný kardinál Walter Kasper. Tento príhovor vyvolal značnú polemiku a neskôr bol aj publikovaný, okrem iných vydaní, aj v slovenčine pod názvom *Evanjelium rodiny*.² 24.6.2014 kardinál Lorenzo Baldisseri, generálny sekretár Biskupskej synody predstavil vo Vatikáne tzv. pracovný dokument synody (*instrumentum laboris*), ktorý je dostupný na internete.³ Napokon sa v októbri 2014 konali zasadania Biskupskej synody, na ktorej bol generálnym relátorom budapešťiansky kardinál Péter Erdo. Príspevky, ktoré mali jednotliví synodálni otcovia na synode, nie sú zverejnené, aj keď o ich zverejnenie žiadal aj prostredníctvom médií iný nemecký kardinál Gerhard Muller, prefekt Kongregácie pre náuku viery, lebo sa zdá, že azda na nijakej inej biskupskej synode nedošlo k tak výraznej mediálnej manipulácii synody ako práve na tejto. Média totiž písali o tom, že synoda rokuje o homosexuálnych témach, o pristupovaní rozvedených a znovuzosobášených k Eucharistii a podobne v tom duchu, ako keby to už bolo na programe dňa a šlo už iba o určité formálne schválenie týchto tém biskupskou synodou. Napokon synodálni otcovia schválili záverečný dokument, ktorý bol zverejnený.

I. Biskupská synoda

Biskupská synoda vznikla na návrh Druhého vatikánskeho koncilu (1962-65), konkrétne Dekrétu *Christus Dominus* o pastorálnej službe biskupov:

„Biskupi vybraní z rozličných krajín podľa spôsobu, ktorý určil alebo určí rímsky veľkňaz, poskytujú najvyššiemu pastierovi Cirkvi účinnejšiu pomoc v rade zvanej Biskupská synoda. Táto synoda, keďže má na nej podiel celý katolícky

¹ Mimoriadna biskupská synoda o rodine zvolaná pápežom Františkom sa konala vo Vatikáne v dňoch 5. až 19. októbra 2014.

² Príhovor kardinála Waltera Kaspera bol publikovaný aj v slovenskom preklade: W. KASPER, *Evanjelium rodiny. Prejav pred konzistóriom*, Dobrá kniha, Trnava 2014.

³ *Instrumentum laboris* predstavený 24.6.2014 generálnym sekretárom synody kardinálom Lorenzom Baldisserim je veľmi rozsiahlym dokumentom. Ide vlastne o dokument vypracovaný na základe relácií jednotlivých biskupov z celého sveta, a preto poskytuje určitú „bázu“ problémov i videnia vecí zo všetkých kútov sveta. V tomto je tento dokument vzácný. Taktiež sa žiada povedať, že *Instrumentum laboris* je pracovným dokumentom, z ktorého vychádzajú jednotlivé diskusie na vlastnom zasadaní biskupskej synody.

episkopát dáva najavo, že všetci biskupi majú v hierarchickej vzájomnosti účasť na starostlivosti o celú Cirkvev.“⁴

Tento koncilový dokument je dôležitý preto, že dáva doktrinálny i právny rámec biskupskej synode: *doktrinálne* ide o účasť biskupov na starostlivosti o celú Cirkvev, ale *právne* je to zhromaždenie biskupov, ktoré poskytuje rímskemu veľkňazovi pomoc svojou radou, čiže závery biskupskej synody pápeža právne nezaväzujú.

Paradoxne, biskupskú synodu zriadil pápež bl. Pavol VI. už predtým a to apoštolským listom vydaným z vlastného popudu (*motu proprio*) *Apostolica sollicitudo* 15. 9. 1965.⁵

V tomto dokumente sú položené konkrétne ciele, ktoré pápež od biskupskej synody očakáva. Ide predovšetkým o spoluprácu biskupov s pápežom, ktorému biskupi majú poskytnúť pomoc najmä tým, že ho informujú o problémoch a situácií v miestnych cirkvách a, na druhej strane, pomáhajú implementovať v miestnych cirkvách učenie a pokyny prichádzajúce od pápeža. V tomto *Motu proprio* pápež načrtnol základné rysy spôsobu práce biskupskej synody. Ale už 8.12.1966 vydal pápež bl. Pavol VI. prvý *Ordo synodi* (*Poriadok synody*).⁶ Ďalšiu úpravu v *Ordo synodi* zverejnil pápež 24.6.1969⁷ a potom ďalšiu 20.8.1971.⁸ Je dôležité poznať ako sa formuje a vzniká záverečný dokument, ktorý sa odovzdáva pápežovi. A toto poznanie poskytuje práve *Ordo synodi*.

II.

Kardinál Kasper a jeho prejav pred konzistóriom kardinálov

Pápež František rozhodol, aby na Konzistóriu otcov kardinálov vystúpil s príhovorom kardinál Walter Kasper. Walter Kasper je nemeckým teológom, neskôr sa stal biskupom diecézy Stuttgart, a potom ho pápež Ján Pavol II. povolal do Ríma, aby predsedal *Pápežskej rade pre napomáhanie jednoty kresťanov*. Benedikt XVI. ho z tohto postu uvoľnil z dôvodu veku a nahradil ho bazilejským biskupom a neskôr kardinálom Kurtom Kochom.

Kardinál Kasper predniesol príhovor na Konzistóriu kardinálov 20.2.2014. Nie je známe, či príhovor mal alebo nemal byť zverejnený, ale už o krátky čas jeho text zverejnili niektoré talianske médiá v plnom znení. Napokon sa objavil aj v slovenskom preklade pod názvom *Evanjelium rodiny*.⁹

⁴ Christus Dominus, čl. 5 (28.10.1965), In: *Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu*, SSv, Trnava 2008, s. 324.

⁵ PAULUS PP. VI, *Motu proprio Apostolica sollicitudo* (25.9.1965), In: *Acta Apostolicae Sedis* 57 (1965) 775 – 780.

⁶ *Acta Apostolicae Sedis* 59 (1967) 91 – 103.

⁷ *Acta Apostolicae sedis* 61 (1969) 525 – 539.

⁸ *Enchiridion vaticanum* 3, Bologna 1985, s. 799.

⁹ KASPER, W.: *Evanjelium rodiny; prejav pred konzistóriom*, Dobrá kniha, Trnava 2014.

Kardinál Walter Kasper v úvode konštatoval, že „tento prejav... nemôže anticipovať výsledok synody..., ale mieni byť len uvedením do témy (synody)“ (s. 8 – 9). Príhovor má úvod (s. 7 – 11), päť kapitol: rodina v poriadku stvorenia (s. 12 – 19), štruktúry hriechu v živote rodiny (s. 20 – 22), rodina v kresťanskom poriadku vykúpenia (s. 23 – 29), rodina ako domáca cirkev (s. 30 – 35), k problému rozvedených a znovu zosobášených (s. 36 – 44), záver (s. 45). Po závere nasledujú dva exkurzy: implicitná viera (s. 46 – 47), ranokresťanská prax (s. 48 – 50). Celý príhovor sa končí „záverečným stanoviskom k diskusiám“ (s. 51 – 60). Nie je na tomto mieste možné poskytnúť dôsledný a hlboký rozbor tvrdení kardinála Kaspera a ani nevieme, či by sme toho boli vôbec schopní. Na druhej strane príhovor Waltera Kaspera tvorí určité východisko ako pristupovať k súčasnej problematike manželstva a rodiny. Či je alebo nie je toto jeho východisko správne, je otáznne aj preto, že príhovor vyvolal mnohé diskusie a kritiku zo strany iných významných predstaviteľov nielen teológie, ale aj pastierov Cirkvi.¹⁰

Celkovo príhovor kardinála Waltera Kaspera nemožno hodnotiť jednoznačne ani pozitívne, ale ani negatívne. Za pozitívne treba označiť jeho snahu priblížiť poslanstvo evanjelia k súčasným problémom manželstva a rodiny a naopak, aby sa problémy manželstiev a rodín a ich riešenia priblížili k poslanstvu evanjelia. Na druhej strane jeho metódy a návrhy riešenia vyvolávajú mnohé rozpaky, otázniky až negatívne a odmietavé postoje: nechce kardinál riešiť tieto problémy za cenu straty vernosti voči evanjeliovej pravde? Uvedieme len dva príklady.

Prvý príklad:

Kardinál Kasper si kladie otázku: „čo znamená pastoračný? Istotne nejde prsto o ochotu robiť láskavosti; to by bolo nesprávne poňatie tak pastorácie, ako aj milosrdenstva. Milosrdenstvo nevyklučuje spravodlivosť, ktorá nie je ani lacnou milosťou, ani nejakým výpredajom. Pastorácia a milosrdenstvo nie sú v rozpore so spravodlivosťou, ale sú takpovediac vyššou spravodlivosťou...“¹¹

Všimnime si, že kardinál v tomto výroku použil hneď niekoľko pojmov, ale ani jeden nevysvetlil, resp. o všetkých povedal to, „čím nie je“, ale ani o jednom nepovedal „čím vlastne je“. Použil pojmy ako „milosrdenstvo“, „pastorácia“, „spravodlivosť“, „vyššia spravodlivosť“. Povedal napr., že „milosrdenstvo“ nie je v rozpore so spravodlivosťou, ale nepovedal čo je milosrdenstvo, ani čo je spravodlivosť. Takúto formuláciu či kumuláciu pojmov možno vykladať tak, že sa u poslucháčov predpokladá znalosť týchto pojmov, ale i tak, že ide o sofistikované „narábanie s pojmmami“, ktoré môže smerovať k tomu, že sa týmto pojmom prisúdi iný obsah, než mali doteraz. Pre porovnanie si uvedieme text Benedikta XVI.:

¹⁰ Spomenieme napr. postoj nemeckého kardinála Gerharda Mullera, prefekta Kongregácie pre náuku viery, amerického kardinála Lea Burkeho, bývalého prefekta Apoštolskej signatúry či talianskeho kardinála z Bologne Cafarru a iných.

¹¹ KASPER, W.: *Evanjelium rodiny*, s. 39 – 40.

„Láska prevyšuje spravodlivosť, pretože milovať znamená ponúknuť, dávať „moje“ niekomu inému. Nikdy však nie je bez spravodlivosti, vedúcej dať druhému to, čo je „jeho“, čo mu patrí z dôvodu jeho bytia a jeho činnosti. Nemôžem darovať inému z môjho, kým mu najskôr nedám to, čo mu patrí na základe spravodlivosti...“¹²

V prípade Benedikta XVI. si môžeme všimnúť, že pri používaní pojmu „spravodlivosť“ vychádza z definície spravodlivosti od sv. Tomáša Akvinského „dať každému, čo mu patrí, čo je jeho“. Kým „lásku/milosrdenstvo“ chápe ako niečo „moje“ a dávame to inému. Ale jasne tvrdí, že nemôžeme dať inému „z môjho“ (čiže z lásky či milosrdnej lásky), ak mu najprv nedáme či odoprieme dať inému to, čo je „jeho“. Preto spravodlivosť je predpokladom, je nutnosťou lásky. Nemôžeme skutočne milovať druhého, ak mu najprv niečo nedávame, to, čo mu zo spravodlivosti patrí, čo je jeho. Láska má teda dve tváre: prvou a základnou je spravodlivosť a druhou je láska/milosrdenstvo. Ak niekto porušuje spravodlivosť a vykonáva milosrdenstvo, je to deformovaná láska, lebo tu chýba spravodlivosť.

Druhý príklad:

„Boh je verný, preto je aj milosrdný a vo svojom milosrdenstve je aj verný, aj keď my nie sme (porov. 2 Tim 2, 13). Milosrdenstvo a vernosť patria k sebe. Preto nikdy nemôže nastať úplne beznádejná a bezvýchodisková situácia. Nech už človek klesne akokoľvek hlboko, nikdy neklesne hlbšie ako k Božiemu milosrdenstvu“ (kardinál Kasper to hovorí v súvislosti s možnosťou rozvedených a znovu zosobášených prijímať Eucharistiu).¹³

Zamerajme sa na vetu, ktorá hovorí že pre človeka „nikdy nemôže nastať úplne beznádejná a bezvýchodisková situácia“. Ale na tejto zemi sa človek skutočne niekedy ocitá v úplne beznádejnej a bezvýchodiskovej situácii, ak ho napr. postihne choroba, staroba a blíži sa smrť. V takejto situácii niet pre človeka na tejto zemi už nijakého riešenia. Existujú preňho riešenia, ale už nie na tejto zemi. Čo teda kardinál Kasper chcel vyjadriť touto vetou v súvislosti s rozvedenými a znova zosobášenými? Chcel tým povedať, že pre nich musí existovať riešenie, na to, aby prijímali Eucharistiu na tejto zemi? Lebo naozaj nemožno o nich povedať, žeby boli v stave úplnej a beznádejnej situácie v zmysle večnosti a spásy!

Pravdivý je výrok, že „človek nikdy neklesne hlbšie, než k Božiemu milosrdenstvu“. Žiada sa však dodať, že to nie je celá pravda, lebo „Boh nás síce vykúpil bez nás, ale nespasí nás bez nás“. Pán Boh nám udelí svoje milosrdenstvo ak ho o to prosíme, pretože nás vykúpil krvou svojho Syna, ale je tu potrebné aj naše pokánie, naše

¹² BENEDIKT XVI., Encyklika *Caritas in veritate* o integrálnom ľudskom rozvoji v láske a pravde (29. 6. 2009), SSV, Trnava 2009, s. 8.

¹³ KASPER, W.: *Evanjelium rodiny...*, s. 37.

obrátenie a prosba o odpustenie. V prípade staroby alebo blížiacej sa smrti Cirkev nikomu sviatosťné odpustenie a Eucharistiu neodmietne, ak o ňu požiadajú. Ale má dávať Eucharistiu za riadnych okolností aj tým, ktorí zotrávajú stabilne v situácii, ktorú Cirkev považuje za hriešnu? Je možné „postaviť na rovnakú štartovaciu čiaru“ tých, ktorí žijú v riadnom manželstve i tých, ktorí tak nežijú? Doteraz to tak nikdy nebolo. Práve teraz by to malo byť inak? To sú naozaj veľmi zložité a ťažké otázky vyvolávajúce odlišné a často protichodné postoje.

III.

Záverečná správa synody z októbra 2014

Ako sme už spomenuli 24.6.2014 generálny sekretár synody kardinál Lorenzo Baldisseri zverejnil pracovný dokument (*instrumentum laboris*) pod názvom *Pastoračné výzvy rodiny v kontexte evanjelizácie*. Na začiatku rokovaní synody generálny relátor synody kardinál Péter Erdo predniesol 6.10.2014 svoje *Relatio ante disceptationem*.¹⁴ V určitom zmysle možno povedať, že z hľadiska obsahu jeho príhovor do určitej miery nasleduje líniu kardinála Kaspera (pokiaľ ide o témy), nie však pokiaľ ide o spôsob argumentácie. Jak v prvom, tak aj v druhom dokumente je mnoho inšpiratívnych tvrdení.

22.10.2014 vydala Biskupská synoda v Ríme svoju záverečnú správu, ktorá je k dispozícii aj v slovenskom preklade.¹⁵ Správa sa člení na úvod (body 1 – 4), prvú časť: načúvanie, kontext a výzvy týkajúce sa rodiny (body 5 – 11), druhú časť: pohľad na Krista: evanjelium rodiny (body 12 – 28), tretiu časť: konfrontácia: pastoračné perspektívy (body 29 – 61) a záver (bod 62). Možno konštatovať, že v zásade záverečná správa synody z 22.10.2014 neprináša veľa nového v porovnaní s doterajšou praxou Cirkvi. Na niektoré nové pohľady však treba poukázať.

„Nový rozmer dnešnej pastorácie rodín spočíva v tom, že venuje pozornosť aj civilným manželstvám medzi mužom a ženou, tradičným manželstvám a s náležitým rozlíšením aj spoložitiam bez manželského zväzku...“¹⁶

„Uvažovalo sa aj o možnosti pre rozvedených a znovu zosobašených pristupovať k sviatosti pokánia a Eucharistie. Rôzni synodálni otcovia argumentovali v prospech platnej disciplíny, pretože existuje konštitutívny vzťah medzi účasťou na Eucharistii a spoločenstvom s Cirkvou a jej učením o nerozlúčnosti manželstva. Ďalší sa vyjadrili za dovoľenie mať účasť na eucharistickej hostine, no nie všeobecne, iba v osobitných prípadoch a za pevne stanovených podmienok, predovšetkým, ak ide o nezvratné situácie spojené s morálnymi povinnosťami voči deťom, ktoré by mohli nespravodlivo

¹⁴ Synod14 – Relatio ante disceptationem (6. 10. 2014), In: <http://press.vatican.va>

¹⁵ Dostupné na: <http://www.tkkbs.sk/view.php?cisloclanku=20141022030>

¹⁶ *Záverečná správa synody*, bod 27.

trpieť. Eventuálne pristupovanie k sviatostiam by mal predchádzať proces pokánia, ktorý by podliehal kompetencii biskupa. Treba však ešte hlbšie skúmať túto otázku, majúc na pamäti existujúci rozdiel medzi objektívnym stavom hriechu a poľahčujúcimi okolnosťami, keďže pripočítateľnosť nejakého činu a zodpovednosť zaň sa môže znížiť, ba aj zrušiť rôznymi psychickými alebo sociálnymi faktormi (KKC, 1735).¹⁷

„Niektorí synodálni otcovia obhajovali stanovisko, že rozvedené a znovu zosobášené osoby alebo tie, ktoré žijú bez manželstva sa môžu plodne podieľať na duchovnom svätom prijímaní. Iní otcovia sa pýtali, prečo teda nemôžu prijať to sviatostné. Preto sa navrhuje hlbšie teologické preskúmanie tejto problematiky, aby bola zrejmejšia osobitosť týchto dvoch foriem a ich vzťah k teológii manželstva.“¹⁸

„Niektoré rodiny prežívajú skúsenosť toho, že vo svojom strede majú **osoby s homosexuálnou orientáciou**. Preto bola položená otázka, aká pastoračná pozornosť je vhodná vzhľadom na túto situáciu v súvislosti s tým, čo učí Cirkev, že „neexistuje nijaký dôvod na prirôvňavanie alebo na vytváranie analógií, ani len vzdialených, pokiaľ ide o homosexuálne zväzky a Boží zámer s manželstvom a rodinou“. Napriek tomu, muži a ženy s homosexuálnou orientáciou majú byť prijímaní s rešpektom a citlivosťou. „Treba sa vyhybať akémukoľvek náznaku nespravodlivej diskriminácie voči nim.“¹⁹

„Je celkom neprijateľné, aby pastieri Cirkvi podstupovali nátlak v tejto záležitosti, a aby medzinárodné organizmy podmieňovali finančnú pomoc chudobným krajinám zavádzaním takých zákonov, ktoré inštitucionalizujú „manželstvo“ medzi osobami toho istého pohlavia.“²⁰

Tu spomenuté texty zo záverečnej správy synody svedčia o tom, že definitívne rozhodnutie synody ešte neodznelo. Že zápas sa určite presúva na október 2015, kedy sa uskutoční riadne zasadanie Biskupskej synody o manželstve a rodine.

Neuviedli sme tu právne otázky týkajúce sa procesného zjednodušenia procesu manželskej nulity. Právne otázky totiž nie sú zásadným problémom. Nie sú problémom ani pastoračné úpravy a prístupy, ak rešpektujú teologické a mravné učenie Magistéria.

Záver

Základnou témou Biskupskej synody ostáva otázka nového prístupu k pastoračii rodín. Vnútorňý konflikt, ktorý sa synoda musí pokúsiť vyriešiť je: ako na jednej strane zachovať vernosť doterajšiemu učeniu o manželstve a rodine a, na druhej strane, znova osloviť mladých ľudí pre kresťanský ideál manželstva a rodiny. Toto je úloha veľmi náročná, ale zásadná. Krízu viery v manželstve a rodine nemožno vyriešiť ústupkami.

¹⁷ *Záverečná správa synody*, bod 52.

¹⁸ *Záverečná správa synody*, bod 53.

¹⁹ *Záverečná správa synody*, bod 55.

²⁰ *Záverečná správa synody*, bod 56.

Použitá literatúra

Acta Apostolica Sedis 59 (1967) 91 – 103.

Acta Apostolicae sedis 61 (1969) 525 – 539. *Enchiridion vaticanum* 3, Bologna 1985.

Christus Dominus, čl. 5 (28. 10. 1965), In: *Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu*, SSV, Trnava 2008.

KASPER, W.: *Evanjelium rodiny; prejav pred konzistóriom*, Dobrá kniha, Trnava 2014.

Kongregácia pre náuku viery, *Úvahy o návrhoch na právne uznanie zväzkov medzi homosexuálnymi osobami*, 4.

PAULUS PP. VI, *Motu proprio Apostolica sollicitudo* (25.9.1965), In: *Acta Apostolicae Sedis* 57 (1965) 775 – 780.

Internetové zdroje

Synod14 – Relatio ante disceptationem (6.10.2014), In: <http://press.vatican.va>
<http://www.tkkbs.sk/view.php?cisloclanku=20141022030>

Prof. ThDr. JCLic. PaedDr. Ján Duda PhD.

cirkevný právnik – súdny vikár, Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku

Biblicko-teologický pohľad na homosexualitu

Martin Koleják

Vo všetkých obdobiach ľudských dejín boli známe homosexuálne praktiky, ale až v súčasnosti sa otázka homosexuality predkladá v rámci vedeckých a politických diskusií. V centre pozornosti stojí úloha zodpovedať, aké práva majú homosexuáli a aký správny postoj zaujať voči ich nárokom uzatvárať manželstvá. Kresťanská antropológia odpovedá vo svetle zjaveného Božieho slova a zdravého ľudského rozumu, alebo, ako sa vyjadril Druhý vatikánsky koncil, „vo svetle evanjelia a ľudskej skúsenosti.“¹ Po Druhom vatikánskom koncile muselo Magistérium Cirkvi odpovedať na mnohé výzvy doby a tiež na názory niektorých teológov a pastoralistov týkajúcich sa homosexuality. Ponúka tak jasnú orientáciu pre kresťanov, ale i všetkých ľudí, aby v tejto otázke vedeli jasne rozlišovať.

Termín homosexualita

Termín *homosexualita* ako prvý použil maďarský spisovateľ K. M. Kertbeny v roku 1869. Homosexuálnou sa označuje osoba, muž alebo žena, ktorá pociťuje exkluzívne alebo prevažne erotickú a citovú príťažlivosť voči dospelým toho istého pohlavia, zahŕňajúc alebo nezahŕňajúc fyzické vzťahy (druhý prípad sa nazýva aj *homofília*). V bežnom jazyku sa výraz *gay* používa na označenia takehoto muža a *lesbička* na označenie takejto ženy.

Ak ide o sexuálne činy medzi osobami toho istého pohlavia, ale osoby cítia náklonnosť aj k opačnému pohlaviu, hovoríme o *bisexualite*. Výraz *pederastia* označuje zase sexuálne styky s mladou osobou toho istého pohlavia.

Na základe vedeckých výskumov o homosexuálnom správaní dospelých (hoci výskumy na rôznych miestach priniesli rôzne výsledky) je možné povedať, že exkluzívnych homosexuálov praktizujúcich počas celého svojho života je približne 2-3% u mužov a 1,5-2% u žien. Asi trojnásobne viac osôb, najmä vo veku od 19 rokov, vyskúšalo výnimočne, počas dlhšej alebo kratšej doby aj konanie, ktoré možno nazvať homosexuálnym.

Homosexualita je komplexným fenoménom, okrem morálky ju možno vymedziť v intenciách medicíny či psychológie. Dokument *Persona humana* rozlišuje – a zdá sa,

¹ DRUHÝ Vatikánsky koncil, *Gaudium et spes*, 46.

že nie bez dôvodu – medzi *prechodnou homosexualitou* a *štruktúrnou (nevyliciteľnou) homosexualitou*.² Prechodnou homosexualitou trpia tí, „ktorých náklonnosť pochádza zo zlej výchovy alebo z nedostatku normálneho sexuálneho vývinu, z nadobudnutého zvráteného zvyku, zo zlého príkladu alebo z iných podobných príčin.“³ Štruktúrnou (nevyliciteľnou) homosexualitou, nech je jej príčina akákoľvek (organická alebo psychická), trpia tí, „ktorí sú takí definitívne kvôli istému druhu vrodeného inštinktu alebo patologickej konštitúcie, ktorá sa posudzuje za nevyliciteľnú.“⁴

V skutočnosti popri pravej homosexualite (homosexuálna orientácia nie je náhodná, ale stála) existuje aj homosexuálne konanie spojené s rôznymi situáciami: *prechodné* homosexuálne konanie v období sexuálneho dospievania; *príležitostné* homosexuálne konanie pod vplyvom alkoholického opojenia, pri použití drog alebo podmienené životom v spoločnosti toho istého pohlavia, ako je to vo väzniciach alebo pri dlhých cestách loďou na mori; *symptomatické* homosexuálne správanie majúce pôvod v mozgovej patológii alebo v psychóze; *akceptované* homosexuálne konanie z dôvodu uspokojenia niekoho iného alebo pre ekonomické a sociálne výhody či zo záľuby v prestupovaní príkazov.⁵

Príčiny homosexuality

Jestvuje množstvo teórií zaoberajúcich sa otázkou prečo sa niekto stal homosexuálom, ale tento problém je doteraz komplexne vedecky nevyriešený. Mnohé otázky ostávajú na všeobecnom teoretickom poli otvorené. V nazeraní na príčiny preto spomenieme niektoré teórie, o ktorých sa diskutuje.

Aristoteles rozlišoval medzi homosexualitou zapríčinenou anomálnou prírodnou dispozíciou a homosexualitou nadobudnutou ako efekt sexuálneho násillia podstúpeného v detstve.⁶ V dnešnej vedeckej polemike sa objavujú teórie typu biologického a psychologického. Po prevahe psychologických teórií v druhej polovici 20. storočia začal narastať počet biologických teórií.

Medzi biologickými teóriami si razí cestu hypotéza psychoendokrinná, ktorá hovorí o vplyve sexuálnych hormónov na činnosť mozgu. Je v nej prítomných mnoho nejasných javov. Nie je zjavné, do akej miery sa môže dediť sám homosexuálny sklon a v akom rozsahu iba dispozícia, a tiež akú úlohu hrajú pri skutočnom objavení sa homosexuality dedičná náchylnosť na jednej strane a vplyvy prostredia na druhej.

² KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY, *Persona humana*, č. 8, Dostupné na: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19751229_persona-humana_it.html

³ Tamže.

⁴ Tamže.

⁵ Porov. FAGGIONI, M. P.: *Sessualità, matrimonio, famiglia*, Bologna 2010, s. 257 – 259.

⁶ ARISTOTELE, *Etica nicomachea* VII, 5, 1148b, s. 29 – 31.

Často sa dôvodí nepriaznivým vplyvom rodinného prostredia. Autoritatívny otec môže napr. vstúpiť dcére odpor k mužskému pohlaviu, ktorý ju vedie k orientácii na rovnaké – ženské pohlavie. Autoritatívna matka, alebo matka, ktorá sa usiluje naviazať syna na seba, môže v mladíkovi spôsobiť antipatiu voči ženskému pohlaviu a tým ho podnietiť hľadať si partnera rovnakého pohlavia. Obdobné skúsenosti môžu poznačiť mladých do takej miery, že je ťažké kompletne sa oslobodiť od takto poznačenej sexuality.

Nástup homosexuality môžu podnietiť aj rôzne sociálne situácie. Keď sa osoby toho istého pohlavia združujú do spolkov alebo skupín, môžu medzi sebou začať uzatvárať homosexuálne styky, hoci to na počiatku nebolo ich úmyslom. Aj nečakané zmeny sociálnej situácie môžu viesť k homosexuálnemu cíteniu. Napríklad muž, ktorý sa po bolestných sklamaníach odlúči od manželky a apatiu voči nej realizuje vo vzťahu k celému ženskému pohlaviu, alebo opačný prípad ženy, ktorá sa nachádza v rovnakých okolnostiach.

Vo všeobecnosti homosexualita nie je ovocím iba jednej z týchto príčin, ale dôsledkom spolupôsobenia rozličných.⁷

Homosexualita v kontexte kresťanskej antropológie

Pri posudzovaní homosexuality je potrebné sa vrátiť k „počiatku“, k Božiemu stvoriťelskému činu. Text knihy *Genesis* hovorí o primáte osoby nad sexualitou: „A stvoril Boh človeka na svoj obraz, na Boží obraz ho stvoril, muža a ženu ich stvoril“ (Gn 1, 27). Biblický text tu zdôrazňuje, že muž i žena majú rovnakú dôstojnosť a zároveň potvrdzuje, že sexualita nie je pre osobu niečo vonkajšie alebo niečo pridané neskôr, ale bola daná človeku v momente jeho stvorenia. Sexualita je vnútorným a konštitučným prvkom bytia človeka. V tomto zmysle sa vyjadrila aj Kongregácia pre katolícku výchovu: „Sexualita je základnou zložkou osobnosti. Je to jej spôsob bytia, spôsob, ako sa prejavuje, ako komunikuje s inými, ako cíti, vyjadruje a žije ľudskú lásku. [...] Sexualita charakterizuje muža a ženu nielen po stránke fyzickej, ale aj po stránke psychologickéj a duchovnej a poznačuje každý ich prejav.“⁸ Možno povedať, že muž je každou svojou bunkou mužom a žena je každou svojou bunkou ženou.

Biblia nám hovorí tak o hodnote každej osoby, ako aj o tom, aké miesto má sexualita v živote človeka. Ján Pavol II. v rámci príhovorov o ľudskej láske objasňoval: „Ľudské telo, so svojou sexualitou, so svojou mužskosťou a ženskosťou, z pohľadu tajomstva stvorenia, nie je iba zdrojom plodnosti, ako v celom prírodnom poriadku, ale obsahuje «manželský» atribút už «od počiatku» čiže schopnosť vyjadriť lásku.“⁹

⁷ Porov. GÜNTHER, A: *Morálna teológia III/b*, Trnava 2010, s. 371 – 373; FAGGIONI, M. P.: *Sessualità, matrimonio, famiglia*, Bologna 2010, s. 259 – 262.

⁸ KONGREGÁCIA PRE KATOLÍCKU VÝCHOVU, *O ľudskej láske. Výchovné smernice*, Trnava 1997, č. 4.

⁹ JÁN PAVOL II., *Insegnamenti, III/1*, 1980, s. 148.

Táto láska predstavuje špecifickosť, úplné darovanie seba samého inej osobe v poriadku komunikácie medzi osobami (zjednocujúci význam) a zároveň transpersonálnej (plodivý význam). Jednoducho a hlboko to vyjadruje exhortácia *Familiaris consortio*: „Láska vo svojej najhlbšej skutočnosti je v podstate dar. Manželská láska, ktorá vedie manželov k «poznaniu» a robí z nich «jedno telo», nijako sa nevyčerpáva v rámci manželského páru, pretože ich robí schopnými najväčšieho možného darovania, ktorým sa stávajú Božími spolupracovníkmi pri odovzdávaní daru života novému človekovi. Takto manželia, keď sa navzájom darujú sebe, darujú zo seba novú skutočnosť, dieťa, živý obraz svojej lásky, trvalý znak manželskej jednoty, ako aj živú a nedeliteľnú syntézu svojho otcovstva a materstva.“¹⁰

Toto je základný morálny princíp Cirkvi, pokiaľ ide o sexuálnu morálku. Druhý vatikánsky koncil učí, že morálna hodnota skutkov vlastných manželstvu „nezávisí iba od úprimnosti úmyslu a zhodnotenia pohnútok, ale sa musí určiť podľa objektívnych kritérií odvodených z prirodzenosti ľudskej bytosti a jej úkonov, ktoré rešpektujú plný zmysel vzájomného darovania sa a ľudského plodenia.“¹¹ V tejto línii sa vyjadrovala aj encyklika *Humanae vitae*, ktorej učenie zhrňuje deklarácia *Persona humana* takto: „Užívanie pohlavnej funkcie má svoj pravý zmysel a svoje mravné oprávnenie iba v zákonitom manželstve.“¹²

Homosexualita je objektívne neschopná realizovať integrálny zmysel vzájomného darovania sa a plodenia. Deklarácia *Persona humana* hovorí: „Podľa objektívneho mravného poriadku homosexuálne vzťahy sú akty, ktoré nezodpovedajú základnej a nevyhnutnej norme.“¹³ S tým sa zhoduje aj biblické posudzovanie homosexuality.

Biblia o homosexualite

Hebrejská morálka vždy odmietala homosexualitu v každom jej prejave a toto učenie zachovávalo vždy aj kresťanstvo. Kniha Levitikus, v tzv. *kódexe svätosti* (v paralelných kapitolách 18 a 20), prísne odsudzuje homosexualitu a vzťahy medzi mužmi nazýva *to'ebah* (ohavnosť): „Nesmieš nečisto obcovať s mužom tak, ako sa pohlavne obcuje so ženou. To by bola ohavnosť!“ (Lv 18, 22). Trestali ju smrťou, podobne ako obcovanie so ženou počas menštruácie, čím dávali do súvisu tabu krvi a tabu semena: „Kto by spal s mužom tak, ako sa obcuje so ženou, obaja spáchali ohavnosť, musia zomrieť, ich krv bude na nich“ (Lv 20, 13).

Niektorí autori hovoria, že odsúdenie sa týka iba homosexuality pri pohanských kultoch. Ak by to bolo tak, takýto príkaz by nebol uvedený medzi normami, ktoré sa

¹⁰ JÁN PAVOL II., exhortácia *Familiaris consortio*, č. 14.

¹¹ DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, pastorálna konštitúcia *Gaudium et spes*, č. 51.

¹² KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY, *Persona humana*, č. 5, Dostupné na: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19751229_persona-humana_it.html

¹³ Tamže, č. 8.

týkali synov Izraela, ale medzi eventúálnymi nebezpečenstvami hroziacimi z pohanských kultov. Súbor odsúdení má za cieľ, aby sa izraelská komunita vyhla tomu, čo považuje za (pre ňu) zvlášť nebezpečné. Ak formulácia Desatora hovorí iba „Nezomilníš!“ (Ex 20, 14), bolo by zjavne chybné robiť závery, že dovoľuje akékoľvek iné telesné spojenie.

Analogicky to platí pre normu v Deuteronomíu: „Žena nech sa neoblieka do mužských šiat, ani muž do ženských, lebo kto robí také veci, oškliví sa Bohu“ (Dt 22, 5). Pohanské kulty je možné považovať za pôvod tejto zakázanej praxe, a teda aj za hlavné nebezpečenstvo, ktorého sa treba chrániť. Vyskytuje sa aj ďalší zákaz: „Nech niet medzi izraelskými dcérami modloslužobnej smilnice a medzi izraelskými mužmi modloslužobného smilníka!“ (Dt 23, 17). Je potrebné pripomenúť, že Starý zákon hovorí o mužskej modloslužbe v prvých obdobiach monarchie po rozdelení dvoch kráľovstiev, na konci 10. storočia pred Kr. (porov. 1 Kr 14, 24; 15, 22; 22, 47; a neskôr v čase Joziáša na konci 7. stor.: porov. 2 Kr 23, 7) vo vzťahu k judskému kráľovstvu a nie k severnému. Ale v každom prípade by bola neuznateľná téza, podľa ktorej by na základe týchto textov mimo kultu bola homosexualita dovolená. Rovnako nezmyselné je tvrdenie, že rôzne druhy cudzoložstva, ktoré zakazuje kniha Levitikus (18 a 20), by boli iba tie, ktoré sa praktizovali v pohanských kultoch a iné by boli dovolené.

V knihe Genézeis je príbeh o obyvateľoch Sodomy a ich pokuse zneužiť nebeských poslov, ktorí prišli k Lótovi. Obyvatelia mesta od neho žiadali: „Kde sú mužovia, čo prišli dnes večer k tebe? Prived' ich k nám, aby sme s nimi obcovali!“ (Gn 19, 5). Obyvatelia mesta tak chceli dať Lótovi, ktorý sa ako posledný prístahoval do mesta pravdepodobne tvrdú lekciu. Je pravda, že Lót sa pri odmietnutí ich žiadosti odvolal na povinnosť pohostinnosti a ich nerestnú požiadavku im nevytýkal priamo. Paradoxne je im pripravený radšej vydať vlastné dcéry (porov. Gn 19, 8). Voči nerestnej túžbe obyvateľov po homosexuálnom zneužití hostí sa Lót bráni odvolávkou na pohostinnosť, aby návštevníkov ochránil. Okrem toho, títo dvaja hostia prišli do Sodomy, ako sa dozvedáme z ich stretnutia s Abrahámom, preto, že „žaloba na Somodu a Gomoru je veľká a ich hriech je veľmi ťažký“ (Gn 18, 20).

Iná udalosť sa týka obyvateľov mesta Gabaa, ktoré patrilo Benjamínovmu kmeňu (porov. Sdc 19). Gabaotčania vyvolávali na starca, pána domu: „Vyved' muža, čo prišiel do tvojho domu“, chceme s ním obcovať!“ (Sdc 19, 22). Obeť gabaotčanov mal byť levita efraimského pôvodu, ktorý bol hosťom starca v meste, ale nakoniec ňou bola konkubína, ktorú po celú noc zneužívali a ráno bola nájdená mŕtva pred dvermi svojho pána. Písmo hovorí o mužoch mesta, že to boli „zlosynovia“ (Sdc 19, 22). Pán domu vyšiel a hovoril podobne ako Lót. Napomenul ich, aby nerobili nič zlé tomu človekovi. Bol im ochotný radšej ponúknuť vlastnú dcéru (porov. Sdc 19, 24 – 25). Ale keďže nepočúvali, nakoniec im sám poskytol svoju konkubínu (porov. Sdc 19, 25

– 28). To, čo Písmo odsudzuje ako nehanebnosť, je teda homosexualita (porov. Sdc 19, 23), hoci neskôr sa uskutoční aj zločin vraždy (porov. Sdc 20, 6 – 10).¹⁴

V Novom zákone hovoria niektoré texty apoštola Pavla o mužskej a ženskej homosexualite. Je možné konfrontovať dva analogické texty, Prvý list Korinťanov (1 Kor 6, 9) a Prvý list Timotejovi (1 Tim 1, 9 – 10). Pavol (možno si pomohol už existujúcim textom odsudzujúcim neresti) hovorí o *malakòì* a o *arsenokòìtai*, pričom obidve neresti považuje za vylučujúce z Božieho kráľovstva: „Nemýľte sa: ani smilníci, ani modloslužobníci, ani cudzoložníci, ani chlipníci (*malakòì*), ani súložníci mužov (*arsenokòìtai*), ani zloději, ani chamtivci, ani opilci, ani utrhači, ani lupiči nebudú dedičmi Božieho kráľovstva“ (1 Kor 6, 9 – 10). V Prvom liste Timotejovi píše: „Vieme, že zákon je dobrý, ak ho niekto správne používa, pričom vie, že zákon nie je daný pre spravodlivého, ale pre nespravodlivých a nepoddajných, pre bezbožných a hriešnikov, pre zvrhlých a svetákov, pre otcovrahov a matkovrahov, pre vrahov vôbec, pre smilníkov, súložníkov mužov (*arsenokòìtai*), únoscov, luhárov, krivoprišažníkov a pre čokoľvek iné, čo sa priechi zdravému učeniu“ (1 Tim 1, 8 – 10). Výraz *arsenokòìtai*, ktorý tu sv. Pavol použil, je odvolaním sa na už spomínanú citáciu z knihy Levitikus (Lv 20, 13). Preto je neprijateľné interpretovať toto Pavlovo vyjadrenie limitovane, akoby sa týkalo iba mužskej prostitúcie alebo pederastie. Reaguje tu na homosexualitu v perspektíve eschatologického Božieho kráľovstva. Poukazuje na nezlučiteľnosť homosexuality s Božím zákonom, tak, ako s ním nemožno zlúčiť ani všetky ostatné formy hriešnosti, ktoré vymenoval.

V Liste Rimanom, v rámci opisu hriechu pohanov, ktorí nepoznali svetlom rozumu existenciu Boha Stvoriteľa a nerešpektovali *prirodzený zákon* vpísaný v ich srdciach, apoštol jasne odmieta mužskú aj ženskú homosexualitu: „Preto ich Boh vydal nehanebným náruživostiam. Ich ženy zamenili prirodzený styk za protiprirodzený. A podobne aj muži zanechali prirodzený styk so ženou a zahoreli žiadostivosťou jeden k druhému: muži s mužmi páchali nehanebnosť. Tak si sami na sebe odniesli zaslúženú odplatu za svoje poblúdenie“ (Rim 1, 26 – 27). Svätý Pavol tvrdí, že tento hriech bol jednou z príčin skazy rímskeho ľudu a potvrdzuje, že sexuálna promiskuita spôsobila otupenie, podľahnutie „nehanebným náruživostiam“ (Rim 1, 26 – 28). Homosexuálne konanie, viac ako iné morálne neusporiadanosti, museli u Pavla (, ktorý bol preniknutý židovskou kultúrou a mentalitou, a preto ich považoval takmer za symbol morálneho neporiadku, ľudskej hriešnosti a za dôkaz vzdialenosti od Boha)

¹⁴ POROV. CORTESE, E.: *L'omosessualità nell'Antico testamento*, In *Antropologia cristiana e omosessualità*, Città del Vaticano 2003, s. 25 – 32; FAGGIONI, M. P.: *Sessualità, matrimonio, famiglia*, Bologna 2010, s. 263 – 265.

vzbudiť odmietnutie.¹⁵ Pavol na tomto mieste vymenúva mnoho iných hriechov.¹⁶

Nedá sa poprieť, že v Starom aj v Novom zákone sú texty, ktoré jasne odsudzujú homosexualitu. Medzičasom sa však objavila takzvaná „nová exegéza“, podľa ktorej „Biblia buď nemá čo povedať k problému homosexuality, alebo ju dokonca nejakým spôsobom potichu schvaľuje, alebo ponúka morálne predpisy kultúrne a historicky tak podmienené, že ich nie je možné aplikovať na súčasnosť.“¹⁷ Dokonca bola snaha nejasne alebo celkom falošne interpretovať dokument *Kongregácie pre náuku viery* z roku 1975, *Persona humana*, ktorý sa vyjadril aj k homosexualite. Preto *Kongregácia pre náuku viery* vydala v roku 1986 list biskupom s názvom *Pastoračná starostlivosť o homosexuálne osoby*,¹⁸ čo je najkompletnejší dokument k tejto otázke a je prehľadným dokumentom *Persona humana*, konkrétne ôsmeho bodu. Po jazykovej stránke je omnoho lepší a prináša tiež významné pastoračné usmernenia.

Tento list v prvom rade odmieta takzvanú „novú exegézu“ konštatovaním, že „hoci zvláštna náklonnosť homosexuálnej osoby nie je sama osebe hriechom, v každom prípade predstavuje náklonnosť, viac alebo menej silnú voči konaniu, ktoré je samo v sebe zlé z morálneho pohľadu. Z tohto dôvodu samotnú náklonnosť treba považovať za objektívne neusporiadanú.“¹⁹ Týmto exegétom Magistérium pripomína, že „napriek kontextu značnej rozmanitosti existuje vo vnútri Svätého písma evidentný a logicky jasný názor na homosexuálne správanie“, a že Sväté písmo treba interpretovať v kontexte „živej tradície Cirkvi“, pretože komunita veriacich je „naďalej živéna tým istým Svätým písmom a Duchom pravdy, od ktorého pochádzajú tieto Slová.“²⁰

List pripomína, že celá história stvorenia a hriechu v knihe Genezis (Gn 1 – 3), epizóda v Sodome (Gn 19, 1 – 11), legislatíva v knihe Levitikus (Lv 18, 22; 20, 13), Pavlove spisy (1 Kor 6, 9; Rim 1, 18 – 32; 1 Tim 1, 10) dokazujú, že biblická perspektíva je jednoznačná a jasne vyjadrená: „Ľudia sú Božím stvorením, povolání odzrkadľovať v sexuálnej komplementárnosti vnútornú jednotu Stvoriteľa. Túto úlohu realizujú jedinečným spôsobom, keď s ním spolupracujú na odovzdávaní života prostredníctvom vzájomného manželského darovania sa.“²¹ Z toho vyplýva, že „rozhodnutie sa pre sexuálnu aktivitu s osobou toho istého pohlavia, znamená anulovať

¹⁵ Hodno poznamenať, že pápež Ján Pavol II. v encyklike *Veritatis splendor* odsudzuje aj homosexuálne akty, keď hovorí o kresťanskej antropológii a prirodzenom zákone (JÁN PAVOL II., encyklika *Veritatis splendor*, č. 4749).

¹⁶ POROV, PENNA, R.: *Omosessualità e Nuovo testamento*, In *Antropologia cristiana e omosessualità*, Città dal Vaticano 2003, s. 33–39; M. P. FAGGIONI, *Sessualità, matrimonio, famiglia*, Bologna 2010, s. 265 – 266.

¹⁷ KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY, *Lettera sulla cura pastorale delle persone omosessuali*, č. 4, Dostupné na: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19861001_homosexual-persons_it.html

¹⁸ Tamže.

¹⁹ Tamže, č. 3.

²⁰ Tamže, č. 5.

²¹ Tamže, č. 6.

bohatú symboliku a význam, nehovoriac o cieľoch v pláne Stvoriteľa.²² Kto teda „praktizuje homosexualitu, koná nemorálne.“²³

Morálna dimenzia

Morálnu zodpovednosť človeka môžeme posudzovať na základe vedomého a slobodného konania. Pri etickom posudzovaní homosexuality netreba pozabudnúť na to, že tie isté princípy a morálne hodnotenie platia pre posudzovanie heterosexuality, ako aj homosexuality. Nemôže to byť inak, ak je stredobodom záujmu osoba so svojimi podstatnými znakmi, so svojím základným cieľom a všetkými aspektami. Na tomto spoločnom základe sa rozvíja morálne rozlišovanie v oblasti sexuality vo všetkých jej formách a výrazoch.

Treba pripomenúť, že oblasť ľudskej a kresťanskej morálky je omnoho širšia ako len sexuálna morálka. Je potrebné upresniť, že v rámci morálnosti existuje hierarchia hodnôt a požiadaviek. Máme teologické čnosti a kardinálne čnosti. Sexuálna morálka nie je jediná a prvá, ktorá nás zaujíma.

Ďalšia poznámka sa týka tradičného rozlišovania hriechov „podľa“ alebo „proti“ prirodzenosti, keďže homosexualita je vnímaná ako neporiadok proti prirodzenosti. Skutki homosexuality a lesbizmu sú hriechmi proti prirodzenosti, pretože sú v rozpore so samotným zmyslom ľudskej sexuality. Dôvod, prečo ide o hriechy proti prirodzenosti, spočíva v tom, že tak štruktúra ľudského tela, ako aj psychológia muža a ženy, v sebe nesú stopu odlišnosti pohlaví a obidvaja sa majú telesne i citovo dopĺňať. Toto rozlíšenie má svoje opodstatnenie vo vzťahu k ľudskej prirodzenosti interpretovanej výlučne na bio-fyziologickom základe. Ak však na prirodzenosť hľadíme spôsobom personálnym, nie je možné hovoriť o hriechu podľa prirodzenosti. Personálna interpretácia prirodzeného morálneho zákona, ako o ňom hovorí encyklika *Veritatis splendor*, si vyžaduje širšie a hlbšie vnímanie sexuálnej neusporiadanosti, ktoré je pozornejšie na všetky hodnoty a etické požiadavky, ktoré zahŕňa. V tomto zmysle sa mýli kultúra, ktorá považuje za „normálny“ akýkoľvek heterosexuálny vzťah, ku ktorému nedošlo násilne. Cudzoložstvo, napríklad, nie je menej hriešne ako homosexuálny vzťah.²⁴

Morálna zodpovednosť sa pripočítava aj na základe skutočného vedomia a slobody osoby, na základe vplyvov, ktoré to podmieňujú. Zvlášť treba hodnotiť silu homosexuálnej náklonnosti a podmienenosti pri posudzovaní morálnej zodpovednosti za homosexuálne skutky, ako o tom hovoria spomenuté dokumenty Kongregácie pre náuku viery (Persona humana, č. 8; Lettera sulla cura pastorale delle persone omosessuali, č. 3).

²² Tamže, č. 7.

²³ Tamže, č. 5.

²⁴ TETTAMANZI, D.: *L' Omosessualità nel contesto dell' antropologia cristiana*, In *Antropologia cristiana e omosessualità*, Città dal Vaticano 2003, s. 13 – 15.

Ďalšie kritérium sa týka „historickosti“ osoby, ktorá sa odráža v historickosti jej konania. Ak sa správne interpretuje „zákon postupnosti“ (, ktorý v skutočnosti neznamená „postupnosť zákona“, ako uvádza exhortácia *Familiaris consortio*, č. 34), to môže objasniť morálne napredovanie homosexuálnej osoby a pomôcť pri utváraní morálne pravdivých úsudkov.

„Historickosť“ osoby treba chápať predovšetkým na pozadí *histórie spásy*, v ktorej sú zahrnutí všetci a každý zvlášť, a teda sa nachádzajú zároveň pod vplyvom *tajomstva neprávosti* i *tajomstva spásy*. Tvárou v tvár týmto tajomstvám majú rovnaké morálne postavenie všetci ľudia. Všetci sú vystavení pokušeniam a zlu, no zároveň aj nádeji a dobru. Stačí spomenúť niektoré slová z listu *Pastoračná starostlivosť o homosexuálne osoby*, ktorý je najkompletnejším textom Magistéria, ktorý hodnotí homosexualitu: „Čo má teda robiť homosexuálna osoba, ktorá sa snaží nasledovať Krista? V podstate tieto osoby sú povolané uskutočňovať Božiu vôľu vo svojom živote, spojac každé utrpenie a ťažkosť, ktoré môžu zakúšať z dôvodu svojho stavu s Pánovou obetou kríža [...] treba pripomenúť, že to je cesta spásy pre všetkých, čo nasledujú Krista [...]. Homosexuálne osoby sú povolané, ako aj ostatní kresťania, žiť v čistote. Ak sa budú vytrvalo snažiť pochopiť podstatu osobného povolania, s ktorým sa Boh k nim obracia, budú schopné vernejšie sláviť sviatosť zmierenia a prijať Pánovu milosť, ktorú v nej tak štedro ponúka, aby sa mohli rozhodnejšie vydať cestou jeho nasledovania.“²⁵ List sa odvoláva na List Galaťanom: „Tí, čo patria Kristovi Ježišovi, ukrižovali telo s vášňami a žiadostami“ (Gal 5, 24).

Táto línia je veľmi jasne načrtnutá v encyklike *Veritatis splendor*, kde sa hovorí, že „človek je povinný dodržiavať mravnú normu aj v najťažších situáciách, aby zachoval poslušnosť svätému Božiemu prikázaniu a postupoval v súlade so svojou osobnou dôstojnosťou.“²⁶ Encyklika upresňuje, že „zachovávanie Božieho zákona môže byť za istých okolností namáhavé, ba veľmi ťažké: nikdy však nie je nemožné.“²⁷

Niektorí si kládli otázku, či v prípade, ak ide o homosexualitu na základe istého vrodeneho inštinktu, čiže o nezavinenú náklonnosť, je možné vydať priaznivý morálny úsudok o ich homosexuálnych skutkoch. Odpoveď deklarácie *Persona humana* je záporná: „V pastoračnej službe treba týchto homosexuálov prijímať s porozumením a treba v nich posilňovať nádej, že môžu prekonať svoje osobné problémy a sociálnu neprispôbielosť. Ich vinu treba hodnotiť rozvážne; no nemožno použiť nijakú pastoračnú metódu, ktorá by ich nezriadené skutky mravne ospravedlnila ako zodpovedajúce podmienkam

²⁵ KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY, *Lettera sulla cura pastorale delle persone omosessuali*, č. 5, Dostupné na: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19861001_homosexual-persons_it.html

²⁶ JÁN PAVOL II., encyklika *Veritatis splendor*, č. 102.

²⁷ Tamže.

tých osôb.²⁸ Na základe biblickej argumentácie Magistérium odsudzuje homosexuálne skutky a definuje ich ako zlo samo osebe: „Sväté písmo tieto skutky odsudzuje ako ťažké morálne zlo, ba dokonca ich predstavuje ako neblahý dôsledok odmietnutia Boha. Z tohto morálneho hodnotenia Písma nemožno uzatvárať, že všetci tí, ktorí trpia touto anomáliou, sú za ňu osobne zodpovední, ale Sväté písmo potvrdzuje, že homosexuálne skutky sú vnútorne neusporiadané, a že ich v nijakom prípade nemožno schvaľovať.“²⁹

Kongregácia pre náuku viery uverejnila 28. marca 2003 dokument pod názvom *Úvahy o návrhoch na právne uznanie zväzkov medzi homosexuálnymi osobami*. Veľmi dôležité je konštatovanie: „Neexistuje nijaký dôvod na prirovnávanie alebo na vytváranie analógií, ani len vzdialených, pokiaľ ide o homosexuálne zväzky a Boží zámer s manželstvom a rodinou. Manželstvo je sväté, zatiaľ čo homosexuálne vzťahy sú v rozpore s prirodzeným morálnym zákonom. Homosexuálne úkony „zatvárajú pohlavný úkon pred darom života. Nepochádzajú z opravdivého citového a sexuálneho dopĺňania sa. V nijakom prípade ich nemožno schvaľovať.“³⁰ Podľa učenia Cirkvi, ženy a mužov s homosexuálnymi sklonmi treba „prijímať s úctou, súcitom a jemnocitom a vyhýbať sa akémukoľvek náznaku nespravodlivej diskriminácie voči nim.“³¹ Katechizmus Katolíckej cirkvi potvrdzuje, že aj tieto osoby „sú povolané k čistote“³² ako všetci kresťania i všetci ľudia. Homosexuálne sklony sú objektívne nezriadenou náklonnosťou³³ a homosexuálne styky „sú v závažnom rozpore s čistotou“.³⁴

List *Pastoračná starostlivosť o homosexuálne osoby* na jednej strane pozýva biskupov bdiieť, aby sa pastoračný prístup nezakladal na „nepodloženom a pokorujúcom predpoklade, že homosexuálne konanie homosexuálnych osôb je vždy a úplne otázkou donútenia, a preto bez viny.“³⁵ Pripomína sa, že toto nemôže byť normálny predpoklad, pretože aj „u osôb s homosexuálnou náklonnosťou treba objaviť základnú slobodu, ktorá charakterizuje ľudskú osobu, a ktorá jej poskytuje zvláštnu dôstojnosť.“³⁶ Samozrejme, List nepopiera, že v istých prípadoch môžu existovať okolnosti, ktoré znižujú vinu jednotlivca alebo ho viny celkom zbavujú, ale že nie je možné zovšeobecňovať, tiež sa môžu vyskytnúť okolnosti, ktoré vinu zväčšujú.³⁷

²⁸ KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY, *Persona humana*, č. 8, Dostupné na: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19751229_persona-humana_it.html

²⁹ Tamže.

³⁰ KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY, *Úvahy o návrhoch na právne uznanie zväzkov medzi homosexuálnymi osobami*, č. 4, Dostupné na: <http://kbs.sk/?cid=1116971316>

³¹ *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, č. 2358.

³² Tamže, č. 2359.

³³ Porov. tamže, č. 2358.

³⁴ Tamže, č. 2396.

³⁵ KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY, *Lettera sulla cura pastorale delle persone omosessuali*, č. 11, Dostupné na: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19861001_homosexual-persons_it.html

³⁶ Tamže.

³⁷ Porov. tamže.

Katechizmus Katolíckej cirkvi, ktorý systematicky zhrňa pokoncilovú náuku Cirkvi v bodoch 2357 – 2359, zdôrazňuje, že homosexuálna náklonnosť je objektívne nezriadená, a že homosexuálne úkony sú svojou vnútornou povahou nezriadené a sú ťažkými hriechmi proti čistote. Na druhej strane je nevyhnutná pastoračná múdrosť pri posudzovaní viny jednotlivých osôb s homosexuálnou orientáciou.

Dnes je jasné, že jedným zo zdrojov nakazenia chorobou AIDS je homosexualita a prostitúcia. Morálnym zlom nie je AIDS ako choroba, ale jej hriechne pramene, zvlášť prostitúcia a nemravná propaganda v masovokomunikačných prostriedkoch. Pre dotknutých sa toto ochorenie môže stať – ak je tam náboženská motivácia – prameňom pokánia, duchovnej obnovy i nadprirodzených zasluh.

Patológia?

Ešte na začiatku 20. storočia sa nepochybovalo, že homosexualita je najčastejšou sexuálnou deviáciou. V západnej Európe sa v 60. rokoch 20. storočia uskutočnila sexuálna revolúcia. Viedla k tomu, že všetky tradičné normy a zákony týkajúce sa sexuality boli vyhlásené za represívne a neurotizujúce. Pre každého sa začalo vyžadovať právo vyjadriť, žiť vlastnú sexualitu absolútne slobodne. Pod tlakom kultúry *gay* aj v niektorých vedeckých centrách dospeli k popieraniu homosexuality ako deviácie. Začalo sa tvrdiť, že je iba menšinovým (nie patologickým) variantom sexuálnej orientácie. Za zmienku stojí udalosť, ktorá sa stala v USA. V roku 1973, po hlučných manifestáciách *gay* organizácií a po podnete mnohých psychiatrov, Americká psychiatrická asociácia dala svojim členom požiadavku na vyradenie homosexuality z okruhu mentálnych porúch. Z 10 000 hlasujúcich, 58%, čiže iba nepatrná väčšina, bola naklonená tomu, aby sa homosexualita nepovažovala za psychiatrickú chorobu. Následne, v treťom vydaní DSM-III, *Diagnostic and statistica manual of mental disorders (Diagnostický a štatistický manuál duševných porúch)*, sa už homosexualita neobjavila medzi diagnostickými kategóriami. Príklad Americkej psychiatrickej asociácie nasledovala *Svetová zdravotnícka organizácia (WHO)*.

Napriek významným vyhláseniam je diskusia medzi lekármi o tomto probléme doteraz veľmi živá. Nechýbali však ani niektorí teológovia, ktorí začali zastávať mienky v rozpore s Magistériom a celou tradíciou Cirkvi, pričom položili homosexuálne vzťahy na úroveň manželstva.³⁸

Civilné zákony v prospech homosexuality

Koncom minulého storočia sa zvýšila aktivita organizácií za legálne uznanie homosexuálnych zväzkov a za možnosť homosexuálnych partnerov adoptovať si deti.

³⁸ Porov. FAGGIONI, M. P.: *Sessualità, matrimonio, famiglia*, Bologna 2010, s. 276 – 278.

V Európskom parlamente bola 8. februára 1994 odsúhlasená veľmi rozsiahla rezolúcia v tomto zmysle. Mnohé krajiny už schválili aj vlastné zákony, ktoré sú, viac či menej, otvorené voči uznaniu homosexuálnych zväzkov. Cirkev bola povinná zaujať postoj aj k civilnému zákonodarstvu.

Ján Pavol II. 20. februára v príhovore na Anjel Pána túto rezolúciu odsúdil: „Myslienky tu vedú k nedávnej a dobre známej rezolúcii, ktorú schválil Európsky parlament. [...] Morálne je neprípustné právne schválenie homosexuálnych praktík. [...] Parlament udelil neoprávnenú právnu hodnotu deviantnému konaniu, nezlučiteľnému s Božím plánom. [...] Nemôže vytvoriť skutočnú rodinu zväzok dvoch mužov alebo dvoch žien. [...] Dúfame, že parlamenty jednotlivých európskych krajín sa budú v tomto bode dištancovať a [...] budú chrániť rodiny.“³⁹

Už v roku 1992 bol v *L Osservatore Romano*, uverejnený článok kardinála Jozefa Ratzingera, v ktorom píše: „Nedávno na rôznych miestach boli predložené návrhy zákonov, ktoré by vyhlasovali za nelegálnu diskrimináciu na základe sexuálnych sklonov. V niektorých mestách authority mesta sprístupnili mestské byty, okrem iného rezervované pre rodiny, homosexuálnym partnerom (a nezosobášeným heterosexuálom). Takéto iniciatívy aj tam, kde chcú skôr ponúknuť pomoc a chrániť základné občianske práva a nejde v prvom rade o benevolentnosť voči homosexuálnym aktivitám alebo štýlu homosexuálneho života, môžu mať negatívny dopad na rodiny a spoločnosť. [Preto] sú oblasti, v ktorých nie je nespravodlivou diskrimináciou, ak sa majú na pamäti sexuálne sklony, napr. pri dávaní detí na adopciu alebo do opateru, pri prijímaní vyučujúcich alebo trénerov do zamestnania alebo pri prijímaní do vojenskej služby. Homosexuálne osoby, keďže sú ľudskými osobami, majú tie isté práva ako všetci ostatní, vrátane práva na to, aby sa s nimi nezaobchádzalo spôsobom, ktorý by urážal ich ľudskú dôstojnosť. Medziiným, všetci ľudia majú právo na prácu, bývanie atď. Napriek tomu tieto práva nie sú absolútne. Môžu byť legitímne limitované z dôvodu objektívne nezriadeného vonkajšieho správania. Táto limitácia je nielen dovolená, ale aj záväzná, a okrem prípadov zavinene nezriadeného správania, aj pri nezavinene nezriadenom správaní, ako je to u osôb fyzicky alebo mentálne chorých. Podobne sa akceptuje, že štát môže obmedziť práva, napr. v prípade nakazených osôb alebo mentálne chorých z dôvodu ochrany spoločného dobra. Zahnúť „homosexuálne sklony“ medzi činitele, na základe ktorých je diskriminácia nezákonná, môže ľahko viesť k prijatiu homosexuality ako pozitívneho zdroja ľudských práv, napríklad vo vzťahu k tzv. „*affirmative action*“ (zvyšhodňovaniu menšín) alebo k zvyšhodňovaniu pri prijímaní do zamestnania. Je to ešte zhubnejšie, keď si uvedomíme, že neexistuje právo na homosexualitu, ktorá by preto nemala byť základom pre právne vymáhanie. Prechod k uznaniu homosexuality za základ nezákonnej diskriminácie môže ľahko

³⁹ JÁN PAVOL II., *Angelus*, Domenica, 20 febbraio 1994, Dostupné na: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/angelus/1994/documents/hf_jp-ii_ang_19940220_it.html

viest (ak nie automaticky) k legislatívnej ochrane a podpore homosexuality. To by umožnilo odvolávať sa na homosexualitu nejakej osoby pri dokazovaní diskriminácie, a tak by sa obhajovanie práv uskutočňovalo prostredníctvom homosexuálnych predpokladov, a nie prostredníctvom porušenia základných ľudských práv.⁴⁰

V novembri 2004 sa kardinál Jozef Ratzinger vyjadril k práve schválenému španielskemu zákonu: „Predovšetkým musíme mať veľký rešpekt voči týmto osobám, ktoré aj trpia, a ktoré chcú nájsť správny spôsob života. Z druhej strany, vytvoríť právnu formu istého druhu homosexuálneho manželstva, v skutočnosti nepomáha týmto osobám.“ Pokračovala otázka: „Teda považujete rozhodnutie v Španielsku za nesprávne?“ Kardinál odpovedal: „Áno, pretože je deštruktívne pre rodinu a spoločnosť. Právo ovplyvňuje morálku alebo istú formu morálky, pretože bežní ľudia všeobecne považujú to, čo povoľuje zákon aj za morálne dovolené. A ak by sme považovali tento zväzok za viac či menej rovnoprávny s manželstvom, tvorili by sme spoločnosť, ktorá už viac nepozná špecifickosť ani základný charakter rodiny, teda to, čo je vlastné bytiu muža a ženy, ktorý má za cieľ zabezpečiť ľudstvu kontinuitu – nie iba v biologickom zmysle. Dôvod, prečo rozhodnutie v Španielsku neprináša skutočné dobro týmto osobám je ten, že takýmto spôsobom ničíme základné prvky právneho poriadku.“⁴¹

Kardinála Ratzingera veľmi znepokojila otázka Marca Politiho: „Eminencia, niekedy Cirkev hovorila všetkému nie a išla v ústrety porážke. Nebol by možný aspoň pakt solidarity medzi dvoma osobami, aj homosexuálnymi, uznaný a chránený zákonom?“ Kardinál odpovedal: „Ale inštitucionalizáciu podobnej dohody – či to zákonodarca chcel alebo nie – by verejná mienka vnímala ako iný druh manželstva a relativizovaniu manželstva by sa nedalo vyhnúť. Nezabúdajme, že týmito rozhodnutiami, ku ktorým sa teraz v úpadku – povedzme – Európa nakláňa, sa oddeľuje od všetkých veľkých kultúr ľudstva, ktoré vždy poznali vlastný význam sexuality: to znamená, že muž a žena sú stvorení, aby boli spoločne garanciou budúcnosti ľudstva. Nielen fyzickou garanciou, ale aj morálnou.“⁴²

V otázke diskriminácie je postoj Katolíckej cirkvi konzistentný. V legislatíve treba eliminovať eventuálnu nespravodlivú diskrimináciu vo vzťahu k homosexuálnym občanom (napríklad v oblasti dedičstva, svedeckých výpovedí, bývania a zamestnania), ale nie je možné akceptovať zrovnoprávnenie manželstva s homosexuálnymi zväzkami a už vôbec nie je prijateľné priznať homosexuálnym párom právo na adopciu detí. Kardinál Jozef Ratzinger jasne rozlišuje: „Sexuálnu náklonnosť» nejakej osoby

⁴⁰ RATZINGER, J. In DAG TESSORE, *Introduzione a Ratzinger. Le posizioni etiche, politiche, religiose di Benedetto XVI.*, Isola del Liri 2005, s. 133 – 134.

⁴¹ RATZINGER, J.: *Il laicismo nuova ideologia, l'Europa non emargini Dio*, rozhovor s Marcom Politim, In *La Repubblica*, 19. november 2004.

⁴² Tamže.

nemožno prirovnať k nejakej rase, pohlaviu, veku atď., aj z iného dôvodu, ktorý si zasluhuje pozornosť, okrem vyššie spomenutého. Sexuálna náklonnosť nejakej osoby nie je vo všeobecnosti známa iným, iba ak by ona sama verejne oznámila tieto svoje sklony, alebo ak by to nejakým vonkajším správaním dala najavo. Spravidla väčšina osôb s homosexuálnymi sklonmi, ktoré sa snažia žiť čistý život, nezverejňuje svoju sexuálnu náklonnosť. Z toho vyplýva, že k problému diskriminácie, v sférach práce, ubytovania atď., spravidla neprichádza.⁴⁴³

Adopcia sa uskutočňuje, v rámci zákonodarstva, kvôli prvotnému dobru samotného dieťaťa. Na základe súčasných psychicko-pedagogických faktov, dieťa potrebuje otca a matku (rodičov odlišného pohlavia), aby mohlo harmonicky rozvíjať svoju psychickú a sexuálnu identitu. V dokumente *Úvahy o návrhoch na právne uznanie zväzkov medzi homosexuálnymi osobami* Kongregácia pre náuku viery, odvolávajúc sa na vieru a rozum, píše: „Bolo by veľkou a vážnou nespravodlivosťou obetovať spoločné dobro a spravodlivé právo rodiny dosiahnuť dobrá, ktoré môžu a musia byť zaručené spôsobmi, ktoré všeobecne neškodia spoločnosti.“⁴⁴⁴

Dokument tiež uvádza: „Ako ukazuje skúsenosť, absencia sexuálnej bipolarity vytvára prekážky na normálny vývoj detí, ktoré by sa prípadne stali súčasťou homosexuálnych zväzkov. Týmto zväzkom chýba skúsenosť materstva alebo otcovstva. Začleniť deti do homosexuálnych zväzkov prostredníctvom adopcie znamená, dopúšťať sa na nich násilia v tom zmysle, že sa zneužíva ich slabosť, pričom sú umiestnené do prostredia, ktoré nepomáha ich plnému ľudskému rozvoju.“⁴⁴⁵ Z toho vyplýva, že „takéto zväzky sú pre správny vývoj ľudskej spoločnosti škodlivé, najmä vtedy, ak by vzrástol ich reálny vplyv na sociálnu štruktúru.“⁴⁴⁶ V skutočnosti, „keďže manželské páry plnia pri zabezpečovaní pokračovania ďalších generácií dôležitú úlohu, nachádzajú sa v centre spoločenského záujmu a občianske právo im priznáva status inštitúcie. Homosexuálne zväzky si však nevyžadujú osobitnú pozornosť zo strany právneho poriadku, lebo túto úlohu v prospech spoločnosti neplnia.“⁴⁴⁷

Keďže Cirkev bráni skutočné dobro detí a rodín, list *Pastoračná starostlivosť o homosexuálne osoby* potvrdzuje jej jasné rozhodnutie odporovať „silným tlakom“ na Cirkev i vnútri Cirkvi, ktoré by ju chceli donútiť „akceptovať homosexualitu, akoby nebola ničím neusporiadaným a legitimovať homosexuálne skutky.“⁴⁴⁸ Dokument

⁴⁴³ RATZINGER, J. In DAG TESSORE, *Introduzione a Ratzinger. Le posizioni etiche, politiche, religiose di Benedetto XVI.*, Isola del Liri 2005, s. 134.

⁴⁴⁴ KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY, *Úvahy o návrhoch na právne uznanie zväzkov medzi homosexuálnymi osobami*, č. 9, Dostupné na: <http://kbs.sk/?cid=1116971316>

⁴⁴⁵ Tamže, č. 7.

⁴⁴⁶ Tamže, č. 8.

⁴⁴⁷ Tamže, č. 9.

⁴⁴⁸ KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY, *Lettera sulla cura pastorale delle persone omosessuali*, č. 8, Dostupné na: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19861001_homosexual-persons_it.html

hovorí o skutočných v niektorých štátoch prebiehajúcich pokusoch „manipulovať Cirkev získaním si podpory, často v dobrej viere, od jej pastierov“⁴⁹ na zmenu civilnej legislatívy a pripustiť homosexuálne praktiky ako „rovnocenné alebo aspoň rovnako akceptovateľné ako sexuálny prejav manželskej lásky.“⁵⁰ Poukazujúc na taktiku používanú homosexuálnymi združeniami, ktoré predstavujú „akúkoľvek kritiku alebo výhrady voči homosexuálnym osobám, ich aktivity a ich štýlu života“ ako „nespravodlivú formu diskriminácie“⁵¹, odsúdenie správania neznamena, že Cirkev by nemala rešpekt voči konkrétnej osobe.⁵²

Úloha kresťanov v spoločnosti a v politike

Keďže tí, čo presadzujú nemorálne zákony sa často odvolávajú na toleranciu, kresťan je povolaný „odhaliť ideologické alebo účelové zneužívanie takejto tolerancie; jasne pomenovať nemorálny charakter takéhoto zväzku; pripomenúť štátu nutnosť udržať tento jav v takých hraniciach, aby neohrozil verejnú morálku. Predovšetkým by štátne orgány nemali dovoliť, aby mladí ľudia boli vystavení pomýlenej predstave o sexualite a manželstve, ktorá by ich zbavila nevyhnutných zábran a navyše by prispela k rozšíreniu tohto fenoménu. Tým, ktorí chcú od tolerancie postúpiť k zákonnému uznaniu osobitných práv homosexuálnych osôb žijúcich spoločne, je potrebné pripomenúť, že tolerovať zlo je niečo úplne iné, ako ho schvalovať či legalizovať. Právnomu uznaniu homosexuálnych zväzkov, ich zákonnému zrovnoprávneniu s manželstvom a tiež priznaniu práv patriacich výhradne manželstvu sa treba jasne a účinne postaviť na odpor. Je nevyhnutné vyvarovať sa akéhokoľvek typu formálnej spolupráce pri promulgácii alebo aplikácii takýchto závažne nespravodlivých zákonov, ako aj, pokiaľ je to možné, materiálnej spolupráce na úrovni uplatňovania zákona tohto charakteru. V tejto veci môže každý využiť právo na výhradu vo svedomí.“⁵³ To svedčí o vážnosti problému. Odvolať sa na výhrady vo svedomí v podstate znamená povzbudenie veriacich k nerešpektovaniu zákonov štátu v miere, v akej tieto odporujú zákonu Kristovmu a zákonom Cirkvi.

Argumentácia dokumentu sa odvoláva aj na zdravý rozum, ktorý je v súlade so zdravou vierou a používa logické argumenty: „Právne normy priaznivo naklonené homosexuálnym zväzkom sa protivia zdravému rozumu, lebo priznávajú zväzku dvoch osôb rovnakého pohlavia obdobné právne záruky ako manželskej inštitúcii. Po zvážení hodnôt, ktoré sú tým ohrozené, nemôže štát legalizovať zväzky tohto druhu a zároveň si plniť svoju povinnosť podporovať a chrániť základnú inštitúciu spoločného dobra, ktorou je manželstvo [...] Občianske zákony sú štrukturálnymi

⁴⁹ Tamže, č. 9.

⁵⁰ Tamže.

⁵¹ Tamže.

⁵² Porov. tamže, č. 10.

⁵³ KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY, *Úvahy o návrhoch na právne uznanie zväzkov medzi homosexuálnymi osobami*, č. 5, Dostupné na: <http://kbs.sk/?cid=1116971316>

princípmi života človeka uprostred spoločnosti, či už pre jeho dobro alebo jemu na škodu. Zohrávajú veľmi dôležitú, niekedy rozhodujúcu úlohu v procese vytvárania zmyslania a mravov. Spôsoby života a vzory, ktoré ukotvujú zákony, nielenže formujú život spoločnosti zvonku, ale majú aj tendenciu meniť chápanie a hodnotenie modelov správania sa novej generácie vnútri. Legalizácia homosexuálnych zväzkov by teda mala za následok zahmlené nazeranie na niektoré základné morálne hodnoty a znehodnotenie inštitúcie manželstva.⁵⁴

Pre katolíkov v politike je tu zaväzujúce napomenutie: „Ak sú všetci veriaci povinní postaviť sa proti právnemu uznaniu homosexuálnych zväzkov, katolícki politici – sú vzhľadom na zodpovednosť, ktorá im prináleží – viazaní touto povinnosťou ešte väčmi. Pri predkladaní návrhov zákona priaznivo naklonených homosexuálnym zväzkom treba mať na pamäti nasledujúce etické ustanovenia: V prípade, že sa v parlamente prvý raz predkladá návrh zákona podporujúceho homosexuálne zväzky, má katolícky poslanec morálnu povinnosť jasne a otvorene vyjadriť svoj nesúhlas a hlasovať proti takémuto návrhu zákona. Dať svoj hlas legislatívnemu textu, ktorý poškodzuje dobro spoločnosti, predstavuje ťažký nemorálny čin. V prípade, že zákon podporujúci homosexuálne zväzky je už v platnosti, katolícky poslanec sa má dostupnými spôsobmi postaviť proti nemu a dať najavo svoj nesúhlas: ide o povinnosť svedčiť pravde. Ak by nebolo možné zákon takéhoto typu úplne zrušiť, môže poslanec, odvolávajúc sa na odporúčania vyjadrené v encyklike *Evangelium vitae*, «podporiť návrhy, cieľom ktorých je obmedzenie škodlivosti takéhoto zákona a zmenšenie jeho negatívnych dôsledkov na poli kultúry a verejnej mravnosti», s podmienkou, aby bol «jeho osobný absolútny nesúhlas» so zákonom, ktorý už bol schválený «jasný a všetkým známy», a aby nevzniklo nebezpečenstvo pohoršenia. To však neznamená, že reštriktívnejší zákon o tejto problematike môže byť považovaný za spravodlivý alebo aspoň prijateľný; ide skôr o legitímny a potrebný pokus o čiastočné zrušenie nespravodlivého zákona, pokiaľ úplné zrušenie nie je v danom okamihu možné.⁵⁵ Ten istý postoj sú katolíci v politike povinní zaujať aj v prípade potratu alebo eutanázie.

Prenasledovanie kresťanov

Zákonodarstvo zvyhodňujúce homosexuálne osoby vedie k tomu, že kresťania majú čoraz väčšie ťažkosti pri praktizovaní svojej viery na verejnosti, ako je zrejme z mnohých prípadov, ktoré sa nedávno stali. Spomenieme iba niektoré.

V Novom Mexiku odvolací súd (podľa Albuquerque *Journal*) stanovil, že odmietnutie zo strany fotografického štúdia, fotografovať pár rovnakého pohlavia je porušením Human Rights Acts.

⁵⁴ Tamže, č. 6.

⁵⁵ Tamže, č. 10.

V roku 2006 Vanessa Willock žiadala od fotografky Elaine Hugueninovej z Elane Photography, aby urobila fotografie „same-gender ceremony“ (fotografie z uzavretia partnerstva rovnakého pohlavia). Dostala odpoveď, že štúdio sa zaoberá iba „tradičnými manželstvami“. Štúdio prehralo aj predchádzajúce kauzy proti Komisii ľudských práv mesta Nové Mexiko v roku 2008 a proti krajskému magistrátu Alan Malott v roku 2009. Právnici fotografického štúdia argumentovali, že odmietnutie fotografovať manželskú ceremóniu homosexuálov nebola žiadna forma diskriminácie, ale že to bolo z morálnych a náboženských dôvodov majiteľov štúdia. Súdy rozhodli, že firma, ktorá poskytuje služby verejnosti, v tomto prípade štúdio, nemôže odmietnuť zákazníka nielen na základe rasy, náboženstva, národnosti alebo farby pleti, ale ani na základe pohlavia, sexuálnej orientácie alebo rodovej identity.

Aj v Anglicku je problém kresťanov a homosexuálnych párov veľmi páľčivý, keďže vláda zvažuje, či má alebo nemá legalizovať homosexuálne manželstvá. Kresťania sa tam pri obrane svojich postojov stretávajú s ťažkosťami.⁵⁶

V marci 2011 si jedna záujmová skupina, Christian Concern, rezervovala miestnosti na vlastnú konferenciu u Law Society (v právnickej spoločnosti). Ich rezervácia bola, 11. mája z dôvodu ich opačného postoja k manželstvám medzi osobami rovnakého pohlavia, zrušená. Záujmová skupina si teda rezervovala miestnosti v Queen Elizabeth Conference Center (v konferenčnom centre kráľovnej Alžbety), kde ich objednávku opäť neprijali z dôvodu, že „udalosť by bola v protiklade s našou politikou rozdielnosti“. Veľa kresťanských a židovských komunit, a takmer všetci mohamedáni skutočne veria, že sexualita je dovolená iba v rámci heterosexuálneho manželstva. Môžeme sa teda pýtať, či sa rozdielnosť už tohto netýka?

Waleské katolícke školy mali (podľa denníka The Telegraph I), problémy, keď ich informovali, že porušili zákon, pretože žiakov vyzvali, aby podpísali petíciu proti vládou predkladanému zákonu o legalizácii homosexuálnych manželstiev. Leighton Andrews, minister školstva waleskej vlády potvrdil, že výzva odporovať navrhutej zmene zákona môže byť „politickým“ aktom, čo zakazuje zákon o vzdelávaní z roku 1996. Minister nielen povzbudil školy, aby poskytli svojim žiakom „vyvážené“ informácie o homosexuálnom manželstve, ale im aj prikázal, aby informovali svojich žiakov o tomto nariadení. „Náš postoj sa nemení: ide o náboženský postoj, a nie politický“, vyhlásil pre časopis Telegraph Maeve McCormack, zodpovedný za politiku katolíckeho vzdelávania.

Slobodný názor na homosexualitu bol ostro napadnutý aj v Anglicku. Adrian Smith prehral svoj spor na súde, keď sa odvolal proti rozhodnutiu z roku 2011 po-

⁵⁶ Porov. FLYNN, J.: *I cristiani pagano le conseguenze della loro opposizione alle unioni omosessuali. In vari paesi le leggi sull'uguaglianza sono usate per discriminare*, Dostupné na: <http://www.zenit.org/article-31150?l=italian>

tom, ako jeho podriadený žiadal jeho degradáciu z dôvodu niekoľkých komentárov, ktoré uverejnil na svojom konte na facebooku. V istom čase tam totiž vyjadril svoj nesúhlas s plánom vlády povoliť manželstvá homosexuálov v kostole. Názor, ktorý bol dostupný iba jeho priateľom na facebooku, podnietil Trafforda Housinga Trusta znížiť jeho plat z 31 tisíc libier za rok na 21 tisíc libier za rok (podľa The Telegraph II). Následne, 21. marca 2011, Christian Institute (kresťanský inštitút) oznámil, že súd vydal rozhodnutie, že Smith nemôže použiť argument ľudských práv v kauze proti svojmu podriadenému. On však chce pokračovať v súdnom procese. Jeho prípadom sa súd bude zaoberať v nasledujúcich mesiacoch.⁵⁷

Rozhodnutie prišlo po inej kauze, ktorú na odvolacom súde prehrali majitelia hotela Peter a Hazelmary Bullovcí na poloostrove Cornwall. Títo manželia, ktorí sú už prastarými rodičmi, sa živia tým, že prenajímajú turistom sedem izieb vo svojom hoteli. Od roku 1986 spoločné izby prenajímajú iba heterosexuálnym zosobášeným párom. Keď ich navštívili registrovaní partneri Martin Hall a Steve Preddy a chceli si prenajať spoločnú izbu, Bullovcí to odmietli. Títo partneri podali na súd žalobu a požadovali odškodnenie päťtisíc libier. Súd rozhodol, že Bullovcí majú zaplatiť registrovaným partnerom Martinovi Hallovi a Stevenovi Preddymu každému po 1800 libier. Spolu je to 3600 libier. Bullovcí podali proti rozhodnutiu svoju sťažnosť na odvolací súd. Aj na odvolacom súde kauzu prehrali. Následne, 12. marca, BBC oznámila, že manželia sa odvolali na najvyšší súd.

Lord Carey, bývalý arcibiskup Canterbury, nedávno povedal: „V krajine, kde kresťania môžu byť prepustení z práce preto, že navonok prejavia svoju vieru a verejne očierňovaní štátnymi inštitúciami, žijú v strachu z možných represálií alebo dokonca zatknutí z jednoduchého dôvodu, že vyjadrí svoj postoj k sexuálnej etike.“ Výstraha lorda Careya bola pripojená k odvolaniu sa na Európsky súd pre ľudské práva, pokiaľ ide o kauzu, ktorú by mal riešiť v septembri 2012 (podľa The Telegraph III).

Súd sa bude zaoberať viacerými prípadmi, medzi inými aj kauzou manželského poradcu, ktorý sa vyjadril, že sa necíti dobre, ak má predpisovať sexuálne terapie homosexuálnym párom a tiež prípad štátneho úradníka, kresťana, ktorý odmietol asistovať pri civilných „partnerských obradoch“. Lord Carey povedal, že britské tribunály, „aplikovali zákon o rovnosti, aby okázalo diskriminovali kresťanov“. Takáto situácia nie je iba v Británii, ale šíri sa aj inde.⁵⁸

Podľa niektorých štúdií výchova dieťaťa homosexuálnym párom zvyšuje pravdepodobnosť, že z dieťaťa vyrastie tiež homosexuál. Iné štúdie tento výstup popierajú. Autorov takých štúdií obvykle postihne hnev ideológov, ktorí tvrdia, že žiadna pravdepodobnosť neexistuje. Autor jednej z týchto štúdií, Walter Schumm, hovorí

⁵⁷ Porov. tamže.

⁵⁸ Porov. tamže.

o úplnom spolitizovaní výskumu: „Profesori, ktorí robia výskum v tejto oblasti, musia byť veľmi opatrní, aby sa nedotkli tých nesprávnych ľudí, lebo čo i len falošné obvinenie niekoho, že je «homofóbny, môže uňho viesť k nepriaznivému kariérenmu vývoju, bez ohľadu na iné profesionálne kritériá. Keď je časopis ochotný publikovať výsledky nepriaznivé pre rodičovstvo gayov, lesbičiek a bisexuálov, riskuje, že bude vyhlásený za «nevedecký». Vydavatelia časopisov musia mať preto nesmiernu odvahu, aby čelili súčasnej politickej korektnosti a umožnili férové zverejnenie takéhoto výskumu.⁵⁹

Christofer Kempling, doktor psychológie a učiteľ na strednej škole v Quesneli v Britskej Kolumbii, bol zástancom terapie konverzie, ktorá homosexuálom pomáha zbaviť sa sexuálnej náklonnosti voči osobám rovnakého pohlavia a stať sa heterosexuálne orientovaným. Je faktom, že mnohé známe osoby terapiu úspešne podstúpili. Pre tento svoj postoj sa stal obeťou perzekúcie. Koncom 90. rokov o tom začal písať do miestnych novín články, pre ktoré sa dostal do sporu s odborovou organizáciou Federácia učiteľov Britskej Kolumbie a so Združením učiteľov Britskej Kolumbie BCCT. Tieto inštitúcie ho na mesiac suspendovali. Kempling sa pustil do dlhoročného namáhavého právneho zápasu, ale neuspel. Po opakovaných suspendovaniach v roku 2009 rezignoval a školstvo opustil. Roky zápasu boli nesmierne vyčerpávajúce pre neho i pre jeho rodinu.⁶⁰

Dnes existujú snahy úmyselne pôsobiť na mládež, aby podľahla (v čo najvyššom počte mladých) homosexuálnym praktikám a stala sa na nich „závislá“. Ak by sa potom chceli mladí vyliečiť, nastáva problém, pretože sa čoraz viac realizuje cielavedomý proces, aby bola liečba homosexuálov zakázaná aj zákonom.⁶¹

Pastoračný prístup

Humánne a bio-medicínske vedy ešte nenašli spoločné odpovede na príčiny homosexuality a jej možné liečenie. Z morálneho hľadiska je nevyhnutné rozlišovať medzi náklonnosťou a skutkom, objektívnou normou a subjektívnou zodpovednosťou, odmietnutím homosexuálneho správania a rešpektom voči osobe. Komplexnosť tejto otázky je dôvodom pastoračnej náročnosti, ktorú sprievádza starostlivosť o tieto osoby.

Je faktom, že aj medzi kresťanmi sa vyskytujú homosexuáli, ktorí často prežívajú svoju homosexualitu úzkostlivo a konfliktne, a ktorí majú strach z toho, že ich náklonnosť vyjde najavo, že sa ocitnú na okraji kresťanskej spoločnosti. U mnohých týchto osôb sa homosexualita vyskytuje v neurotických formách, pričom homosexuálnu náklonnosť odmietajú a cítia nenávisť voči homosexuálnym praktikám, dokiaľ,

⁵⁹ SCHUMM, W. citované z: PALKO, V.: *Levy prichádzajú. Prečo Európa a Amerika smerujú k novej tyranii*, Prešov 2012, s. 264 – 265.

⁶⁰ Porov. tamže. s. 276 – 277.

⁶¹ Porov. RISÉ, C.: *Il cambiamento del rapporto tra uomo e donna*, In L. Scaraffia (ed.), *Custodi e interpreti della vita. Attualità dell'enciclica Humanae vitae*, Città del Vaticano 2010, s. 111.

podnecovaní silnými popudmi, neupadnú do praktizovania homosexuality v rámci tajných a anonymných stretnutí, za čím nasledujú mučivé pocity viny. V takom prípade treba najskôr uznať svoju neusporiadanú náklonnosť a uveriť, že je možné žiť v slobode Božích detí.

Tí, čo sa im v pastoračii venujú, sa musia cítiť slobodní voči tomuto problému. Potrebujú prekonať predsudky, ktoré nie sú vedecky podložené. Mali by byť schopní správať sa k nim ohľaduplne, obozretne a úctivo. Prvý krok spočíva v úsilí pochopiť danú osobu, jej nepríjemnú situáciu, jej postoj voči iným ľuďom. Môže byť užitočné odporučiť im, aby išli na test umožňujúci hlbšie poznanie seba samých, alebo aby absolvovali psychoterapiu. Pri prechodných formách homosexuality rozumná edukácia či primeraná psychoterapia môže prispieť k veľmi dobrému definovaniu osobnosti. Psychoterapiou sa v niektorých prípadoch dá modifikovať homosexuálna orientácia na heterosexuálnu. V každom prípade môže byť veľmi užitočná pre zmiernenie pnutia u tých, ktorí odmietajú vlastnú homosexualitu, a u ktorých sa vyvinuli silné vnútorné konflikty s rizikom autodeštruktívneho správania.

Pastoračné sprevádzanie musí byť spojené s ohlasovaním zdravej kresťanskej náuky o láske, sexualite, manželstve. Je potrebné ponúknuť im kresťanský pohľad na človeka a rodinu. Nevyhnutne treba homosexuálnu osobu vyvieť z izolácie, aby nadobudla úctu a dôveru k sebe samej. Ako? Samozrejme tu nemožno nikdy odporučiť uzavrieť manželstvo, ak homosexuál nie je skutočne schopný prežívať trvalý a uspokojivý heterosexuálny vzťah. Veľmi pravdepodobne by uvrhol do nešťastia seba i manželku, pretože homosexuál je psychicky neschopný utvoriť manželstvo a v ňom žiť. Spolupráca so skupinami dobrovoľníkov, predovšetkým v charitatívnych aktivitách, je možná.

Homosexuál, ako už bolo povedané, je povoláný žiť zdržanlivo, v čistote. Vyžaduje si to náročnú cestu smerujúcu k tomu, aby homosexuálne cítiaci dokázal úplne ovládať svoje reakcie na nemorálne podnety.⁶² Páter Kiely komentoval, v *L Osservatore Romano*, list *Pastoračná starostlivosť o homosexuálne osoby*, pričom zvýraznil, že „pred slabosťou, ktorá sa môže vyskytnúť u niektorých homosexuálnych osôb (ako aj u iných osôb), je užitočné pamätať na ideu «zákona postupnosti».⁶³ Osobu treba chrániť, aby neupadla do malomyselnosti, keďže cesta k životu v čistote je náročná a môžu sa na nej vyskytnúť opakované zlyhania.

Samozrejme *zákon postupnosti*, ktorý vyjadruje konkrétne požiadavky rastu, krok za krokom, a často s ťažkosťami, k plne morálnemu životu, sa nesmie zamieňať s *postupnosťou zákona*, akoby pre každého platil iný morálny zákon. Pre zmysluplné sprevádzanie

⁶² POROV, F. GAGGIONI, M. P.: *Sexualità, matrimonio, famiglia*, Bologna 2010, s. 284 – 287.

⁶³ KIELY, B.: *La cura pastorale delle persone omosessuali. Nota psicologica*, In *L Osservatore Romano*, 14. 11. 1986.

nie homosexuálnej osoby je potrebné byť skutočne presvedčený, že každý, vychádzajúc z vlastného stavu, môže nastúpiť na cestu duchovného rastu a autentickej kresťanskej svätosti. Dôležité je neočakávať výsledky príliš rýchlo, ale ani nestrátiť dôveru v schopnosti osoby a v silu milosti, modlitby a sviatostí.⁶⁴ KKC veľmi múdro naznačuje, že aj nezištné priateľstvo môže pomôcť: „Čnosťami ovládania sa, ktoré vychovávajú k vnútornej slobode, niekedy aj pomocou nezištného priateľstva, modlitbou a vďaka sviatostnej milosti, sa môžu a majú postupne a rozhodne približovať ku kresťanskej dokonalosti.“⁶⁵ Okrem toho je nevyhnutné vyhybať sa príležitostiam k hriechu.

V žiadnom prípade nie je morálne, a ani neosoží, schvalovať spôsob konania homosexuála a vyhlasovať ho v jeho prípade za dovolený. Veľmi pravdepodobne vybadá, že takéto schvalovanie je mylné, pretože väčšina homosexuálov si viac-menej uvedomuje svoje nemorálne náklonnosti a spôsob svojho konania, ináč by sa nedalo vysvetliť, prečo by pre ne trpeli. Bolo by znakom povrchnosti tvrdiť vo všeobecnosti, že také depresie závisia od prísnych mienok blížneho. Schvalovanie by hneď od začiatku paralyzovalo vôľu premáhať a sublimovať takú tendenciu.⁶⁶

Dôležitú vec riešil kardinál Jozef Ratzinger ako prefekt *Kongregácie pre náuku viery* v roku 1999, keď vyzýval k poslušnosti voči katolíckej náuke dvoch amerických rehoľníkov, rehoľnú sestru Gramick a pátra Nughenta, ktorí sa venovali pastorácii homosexuálnych osôb, ale vychádzali pritom z relativistických morálnych princípov, ktoré neboli v súlade s náukou viery. Vo vyhlásení sa píše: „Nadalej predstavovali náuku Cirkvi ako možnú alternatívu medzi inými a ako otvorenú pre podstatné zmeny.“⁶⁷ Vyhlásenie uvádza komunikáciu medzi Učiteľským úradom cirkvi a týmito dvoma rehoľnými osobami, ktoré aj po upozornení odmietli prijať náuku Cirkvi. Záver vyhlásenia preto znie: „Keďže neboli úspešné opakované pokusy predstaviteľov legitímnej autority Cirkvi vyriešiť problémy, ktoré spôsobili publikácie a pastoračné aktivity dvoch spomenutých osôb, Kongregácia pre náuku viery je povinná vyhlásiť, pre dobro katolíckych veriacich, že názory sestry Jeannine Gramickovej a pátra Robert Nugenta, čo sa týka vnútorného zla homosexuálnych skutkov a objektívnej neusporiadanosti homosexuálnej náklonnosti, sú doktrínálne neprijateľné, pretože verne netlmočia jasné a stále učenie Katolíckej cirkvi o tejto veci. Pater Nugent a sestra Gramick často tvrdili, že sa snažia, v súlade s náukou Cirkvi, starať sa o homosexuálne osoby «s úctou, súcitom a jemnocitom». Avšak šírenie omylov a nejasností nie je v súlade s kresťanským postojom skutočného rešpektu a súcitu: osoby, ktoré zápasia s homosexualitou majú, nie menej ako iné, právo počuť autentické učenie Cirkvi od tých, ktorí sa o nich

⁶⁴ FAGGIONI, M. P. : *Sessualità, matrimonio, famiglia*, Bologna 2010, s. 284 – 286.

⁶⁵ *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, č. 2359.

⁶⁶ POROV. GÜNTHER, A.: *Morálna teológia III/b*, Trnava 2010, s. 375 – 376.

⁶⁷ KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY, *Notificazione a P. Nugent e sr. Gramick*, Dostupné na: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19990531_gramick-nugent-notification_it.html

v pastorácii starajú. Nejasnosti a omyly, ktoré hlásali páter Nugent a sestra Gramick zapríčinili zmätok medzi katolíckmi a poškodili spoločenstvu Cirkvi. Z týchto dôvodov je sestra Jeannine Gramickovej, SSND a pátrovi Robertovi Nugentovi, SDS, natrvalo zakázaná pastoračná činnosť v prospech homosexuálnych osôb a nie sú spôsobilí na neurčité obdobie zastávať nijaký úrad v ich rehoľných inštitútoch.⁶⁸

List *Pastoračná starostlivosť o homosexuálne osoby* upozorňuje všetkých biskupov: „Boh, ktorý je zároveň pravda i láska, povoláva Cirkev, aby slúžila všetkým mužom, ženám a deťom s takou starostlivosťou ako náš milosrdný Pán. V tomto duchu sa Kongregácia pre náuku viery obracia s týmto listom na vás, biskupov Cirkvi, s nádejou, že vám pomôže vo vašej pastoračnej starostlivosti o osoby, ktorých utrpenie môže byť mylnými a uľahčujúcimi náukami, na rozdiel od slova pravdy, iba zväčšené.“⁶⁹

Na pastoračnú a výchovnú starostlivosť upozorňuje aj *Kongregácia pre katolícku výchovu* v dokumente *O ľudskej láske* z roku 1983. Najskôr konštatuje neusporiadanosť homosexuality: „Homosexualita, ktorá prekáža človekovi dosiahnuť svoju sexuálnu zrelosť, je z hľadiska individuálneho i medzosobného problémom, ktorý musí subjekt i vychovávateľ, keď sa vyskytne, brať so všetkou objektívnosťou. V pastoračnej službe treba homosexuálov prijímať s porozumením a treba v nich udržiavať nádej, že prekonajú svoje osobné i spoločenské ťažkosti. Ich vinu je potrebné posudzovať rozvážne, no nemožno použiť nijakú pastoračnú metódu, ktorá by tieto akty mravne ospravedlnila ako zodpovedajúce stavu základnej a nevyhnutnej norme.“⁷⁰

Rodiny a vychovávateľa by mali poznať príčiny, ktoré môžu chlapca alebo dievča priviesť k homosexualite. Nemajú všetko redukovat' na psychologický problém, ale majú mať na pamäti, že hriech môže spôsobiť aj zvrátenosť v sexuálnej oblasti: „Je úlohou rodiny a vychovávateľa usilovať sa predovšetkým zistiť činitele, ktoré nutkajú k homosexualite: či ide o činitele fyziologické alebo psychologické, či je výsledkom nesprávnej výchovy alebo nedostatočného sexuálneho vývoja, či má svoj pôvod v návyku alebo v zlom príklade alebo v iných činiteľoch. A ešte ďalej v hľadaní príčin tohto neporiadku rodina a vychovávateľ musia pamätať na základné kritériá, ako ich predkladá Magistérium, a môžu si poslužiť aj inými vednými odbormi. Treba zhodnotiť aj ostatné činitele: nedostatok citu, nezrelosť, obsesné, nutkavé impulzy, závdzanie, spoločenské osamotenie, mravnú skazu, neviazanosť rozličných predstavení a publikácií. Jednako však za tým všetkým, tam v hĺbke, je vrodená slabosť človeka ako následok dedičného hriechu. Táto slabosť môže vyústiť do straty zmyslu Boha a človeka a môže zasiahnuť sexuálnu oblasť.“⁷¹

⁶⁸ Tamže.

⁶⁹ KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY, *Lettera sulla cura pastorale delle persone omosessuali*, č. 18, Dostupné na: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19861001_homosexual-persons_it.html

⁷⁰ KONGREGÁCIA PRE KATOLÍCKU VÝCHOVU, *O ľudskej láske. Výchovné smernice*, Trnava 1997 č. 101.

⁷¹ Tamže, č. 102.

Ak by išlo o stabilnú orientáciu, ponúka formy pomoci: porozumenie, dôveru, povzbudzovanie v zápase o ovládanie seba samého, morálnu podporu v úsilí o konverziu a lásku k Bohu a k blížnemu, lekársko-psychologickú asistenciu zo strany lekára, ktorý dbá o učenie Cirkvi a rešpektuje ho: „Keď rodina a vychovávateľ zistili a pochopili príčiny, poskytujú v procese integrálneho rastu účinnú pomoc. To značí prijímať s porozumením, utvárať ovzdušie dôvery, pomáhať oslobodzovať sa a povzbudzovať v pokroku ovládať sa, podporovať pravé morálne úsilie o konverziu k láske k Bohu a k blížnemu, poradiť – ak je to potrebné – obrátiť sa na lekára a psychológa, ktorí dbajú na učenie Cirkvi a ho rešpektujú.“⁷² Homosexuál potrebuje zrelú osobu, ktorej sa môže zdôveriť, a ktorá je schopná ho oslobodiť od jeho nebezpečného osamotenía. Otvorený dialóg môže zmierniť silu inštinktu. Zatiaľ čo vnútorná samota a nutnosť musieť všetko skrývať sú územím, na ktorom homosexualita môže prevítať.

Život s otcom homosexuálom

Namiesto záveru prinášame jedno svedectvo. Dawn Stefanowiczová vyrozprávala veľmi úprimne a jasne svoje svedectvo o vzťahu k otcovi, ktorý bol homosexuálom, pričom jasne rozlišoval medzi osobou a sexuálnymi sklonmi. V úvode svojej knihy *La mia vita con un padre gay (Môj život s otcom, ktorý bol gay)* píše: „Túto knihu som napísala, aby som nefalšovaným, úprimným a vyrovnaným spôsobom vyrozprávala, čo to znamená vyrastať pri homosexuálnom otcovi a slabej a poddajnej matke. Už od mala som sa veľmi namáhala, aby som zvládla všetky konflikty a konfúzie, vyvolané mojimi hlbokoprežívanými skúsenosťami s výslovne sexuálnym základom, spôsobené mojím rodinným prostredím.

Informujúc sa o týchto veciach som spoznala ľudí v Severnej Amerike, ktorí vyrastali u rodičov s homosexuálnymi náklonnosťami a zverejnili niektoré aspekty svojich zážitkov. Hovorili o ťažkostiach, ktoré toto rodinné prostredie spôsobilo ich rastu. To, v čom je môj príbeh jedinečný, je rozhodnutie, že vyrozprávam všetko, bez obmedzení.

Chcem predovšetkým zdôrazniť, že voči svojmu otcovi prechovávam lásku. Vždy ho budem mať rada. Predišiel ma do večnosti a veľmi mi chýba. Niekedy by som chcela, aby sme sa stretli, aby sme spolu zažili niečo zábavné, aby sme sa iba tak pohovárali, zasmiali, alebo aby sme iba ticho sedeli jeden vedľa druhého. Kým bol na tejto zemi, nemali sme veľa príležitostí na toto všetko, pretože sa stále venoval buď robote alebo svojim mimorodinným vzťahom. Viac, ako čokoľvek iné, ako dieťa a potom dospievajúce dievča, som chcela, aby bol s nami a aby bol pre mňa silnou mužskou oporou, skutočným ochrancom.

Ako otec mi odovzdal silný zmysel pre povinnosť, prácu a podnikavosť. Tiež mi vštepil istý druh zrelej zodpovednosti a schopnosti znášať ťažkosti, čo mi umožňuje prekonávať problémy. Ako akýkoľvek iný otec, nebol vždy príkladom a ani dôsledný vo všetkom. Zanechal mi ako dedičstvo uprostred ťažkostí, odvážne rozhodnutie žiť svoj život naplno a čestne.

⁷² Tamže, č. 103.

Keďže očakával veľa od mojej študijnej a profesionálnej kariéry, kládol predo mňa vysoké ciele. Zdieľal so mnou aj kultúrne, intelektuálne a morálne hodnoty, aj keď v tom nebol stály. Bol a bude vždy mojím otcom. Píšuc túto knihu, vôbec nechcem pošpiňiť jeho meno alebo jeho povest', ale chcem predstaviť obraz nášho rodinného života úprimne a nefalšovane. Chcem sa podeliť o okamihy radosti a zápasov, bolesti, strachu a zmätenosti takým spôsobom, aby čitateľ mohol ľahko pochopiť, aký vplyv majú rodičia a rodina na deti.

Ak by som mala možnosť priviesť tu svojho otca, urobila by som to. Nezamenila by som ho za nikoho. Urobil to najlepšie, čo mohol, dnes to viem. Nechcel mi vedome spôsobovať zlo svojimi životnými rozhodnutiami a ani ma nechcel zbaviť toho, aby som prežívala skutočnú lásku. Ale jeho schopnosť venovať deťom pozornosť a city, ktoré si zaslúžili, bola oslabená. On sám potreboval a ešte stále hľadal otca, ktorý by ho mal rád, ktorý by mu dôveroval a podporoval ho. To, po čom túžil viac, ako po čomkoľvek inom bolo, aby bol prijatý a aby niekomu patril. Túžil po takej mužskej spoločnosti a láske, ktorú ako chlapec nikdy nepoznal. Ale starajúc sa o zadostučinenie svojich citových potrieb, prostredníctvom homosexuality, často ignoroval legitímne požiadavky svojich detí. Počas opisu týchto skutočností som svojmu otcovi musela neustále odpúšťať, aby ma nepremohla nezahojiteľná trpkosť.

Nenapísala som túto knihu z hnevu, ale z túžby vyjsť von z tmy sexuálnej zmätenosti, aby som dosiahla slobodu prostredníctvom pravdy, aby som pomohla iným deťom, ktoré trpeli v rodine akou bola moja. Azda im moja kniha pomôže vyriešiť ich problémy.

Počas detstva a dospievania som veľa klamala, aby som zakryla pred inými svoj osobný život. Bola som znepokojená tým, aby som neurazila môjho otca, ani jeho partnerov a priateľov. Bála som sa, že moji spolužiaci a kolegovia v práci by sa ma stránili, ak by poznali, aký život vedie môj otec a koľko sexuálnych partnerov má. Dlhé roky som čelila pnutiu nepovedať o svojich trápeniach nikomu nič a tiež strachu. Dokonca teraz, keď opisujem svoj život, cítim sa vinná, ako keby som zrádzala svojich rodičov a mojich súrodencov, lebo všetkým hovorím o našich rodinných tajomstvách. Zvažovala som následky rozhodnutia vyrozprávať pravdu, pričom som na misku váh položila najdôležitejší cieľ, ktorý sledujem: ukázať všetkým, ako rodičovské a rodinné štruktúry môžu negatívne vplyvať na rozvoj detí. Dúfam, že tým napomôžem rozvoju spoločnosti, v ktorej budú žiť všetky deti v istote a v rodinách, ktoré sa budú skutočne starať o ich dobro uspokojac ich reálne potreby. Nieкто povedal, že veľkosť spoločnosti treba hodnotiť predovšetkým podľa toho, nakoľko chráni svojich najslabších. Deti, prirodzene, patria do tejto kategórie.

Dúfam, že tí, čo sú zodpovední za národné politiky, nedovolia, aby vlastné záujmy jednotlivých skupín pošliapali dobro alebo záujmy našich detí – budúcnosti každej spoločnosti a národa.

Raz mi otec povedal, ako vyrastal v katastrofálnej rodine, kde boli porušované sexuálne hranice a dochádzalo k incestným vzťahom. Táto devastácia, táto trauma

nezničila život iba jemu, ale aj jeho rodine a deťom. Napriek tomu mal môj otec silný duchovný základ, ktorý odovzdával svojim deťom. Ako mladík sa dokonca angažoval vo farnosti a zatiaľ čo na jednej strane počas toľkých rokov vo svojom živote nechcel a nedokázal nasledovať biblické učenie, na druhej strane nám toto učenie odovzdal. Neskôr, keď každý z nás zápasil, ako najlepšie vedel, so svojimi problémami a zmätenosťou, ktorú toto všetko spôsobovalo v našich vzťahoch i v našom vnútornom živote, boli to práve viera a biblické učenie, ktoré mi pomohli znášať to temné obdobie môjho života, a ktoré mi umožnili premeniť ho na príležitosť rastu.

Pri písaní o svojom živote a o rodinných skúsenostiach ma viedli moje najlepšie spomienky na osoby, okolnosti, pocity, postoje, motivácie, pozorovateľné dôsledky a časový kontext, s ktorým to bolo spojené. Niektorí členovia mojej rodiny by boli radšej, keby som nepísala o ničom, čo sa týka našej rodinnej skúsenosti. Zvažujúc ich znepokojenie som sa rozhodla zmeniť mená osôb, okrem verejne známych mien. Uvedomujem si tiež, že hoci som sa snažila odovzdať svoju skúsenosť čo najvyváženejšie, pri niektorých spomínaných aspektoch môjho života sa čitateľ možno nebude cítiť dobre. Hovorím otvorene, že niektoré fakty, ktoré opisujem, sú skôr hororom. Ostatne, ak chcem byť verná pravde, je to nevyhnutné.

Skutočnosť, že chcem postaviť pred oči všetkých hrôzu môjkej formácie a zároveň vyzdvihnúť manželstvo, ako ideálne miesto na plodenie detí, nie je ukazovateľom zaslepenosti alebo pokrytectva, ani ovocím pocitu viny. Je to skôr znakom môjho presvedčenia, že to je najlepší spôsob života.

Iste, rodiny a deti sú dôležité. Mám nádej, že, poznajúc históriu môjho života, všetci čitatelia, a zvlášť tí, ktorí zastávajú vplyvné miesta, budú lepšie informovaní a vedení pri svojich rozhodnutiach, ktoré môžu hlboko vplyvať na naše rodiny a deti.⁴⁷³

Použitá literatúra

ARISTOTELE: *Etica nicomachea* VII, 5, 1148b.

CORTESE, E.: *L'omosessualità nell'Antico testamento*, In *Antropologia cristiana e omosessualità*, Città del Vaticano 2003.

DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, pastorálna konštitúcia *Gaudium et spes*.

FAGGIONI, M. P.: *Sessualità, matrimonio, famiglia*, Bologna 2010.

GÜNTHÖR, A.: *Morálna teológia III/b*, Trnava 2010.

⁷³ STEFANOWICZ, D.: *La mia vita con un padre gay*, Dostupné na: <http://www.zenit.org/article-31239?l=italian>

- JÁN PAVOL II.: In *Antropologia cristiana e omosessualità*, Città dal Vaticano 2003.
- JÁN PAVOL II., exhortácia *Familiaris consortio*.
- JÁN PAVOL II., encyklika *Veritatis splendor*.
- JÁN PAVOL II.: *Insegnamenti*, III/1, 1980.
- KIELY, B.: *La cura pastorale delle persone omosessuali. Nota psicologica*, in *L' Osservatore Romano*, 14. 11. 1986.
- KONGREGÁCIA PRE KATOLÍCKU VÝCHOVU: *Inštrukcia o kritériách rozlišovania povolania, pokiaľ ide o osoby s homosexuálnymi sklonmi, vzhľadom na ich prijatie do seminára a na pripustenie do posvätného stavu*, Trnava 2006.
- KONGREGÁCIA PRE KATOLÍCKU VÝCHOVU: *O ľudskej láske. Výchovné smernice*, Trnava 1997.
- PALKO, V.: *Levy prichádzajú. Prečo Európa a Amerika smerujú k novej tyranii*, Prešov 2012.
- PÁPEŽSKÉ DIELO PRE CIRKEVNÉ POVOLANIA: *Nové povolania pre novú Európu*, Trnava 1998.
- PENNA, R.: *Omosessualità e Nuovo testamento*, In *Antropologia cristiana e omosessualità*, Città dal Vaticano 2003.
- RATZINGER, J. In DAG TESSORE, *Introduzione a Ratzinger. Le posizioni etiche, politiche, religiose di Benedetto XVI*, Isola del Liri 2005.
- RATZINGER, J.: *Il laicismo nuova ideologia, l'Europa non emargini Dio*, rozhovor s Marcom Politim, In *La Repubblica*, 19. november 2004.
- RISÉ, C.: *Il cambiamento del rapporto tra uomo e donna*, In L. Scaraffia (ed.), *Custodi e interpreti della vita. Attualità dell'enciclica Humanae vitae*, Città del Vaticano 2010.
- TETTAMANZI, D.: *L' Omosessualità nel contesto dell' antropologia cristiana*, In *Antropologia cristiana e omosessualità*, Città dal Vaticano 2003.

Printové zdroje

- Albuquerque Journal, 5. jún 2012.
- The Telegraph I, 9. máj 2012.
- The Telegraph II, 24. október 2011.
- The Telegraph III, 13. apríl 2012.
- BBC, 10. február 2012.

Internetové zdroje

FLYNN, J.: *I cristiani pagano le conseguenze della loro opposizione alle unioni omosessuali. In vari paesi le leggi sull'uguaglianza sono usate per discriminare*, Dostupné na: <http://www.zenit.org/article-31150?l=italian>

KONGREGÁCIA PRE INŠTITÚTY ZASVÄTENÉHO ŽIVOTA: *Directive sulla formazione negli istituti religiosi*. Dostupné na: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ccsrlife/documents/rc_con_ccsrlife_doc_02021990_directives-on-formation_it.html.

JÁN PAVOL II.: *Angelus*, Domenica, 20 febbraio 1994, Dostupné na: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/angelus/1994/documents/hf_jp-ii_ang_19940220_it.html

KATECHIZMUS KATOLÍCKEJ CIRKVI. Dostupné na: <http://dkc.kbs.sk/dkc.php?in=kkc3>

KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY: *Lettera sulla cura pastorale delle persone omosessuali*. Dostupné na: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19861001_homosexual-persons_it.html

KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY: *Notificazione a P. Nugent e sr. Gramick*, Dostupné na: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19990531_gramick-nugent-notification_it.html

KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY: *Persona humana*. Dostupné na: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19751229_persona-humana_it.html

KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY: *Úvahy o návrhoch na právne uznanie zväzkov medzi homosexuálnymi osobami*, č. 4, Dostupné na: <http://kbs.sk/?-cid=111697131>

STEFANOWICZ, D.: *La mia vita con un padre gay*, Dostupné na: <http://www.zenit.org/article-31239?l=italian>

ZVOLENSKÝ, S. Dostupné na: <http://www.tkkbs.sk/view.php?cislocianku=20120606011>

ThDr. Martin Koleják, PhD.

morálny teológ, Teologická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku

Vzťah muža a ženy v priereze dejín kultúrno-náboženských systémov sveta

Katarína Nádaská

V súčasnej spoločnosti, v druhej dekáde druhého tisícročia sme svedkami nie vždy nežného a chvílkami otvoreného, či potláčaného súperenia mužov a žien. Ženy sa stali finančne nezávislé a to bol jeden z prvých impulzov volania a konania po zmene vzťahu ženy voči mužovi. Najprv finančná nezávislosť ženy zmenila predurčenosť žien byť v područí muža. Druhým krokom smerom k nezávislosti sa stal odmietavý prístup žien k tradičnej role manželky a matky. Ženy sa stráňajú úlohy pokorných manželiek a matiek vychovávajúcich svoje deti. Chcú viac. Chcú sa realizovať na poli svojej profesie. Na strane druhej chcú mať aj deti a s nimi i fungujúcu rodinu. Ako to všetko dosiahnuť a zladit'? Ako docieľiť, aby rodina fungovala, keď žena, strážkyňa rodinného ohníka, trávi dni, často aj večery v práci? Zmeny v správaní a myslení žien sa odrážajú v živote **spoločnosti**, pričom do nej zasahujú tak do celku, ako aj parciálne do jednotlivých rodín.

Aby sme pochopili súčasný stav, ktorý je niekedy označovaný aj ako „boj pohlaví“, pokúsime sa v krátkosti načrtnúť postavenie ženy z hľadiska najrozšírejších náboženských systémov a kultúr. V Biblii, tak v Starom, ako aj v Novom zákone sa ženy spomínajú viackrát, a to nielen v dobrom slova zmysle. Starý zákon nám poskytuje niekoľko príbehov, v ktorých sú negatívnymi postavami ženy.

V knihe Genezis sa spomína hriešna Eva. Svojím súhlasom so zlom uvalila na plecia ľudstva dedičný hriech. Uvádžajú sa tam aj vlastnosti, ktoré ju k tomu priviedli: neopatrnosť, prehnaná zvedavosť a pohoršenie (Gn 3, 1 – 6).

Kniha Genezis spomína aj ďalšiu ženu. Aj ona sa stala prostredníkom zla, nositeľkou hriechu. Bola to vášnivou túžbou zmietaná žena Putifára. Tá krivo obvinila mladého Jozefa zo sexuálneho obťažovania, keď nechcel vyhovieť jej hriešnej túžbe (Gn 39, 7 – 20).

Ľstivá a zradná milenka Dalila zneužila chvíle nežnosti so Samsonom a keď sa dozvedela tajomstvo jeho obdivuhodnej sily, prezradila ho Samsonovým nepriateľom (Sdc 16, 4 – 20).

Kráľovná Jezabel nenávidela svojho vlastného manžela, strojila mu úklady a jej hnev dopadol aj na prorokov (1 Kr 18, 4; 21, 5). Aj kráľ Dávid si veľa vytrpel pri svojej pyšnej manželke Míkal (2 Sam 6, 16 – 23).

Príbeh o chorobne ctižiadostivej, krutej a nevernej Herodiade je všetkým dobre známy. Herodiada opúšťa svojho manžela, s ktorým žila na rímskom cisárskom dvore a usadí sa ako milenka na dvore miestodržiteľa kráľa Herodesa Antipu. Keď zacíti svoje ohrozenie, bez milosti, používajúc ako nástroj svoju dcéru Salome dáva zavraždiť Jána Krstiteľa (Mk 6, 17 – 29).

Ani príkazy a nariadenia Starého zákona týkajúce sa žien nevyznievajú najlichotivějšíe. Knihy Starého zákona varujú pred márnivosťou žien a ich záľubou v márnivosti (Iz 3, 16 – 23), ďalej sa v súvislosti so ženami spomína hašterivosť, ohováranie i necudnosť (Sir 25, 13 – 26). Sv. Pavol až na troch miestach upozorňuje ženy, aby neboli klebetné a neohovárali sa navzájom (1 Tim 3, 11; 5, 13; Tít 2, 3), ba dokonca Pavol tvrdo obviňuje ženy tvrdiac, že hriech mal svoj počiatok práve v nich (1 Tim 2, 14). Zaujímavovo vyznieva modlitba zbožného a pravoverného žida, ktorú sa židovský muž modlil trikrát denne a v ktorej ďakoval Bohu, že sa nenarodil ako žena.

Podľa židovských zákonov bola žena úplne podriadená mužovi. Do dvanásteho roku života bola pod kuratelou otca, po vydaji patrila manželovi. Ak otec zomrel, o dievča sa staral jej najstarší brat.

Slobodná dievčina mala pred vydajom minimálne práva. Pred svadbou bol jej životný priestor vymedzený rodičovským domom. Po vydaji sa prirodzeným spôsobom mení jej status – môže opustiť manželov príbytok a ísť na ulicu, ale len zo závojom zakrývajúcim tvár. Žiaden žid, najmä zo strednej meštianskej vrstvy, nezasvätil svoju ženu do verejného diania. U mužov platil nepísaný zákon, aby pred ženou zachovávali mlčanie najmä vo veciach týkajúcich sa verejného života. Verejný život a dianie patrilo pod správu mužov. Žena nemala pred zákonom takmer žiadne práva. Napríklad ženino svedectvo nemalo pred súdom žiadnu platnosť, z čoho logicky vyplývalo, že sa ani nevyžadovalo. Ak bola žena svedkom nepravosti či zločinu, v praxi to znamenalo, že nič nevidela a nepočula a jej prípadné svedectvo malo nulovú platnosť, najmä keď proti jej tvrdeniu stálo tvrdenie muža.

Aj v rodinnom práve bola žena v nevýhode. Nemohla sa dať rozviesť (iba vo veľmi výnimočných prípadoch), zatiaľ čo muž mohol požiadať o rozvod z akejkolvek i banálnej príčiny a zväčša bolo jeho žiadosti vyhovené. Žena musela byť manželovi verná, u mužov sa zakazovalo iba cudzoložstvo s vydatou ženou.

Sféra akéhokoľvek vzdelania, o vyššom vzdelaní ani nehovoriac, patrila výhradne mužom. Žena nielenže nemala povinnosť venovať sa štúdiu Zákona, a tak sa vzdelávať, ale tieto aktivity jej ani neboli dovolené.

Žene bola vyhradená časť rodinnej sféry: starostlivosť o domácnosť, o rituálnu čistotu jedla a pohlavného života. Musela prísne dodržiavať zákony týkajúce sa jej „nečistých“ dní.

Život palestínskych židovských žien bol veľmi jednotvárny. Najmä na vidieku sa ženy stretávali pri mletí obilia alebo pri verejných studniach, kde prebrali novinky posledného dňa, aby vzápätí odchádzali do svojich príbytkov s džbánom, či amforou naplnenou vodou. Meštianky mali na rozdiel od dedinských žien povolenú návštevu mestských kúpeľov a mohli nosiť výšivkami zdobené pestré šály ako ozdobu. Uzatvárajúc pohľad do rodinného a právneho židovského sveta, musíme spolu s Jozefom Flaviom konštatovať: „Žena sa po žiadnej stránke nevyrovná mužovi a je v porovnaní s ním menejcennou bytosťou.“¹

V starovekých kultúrach bola žena, podobne ako u Židov, považovaná za bytosť veľmi málo dokonalú, dokonca niektorí grécki učenci, napr. Pytagoras, považovali ženy nielen za nedokonalé, ale aj za negatívne bytosti. Vzdelanec Aristoteles sa v otázke žien prikláňal k názoru, že žena je telesne i bytostne neuskutočnený muž, čo vzbudzovalo u ďalších filozofov vážne diskusie o tom, či má žena vôbec dušu.

Rímania pozerali na ženu s väčším rešpektom ako Gréci, ale aj tu mala žena voči mužovi nerovnoprávne postavenie. Žena nedisponovala politickými právami a nesmela zastávať žiadnu verejnú funkciu. V rodinnom práve žena nepoznala výkonnú rodičovskú moc (*patria potestas*), čo znamenalo, že deti narodené v legálnom manželskom zväzku musel otec zdvihnutím nad hlavu, uznať za svoje a automaticky rozhodoval o ich živote a smrti. Rodinné právo sa voči ženám aj v oblasti dedenia zachovalo macošsky, pretože žena mala značne obmedzené možnosti dediť. Vo všeobecnosti môžeme povedať, že Rímania si oveľa viac cenili mužov ako ženy, čo sa prejavovalo najmä pri narodení dieťaťa: ak sa narodilo dievča, často ho stihla rýchla smrť, najmä ak už v rodine bola jedna, alebo viac dcér. Rímske ženy boli po svadbe podrobené manželovi, boli akoby pod jeho poručníctvom.

Prírodné národy uznávali určitú rovnosť medzi mužom a ženou. Tento stav mal korene ešte v matriarcháte, kde sa žene dostalo patričnej úcty a obdivu. Čím viac sa ľudstvo dostávalo do štádia vyššieho stupňa kultúry, tým viac sa pomer úcty muž a žena menil v neprospech ženy. V kultúrach rôznych národov figuruje zvyk nechávať tehotnú alebo menštruujúcu ženu chodiť vedľajšími (zadnými) dverami, aby sa neznečistil hlavný vchod do príbytku.² Vo väčšine kultúr sa vyskytuje jav „kúpa nevesty“. Dochádza k nemu v kočovno-pastierskych a totemických spoločenstvách. Úvádza ho aj Arnold van Gennep, keď hovorí: „...rodina založená na totemickom systéme a systéme širšieho sociálneho príbuzenstva udržuje rituály – žena sa však členkou klanu svojho manžela nestáva – je manželovým majetkom, pretože si ju „zaplatil“.“³

¹ FLAVIUS J.: *Contra Apionem* 2: In: *Jewish War*. Loeb Classical Library, vol. Numbers. 283 (War 1-2; ISBN 99568-6), 487 (War 3-4; ISBN 99536-8), and 210 (War 5-7; 99569-4).

² Porov. GENNEP, A. V.: *Přechodové rituály*. Praha : LN, 1996, s. 30.

³ Tamže, s. 121.

K žene sa pristupuje akoby bola večne nedospelá a úplne patrila mužovi. Pri rozvode manželov napr. u Eskimákov stačilo, aby sa muž dlhým pohľadom zadíval na ženu a odišiel bez slova z iglu. U viacerých ruských národov nachádzame spoločný zvyk pri rozvode zo strany muža: muž, ktorý je nespokojný so svojou ženou a túži po rozvode uchopí ženin závoj a roztrhne ho.⁴ V období polygamie je žena predovšetkým nástrojom rozkoše (rituálna prostitúcia kňaziek a prostitúcia vo všeobecnosti) a slúžkou. Môžno konštatovať, že je skôr predmetom ako osobou.

Ďalej si priblížime postavenie ženy v islame. Mohamed, ktorého reformátorské učenie je zaznamenané v Koráne sa dotkol aj otázky postavenia ženy. V Koráne je žena v otázke spoločenského vystupovania v područí muža. Sám prorok Mohamed sa k tejto otázke vyjadril: „Ak by sa ľudskej bytosti mohlo rozkázať, aby sa klaňala inej ľudskej bytosti, urobila by to žena pred mužom.“⁵ Právo nad deťmi a manželkou mal výhradne muž. Ak prišla na svet dcéra nebolo to vždy vítaným javom: „Narodenie dcéry nevyvolalo u matky zvyčajne tú radosť, ktorá zavládla pri narodení syna. Ak ženy, čo jej pomáhali pri pôrode, namiesto toho, aby radostne vykrikovali a spievali chvály Alahovi, si po narodení dieťaťa iba diskretné šepkali, z ich správania rodička pochopila, že darovala život dcére a nie synovi. Rovnako u beduínov, roľníkov, v nízkych, stredných i najvyšších spoločenských vrstvách v meste...“⁶ Aj keď Mohamed v Koráne zakazuje vraždy novonarodených dcér, stávalo sa najmä u beduínov, že novorodiatka dievčatá zahrabávali za živa do piesku púšte.⁷ Zachovala sa nám aj Mohamedova reč, v ktorej karhá otcov mračiach svoju tvár pri narodení dcéry a hnevajúcich sa na neprajný osud.

O zaobchádzaní so ženami sa v Koráne hovorí: „Opýtajú sa ťa na menštruáciu. Odpovedz im: „Je to neduh“. Nechodte k svojim ženám, keď majú menštruáciu a nepribližujte sa k nim, kým sa neočistia. Ženy sú pre vás poľom. Na svoje pole vchádzajte odkiaľ chcete“.⁸

Až do začiatku 20. storočia boli vo väčšine krajín vyznávajúcich islam ženy držané bokom od verejného života a mnohé najmä vidiecke a menej majetné kruhy obyvateľstva sú dodnes silne konzervatívne. Znamená to, že ženy sú stále pod prísny dohľadom otca a vydaté ženy pod dohľadom manžela. Rozvod je v islame pre muža veľmi jednoduchou záležitosťou: stačí, aby muž svojej žene povedal trikrát „rozvádzam sa s tebou“ a žena musí odísť. Môže si vziať predmety bežnej potreby a manžel obvykle vráti tretinu vena. Pri rozvode zo strany ženy to nie je také jednoduché. Rozvod musí schváliť qádí, ktorého rozhodnutie má náboženský ráz.⁹ O emancipácii žien v islamskom svete môže väčšina žien iba snívajť.

⁴ Porov. tamže, s. 133.

⁵ DELCAMBROVÁ, A. M.: Mohamed - Slovo Alahovo. Bratislava : Slovart, 1996, s. 171.

⁶ Tamže, s. 172.

⁷ Porov. tamže.

⁸ Dostupné na: <http://www.koranoislam.cz/sura/2/page/2/>

⁹ Porov. GENNER, A. V., s. 133.

Podobná situácia panuje v Indii, kde je v prevahe hinduistické náboženstvo, ktoré prisudzuje žene tradične podradnú rolu tak v spoločenskom, verejnom živote, ako aj v živote rodiny.¹⁰

Kresťanstvo sa pokúsilo vrátiť žene dôstojné a rovnoprávne postavenie vo vzťahu k mužovi. V Novom zákone sa na viacerých miestach spomína Ježišov vzťah k ženám. Kristus sa necháva sprevádzať skupinou žien starajúcich sa o neho a apoštolov (Lk 8, 2 – 3). Na inom mieste Ježiš dovoľuje Márii byť jeho učeníčkou a počúvať jeho slová (Lk 10, 39). Nakoniec práve ženy boli prvé svedkyne Ježišovho zmŕtvychvstania, ktoré dostali možnosť ísť a povedať to ostatným učeníkom (Mt 28, 9 – 10; Jn 20, 17). Počas svojho učiteľského pôsobenia nerobil Ježiš žiadne rozdiely medzi mužmi a ženami. V evanjeliách sa často spomína hlboký a úctivý vzťah Ježiša k ženám a zázraky, ktoré pre ne urobil (Mk 1, 30 – 31; 5, 21 – 43; 7, 24 – 30, Lk 13, 10 – 17; 23, 27 – 31; Jn 11, 17 – 44). V kresťanskej náuke je žena úplne rovnoprávna s mužom napr. v manželstve (Mk 10, 2 – 12; 12, 18 – 27). Jednanie Ježiša sa celkom priečilo vtedajším židovským zvyklostiam. Kresťanstvo sa snaží v plnej miere nadväzovať na evanjeliové slová o dôstojnosti a povolani ženy. Za hlavné povolanie a poslanie ženy je v kresťanstve označované manželstvo a materstvo (1 Tm 2, 15). Symbolom a „prototypom“ kresťanskej matky sa stáva matka Božia - Panna Mária.

Postava Božej matky v sebe po celé stáročia zosobňuje ženský fenomén a náprotivok božstva, svet, ktorý Boh „tak miloval“, konečný prejav nekonečného. Zbožšťovanie matky Božej sa v 12. storočí premietlo aj do umeleckej tvorby. V tomto čase dochádzalo k santifikácii ženy, k objaveniu a ospevovaniu „pravej lásky“ k žene prostredníctvom rytierskych a trubadúrskeho cyklov. Kresťanská mentalita umocňuje priam idylické videnie obrazu ženy-matky na základe biblických motívov, často zobrazovaných v literatúre či stvárňovaných vo výtvarnom umení. Kresťanský pohľad na matku a dieťa uchránil ženu pred často krutým a nedôstojným postavením, ktoré bolo bežné v antickom, neskôr aj rímskom svete.

Katolícka cirkev priznáva žene rôzne práva, ale odmieta umiestniť ženu do učiteľského a pastoračného úradu cirkvi – teda nie je možné, aby žena pôsobila ako kňaz. Priznáva sa jej funkcia učiteľky viery v rodine a katechetická funkcia (Sk 6, 6).

Súčasnú márne hlasy z radov liberálne zmyšľajúcich kritikov katolíckej cirkvi síce požadovali, aby aj ženy mali prístup ku kňazstvu, ale cirkev reaguje tvrdením, že muž je psychologicky pripravenejší na to, aby cirkev riadil. Kňazstvo sa v katolíckej cirkvi chápe ako stav (napr. ako otcovstvo a materstvo). Za otcovstvo považuje kňazstvo aj sv. Pavol, keď hovorí: „Veď keby ste mali hoc aj desaťtisíc vychovávateľov v Kristovi, otcov nemáte mnoho, lebo v Kristovi Ježišovi som vás ja splodil skrze evanjelium“ (1 Kor 4, 15).

O toto tvrdenie sa opiera cirkev aj v rezultátoch II. vatikánskeho snemu.¹¹ Katolícka cirkev pozná pojem kňazka len z pohanstva a z protestantských cirkví, ktoré však nemajú ustanovené sviatosťné kňazstvo.

V cirkvi sa akceptoval aj stav tzv. duchovného materstva slobodnej ženy zasvätenej Bohu (Jn 19, 26). Žene bola na dlhé roky prisúdená najmä rola manželky a matky. S na mnohé roky ustáleným tradičným vzorom správania sa počestnej ženy sa nedalo nič robiť. Hoci kresťanstvo prináša určité pozitíva vo vzťahu muža a ženy, zostávajú roly pohlaví pevne dané. Vo výchove chlapcov sa prísne dbalo a dbá na to, aby sa obliekali inak ako dievčatá, aby sa pohybovali, sedeli, jedli a správali odlišne. To isté platí pre výchovu dievčat. Obe pohlavia majú od detstva diferencované hračky a dokonca už pri narodení podľa toho či ide o dievča, alebo o chlapca sa napr. prereže pupočná šnúra. Chlapcovi sa prereže nožom, dievčaťu vretenom, akoby išlo o definitívne potvrdenie pohlavia dieťaťa.¹²

Súčasný kresťanstvo reprezentované viacerými cirkvami prechádza tzv. obdobím „transformácie“, mnohé záležitosti týkajúce sa prístupu k ženám sa menia. Hoci sa ženám nikdy neupieralo právo na vzdelanie, primárny záujem pre ženu mala byť rodina. Kresťanská rodina bola často pripodobňovaná k svätej rodine, kde boli pozície jednotlivých jej členov presne vymedzené. Muž ekonomicky a sociálne zabezpečujúci rodinu, žena starajúca sa o uspokojenie emotívnych potrieb jej členov, verne stojaca po boku svojho manžela v dobrom i zlom.

Počas novoveku a súčasnosti (teda v 19. a 20. storočí) sa vyskytlo niekoľko dejinných momentov, v ktorých sa tradičný kresťanský model rodiny z rôznych príčin narušil. Počas hospodárskych kríz museli ženy a často aj deti veľmi ťažko pracovať, či už v priemysle alebo mimo neho, pretože mzda muža nestačila ani na pokrytie základných výdavkov. Podobná situácia nastala počas oboch svetových vojen, keď ženy nielen ťažko pracovali (často v mužských povolaniach), ale aj bojovali a zomierali bok po boku s mužmi. Po II. svetovej vojne sa stretávame najmä v Nemecku a v Sovietskom zväze so „zrovnoprávnením“ mužov a žien prostredníctvom práce, čo bolo spôsobené veľkým úbytkom mužov padlých na frontoch. Nedostatok mužov prinútil ženy chopiť sa aj mužských profesií ako sústružník, žeriavnik, rušňovodič, šofér, murár a pod. V rámci budovateľského nadšenia a preberania vzorov zo ZSSR sa s náborom na tieto a mnohé ďalšie zvyčajne mužské profesie stretávame aj u nás. Nasledujúce obdobie socializmu prinieslo pre socialistický blok nevyhnutnú ekonomickú nutnosť žien pracovať. Ženy, ktoré nepracovali, boli považované za buržoázne,

¹¹ Ekleziologická a liturgická východiska II. vatikánskeho koncilu. Dostupné na: <http://www.pastorace.cz/Knihovna/3-Ekleziologicka-a-liturgicka-vychodiska-II-vatikanskeho-koncilu.html>

¹² Porov. GENNER, A. V., s. 55. V histórii odievania existujú obdobia, v ktorých muži a nie ženy nosili parochne a korzety, stále však išlo o princíp odlišnosti a nie o formu. Spomeňme si na revolúciu, akú v móde vyvolalo nosenie nohavíc u žien a pod.

diverzné živly a boli prinútené pracovať. Nastupujú nové inštitúcie pre deti: jasle, škôlky a školské družiny. Deti trávia väčšiu časť dňa mimo rodiny, pracovne vyťažení rodičia na ne nemajú dostatok času. Neblahé následky tohto stavu sa prejavili po niekoľkých rokoch. Rozpadajúce sa tradície a súdržnosť rodín vedie k dlhotrvajúcej a neustupujúcej morálnej kríze rodiny.

V súčasnosti ženy pracujú, aby sa profesijne realizovali či boli ekonomicky nezávislé. Silnou motiváciou mnohých žien je práve ich finančná samostatnosť. Ženy prenikli aj do povolání, ktoré boli po dlhé roky vyhradené pre mužov, ako vysoká politika, ekonomika, armáda, cirkev. V protestantských kresťanských cirkvách napr. evanjelickej, alebo anglikánskej, sú ženy ordinované za farárky a z ich povolania im vyplývajú rovnaké povinnosti ako majú muži. Napriek vyššie uvedeným faktom musíme konštatovať, že stáročiami obmedzovaný meštiacky (často pokrytecky) rodinný život dal ženám pevný „železný“ obojok konvencií a nepísaných predpisov správania sa a nebolo ľahké ho prelomiť.¹³ Niet divu, že radikálna explózia feminizmu v 20. storočí znamenala predovšetkým duchovnú vzburu žien. Ženy cítili potrebu žiť inak než im predpisovala spoločnosť a bontón, túžili rozšíriť pole svojej profesijnej a intelektuálnej pôsobnosti, neobmedzovať ho len na rodinnú sféru. Nechceli sa vzdať vzdelania a zamestnania v prospech rodiny.

V západných krajinách a najmä v USA pretrvával po II. svetovej vojne klasický model ženy v domácnosti, ženy, ktorá je finančne aj inak absolútne závislá od muža. Tvorivé schopnosti ženy boli, v duchovne obmedzenom prostredí, v ktorom boli ženy nútené sa pohybovať, značne limitované. Preto, pochopiteľne, sa žena túžila vymaniť spod nadvlády muža. Vzdaním sa vlastnej ženskosti prevzala mužský štýl života a stratila tak svoje charakteristické črty. Tým, že sa žena zriekla predstavy o zaužívanom modeli rodiny a svojej úlohy v ňom, stala sa oveľa osamelejšou a zraniteľnejšou.

Treba uznať, že spôsob myslenia týkajúci sa vžitého a „správneho“ správania sa mužov a žien hlboko poznačil naše správanie i náš spôsob myslenia. Hoci v súčasnosti ženy upustili od radikálnych myšlienok raného feminizmu, ktorý bol akoby „výkrikom“ stáročiami zraňovaných žien, názor časti dnešných mužov na feministické myšlienky je kontroverzný: „Jediný dôvod prečo sa ženy dávajú na feminizmus je, že ešte nepoznali poriadneho chlapa. A môžu okolo toho tárať koľko chcú.“¹⁴

Túžbu ženy, vyjsť z priemernosti a znovu objaviť zmysel ľudskej existencie, sa nedarí kompletne uskutočniť ani v intenciách súčasnej morálky a náboženstva. Žena, pri svojom úsilí vymaniť sa z mužovho područia, videla jediné rieše-

¹³ Konkrétnym príkladom danej problematiky je stav v americkej spoločnosti v prvej tretine 20. storočia. Tu sa so zošňurovanými konvenciami spoločnosti musela stretávať aj významná antropologička Margaret Mead, ktorú začala americká tlač atakovať kvôli ponechaniu si dievčenského priezviska aj po uzatvorení manželstva. porov. POLLARD, M.: Margaret Mead. Exley Publication, 1992, s. 23.

¹⁴ PÍŽURNÝ, A.: Zlo nie je nekonečné. Literárny Týždenník 1997, č. 38, s. 10.

nie – vyrovnat' sa mužovi aj v tradičných mužských profesiách (armáda, elitné bojové jednotky, polícia, pilotovanie lietadiel) a športoch (box, karate, futbal, hokej, wrestling a pod.). Problematickou otázkou však ostávalo materstvo ženy. Pretože žena nemôže podávať rovnako dobrý alebo lepší výkon ako muž, ak čaká dieťa. To viedlo mnohé ženy k cieľenému odmietaniu materstva a nestotožneniu sa s identitou matky. Ženy zaujali voči materstvu nesúhlasný postoj, pretože to znamenalo narušenie ich profesijných plánov a tradičný model rodiny sa považoval za prekonaný. Dnes je tento jav chápaný ako populačná kríza realizujúca sa vo vyspelých krajinách sveta, teda tam, kde sa pred rokmi pokúsili ženy poprieť svoju ženskú prejavujúcu sa v materstve.

Postsocialistické krajiny prispeli obludnosťou svojho systému k morálnemu a mravnému rozkladu rodín popretím tradičných kresťanských ideálov rodiny, ktoré boli nahradené hlásaním o potrebe emancipácie žien. Socialistickému systému sa podarilo zo žien vytvoriť moderných otrokov. Tento režim ženám venoval občasnú okiazdanie rečami o ich nenahraditeľnosti a kvetnatými prázdnyimi frázami o kráse ich materstva. Maximálne vyťažené ženy, na jednej strane profesijne aktívne, na druhej strane úporne hľadajúce svoju identitu a pokúšajúce sa zvládať starostlivosť o rodinu, končili svoj sen o rovnosti pohlaví v dezilúzii z kolotoča všedného dňa plného pracovných i rodinných povinností.

Výsledkom všetkých ideí prinášajúcich falošné ilúzie o oslobodení a rovnoprávnosti ženy, bolo hlboké sklamanie, trpkosť a často nevyliciteľné duchovné zranenia žien. Stojac na prahu druhého tisícročia, napriek úžasnej technickej vyspelosti, ktorú ľudstvo dosiahlo a vymoženostiam ktorými disponuje, musíme konštatovať, že otázka hľadania a objavovania skutočného, predsudkami a stereotypmi nezaťaženého zmyslu poslania ženy a jej vnímania mužským pohlavím, ostáva stále aktuálna. V rodinách, v ktorých sa prístup oboch manželov vyznačuje zodpovednosťou, láskou a úctou jedného k druhému i svojim deťom si obaja dokážu podeliť starostlivosť a dohodnúť si účinný a vyhovujúci model fungovania rodiny. Problémom je však ekonomický aspekt, ktorý sa objavuje po roku 1989, a tým je dočasné vystaňovanie za prácou. Fenomén neprítomnosti otca v rodinách z dôvodu jeho pracovného vyťaženia a často i pôsobenia mimo vlastný región, či krajinu, znamená, že výchova detí a jej etické a náboženské elementy sú zverené do rúk matky, prípadne starej matky. Odchodom muža za prácou sa navracia model viacgeneračnej rodiny, pri ktorom s výchovou detí pomáhajú aj starí rodičia. V období poslednej finančnej krízy (od roku 2008 – 2014) sa objavuje aj fenomén odchodu žien za prácou do zahraničia. Tento sa vyskytuje najmä v regiónoch s nízkou zamestnanosťou a malými šancami nájsť si kvalifikovanú prácu. Po strate zamestnania odchádza mnoho žien pracovať do zahraničia, kde pôsobia ako opatrovatelky starých ľudí, či malých detí. Ich vlastné deti a ich rodičia ostávajú doma. Deti v tomto období prebývajú s otcom či so sta-

rými rodičmi. V mnohých prípadoch je to jediné riešenie ako prežiť v ekonomicky neprosperujúcom regióne. Žena – často matka malých detí musí ísť zarábať peniaze, aby užívala svoju rodinu. Úlohu ženy preberá muž, ktorý sa snaží čiastočne nahradiť matku, a zároveň slúži ako mužský vzor pre svoje deti. Problémom, pokiaľ sú deti ešte malé, je absencia matky v rodine, ktorá môže matke aj deťom spôsobovať emocionálnu bolesť. Svoje miesto, v takýchto neštandardných situáciách, majú aj obavy matiek z potencionálnych výčitiek detí, či deťom nevzniknú traumy, lebo matka pri nich nebola vo veku, keď ju potrebovali. Podľa etnologického výskumu z roku 2014 – 30% žien matiek (majúcich školopovinné dieťa) pracuje mimo domu na Slovensku a 4% matiek pracuje v zahraničí. Čo sa týka otcov, výskum uvádza, že 32% mužov otcov (majúcich školopovinné dieťa) pracuje mimo domu na Slovensku, a 40% ich pracuje v zahraničí.

Detstvo je príležitosťou na to, aby si otcovia (a samozrejme aj matky) vypestovali so svojimi potomkami vzťah na celý život. Ak sa tento časový úsek premárni, nie je možné ho vykompenzovať v puberte, či neskôr. Núka sa otázka či peniaze zarobené v cudzine stoja za cenu straty dôležitého obdobia života vlastných detí.

Rodiny, v ktorých sa táčba výchovy ukladá len na matky, (v poslednom období dokonca len na otcov) prípadne aj na starých rodičov, sú dnes celosvetovým trendom. Viaceré štúdie dokázali, že problematické správanie detí, ich vzrastajúca agresivita, zhoršenie prospechu v škole, či dokonca záškoláctvo, môžu byť dôsledkom toho, že im chýba otec alebo mama. Stále platí a bude platiť tvrdenie, že najväčšie čaro rodiny je, ak je úplná a fungujúca. Pretože ani otec, ktorý žije so svojimi deťmi každý deň, nemusí byť pre ne tým, čo skutočne potrebujú...¹⁵

Či a ako sa to podarí nám, dá odpoveď budúcnosť.

Použitá literatúra

DELCAMBROVÁ, A. M. *Mohamed - Slovo Alahovo*. Slovart, Bratislava 1996.

FLAVIUS, J. *Contra Apionem 2*: In: Jewish War. Loeb Classical Library, vol. numbers. 283 (War 1-2; ISBN 99568-6), 487 (War 3-4; ISBN 99536-8), and 210 (War 5-7; 99569-4). Cambridge, MA: Harvard University Press, various dates.

GENNEP, A. V. *Přechodové rituály. Systematické studium rituálů*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1997.

PIŽURNÝ, A. *Zlo nie je nekonečné*. Literárny Týždenník, č. 38, 1997.

¹⁵ BALUCHOVÁ, D.: Ocko nie je doma!. www.mamaaja.sk, [cit. 29.okt. 2014; 11.00h CET]. Dostupné na <http://www.mamaaja.sk/rodinny-zivot/rodina/ocko-nie-je-doma/>

POLLARD, M. *Margared Mead*. Exley Publication 1992.

SVÄTÉ PÍSMO, SSV, Trnava 1992.

WATERSTONE, R. *India*. Duncan, London 1995.

Internetové zdroje

BALUCHOVÁ, D.: Ocko nie je doma!. www.mamaaja.sk, [cit. 29.okt. 2014; 11.00h CET]. Dostupné na <http://www.mamaaja.sk/rodinny-zivot/rodina/ocko-nie-je-doma/>

HOLÝ, L.: 3. Eklesiologická a liturgická východiska II. vatikánskeho koncilu. www.pastorace.cz, [cit. 29.okt. 2014; 11.00h CET]. Dostupné na <http://www.pastorace.cz/Knihovna/3-Eklesiologicka-a-liturgicka-vychodiska-II-vatikanskeho-koncilu.html>

MOHAMED: Súra '2. Kráva. www.koranoislamu.cz/, [cit. 29. okt. 2014; 11.00h CET]. Dostupné na <http://www.koranoislamu.cz/sura/2/page/2/>

Mgr. Katarína Nádaská, PhD.

etnologička, historička, Divadelný ústav v Bratislave

Celoštátna stratégia ochrany a podpory ľudských práv v SR a jej účinky na výchovu a vzdelávanie na školách

Renáta Ocilková

V ostatných mesiacoch slovenskou spoločnosťou hýbe téma tzv. Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike. Ochrana ľudských práv, hoc elementárna a východisková téma vo všetkých právnych štátoch a po desaťročia základ pre právne dokumenty, na základe nových tém v slovenskej stratégii ľudských práv, ktoré vyvolali konfrontáciu v spoločnosti, sa stala Stratégia viac zdrojom eticko-hodnotovo-filozofických úvah ako odborným dokumentom na posilnenie ochrany ľudských práv.

Pozornosť laickej i odbornej verejnosti, médií i rôznych marginalizovaných skupín si získala najmä kvôli procesu, akým táto Stratégia prechádzala. Ale tiež svojím obsahom, a to hlavne témou o ochrana práv lesbič, gayov, bisexuálov, transrodových a intersexuálnych osôb. Táto osobitná príloha dokumentu vyvolala veľký ohlas, možno až nevôľu, tých, čo sa cítia dlhodobo diskriminovaní v neriešenej situácii alebo situácii riešenej len minimálne: ženy po materskej dovolenke, ľudia starajúci sa o chorých príbuzných, nezamestnané osoby po päťdesiatke, ľudia na hranici chudoby, osoby s najrôznejšími zdravotnými problémami, rodičia protestujúci proti niektorým prvkom výchovy a vzdelávania (dnes zavádzanej sexuálnej výchovy prostredníctvom nových akreditovaných či neakreditovaných vzdelávacích programov, seminárov, prednášok) a bojujúci v mene tých, čo sa nedokážu brániť – nenarodených – tiež reakciu mnohých aktivistov, rodičov, vychovávateľov, pedagógov, psychológov či zdravotníkov.

V úvode je potrebné skonštatovať, že Celoštátna stratégia ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike obsahuje množstvo pozitívnych opatrení a odporúčaní, ale aj mnohé indiferentné úlohy, ktorých dopad sa ukáže až v reálnom živote. V tomto príspevku však poskytnem kritický pohľad na vládny dokument, ktorý sa má stať rámcom pre tvorbu budúcich verejných politík.

Proces

Zámer schváliť Celoštátnu stratégiu ochrany a podpory ľudských práv v SR prijala v roku 2011 Vláda SR pod vedením Ivety Radičovej. V júli 2012 po parlamentných

voľbách a prevzatí moci stranou Smer-SD schvaľuje Rada vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť zriadenie Výboru pre práva LGBTI osôb (lesby, gejov, bisexuálov, transrodových ľudí a intersexuálov).

- apríl 2013: podpredseda vlády a minister zahraničných vecí SR Miroslav Lajčák predložil na Rade vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť celoštátnu stratégiu ochrany a podpory ľudských práv v SR¹, koordinovať ju má splnomocnenec vlády pre rozvoj občianskej spoločnosti Filip Vagač
- nakoľko Stratégia zahŕňala zavedenie rodovej ideológie v zmysle oddeľovania rodu biologického pohlavia, nadštandardné práva pre niektoré skupiny obyvateľstva (napr. podporiť vytvorenie akreditovaných vzdelávacích programov zameraných na ľudské práva LGBTI ľudí; preskúmať proces prepisu rodu vo všetkých oblastiach, navrhnúť novú metodiku postupu zdravotnej starostlivosti s transrodovými a intersexuálnymi osobami a nevyžadovať nútenú kastráciu a iné nedobrovoľné medicínske zásahy), zdvihla sa vlna odporu mimovládnych organizácií, politikov a Cirkvi – reakcia:
- júl 2013: 69 mimovládnych organizácií pripravilo pripomienky, ako aj návrhy na zmeny v Stratégii a napísali list premiérovi
- júl 2013: predseda KBS arcibiskup Stanislav Zvolenský píše list ministrovi zahraničných vecí a európskych záležitostí SR M. Lajčákovi, v ktorom ho žiada o prepracovanie materiálu²
- september 2014: Vyhlásenie podpredsedu NR SR Jána Figela k Celoštátnej stratégii, v ktorom vyzval ministra Lajčáka, aby tento dokument nebol predložený vo vláde, ale zásadne prepracovaný
- plánované schválenie Stratégie bolo následne odročené na jún 2014.
- V septembri 2013 minister Lajčák prisľúbil participatívnu tvorbu Dokumentu a informoval o zriadení pracovných skupín, v ktorých môžu pracovať odborníci, aby sa tak podieľali na tvorbe Stratégie. Skutočnosť však bola iná. Za všetko hovorí fakt, že riaditeľ školy a prezident Združenia katolíckych škôl Slovenska nebol prijatý do pracovnej skupiny „Výchova a vzdelávanie k ľudským právam“ s odôvodnením, že nesplnil v plnom rozsahu všetky požadované kritériá.
- október 2013 odstupuje z funkcie splnomocnenca vlády pre tretí sektor Filip Vagač
- následne je Pavol Demeš menovaný za koordinátora Stratégie

¹ Dostupné na: <http://www.radavladyp.gov.sk/celostatna-strategia-ochrany-a-podpory-ludskych-prav-v-sr/> (ďalej len „Stratégia“)

² Dostupné na: <http://www.tkkbs.sk/view.php?cislocianku=20130801019>

- marec 2014 Pavol Demeš odstupuje
- jún 2014: medzirezortné pripomienkové konanie, rozporové konanie (prebehlo konferenčným spôsobom – všetky pripomienkujúce subjekty naraz)
- Rada vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť prijala 26. júna 2014 záver, že „otvorené otázky, ktoré zostali po vyhodnotení pripomienkového konania, sú natoľko závažné, že v rokovaní je potrebné pokračovať ... s cieľom odstránenia rozporov vzniknutých počas medzirezortného pripomienkového konania.“
- august – september 2014 tzv. Expertné rokovania: bolo akceptovaných minimum pripomienok (napr. od Konferencie biskupov Slovenska bola akceptovaná jedna pripomienka čiastočne, od Inštitútu pre ľudské práva a rodinnú politiku bola akceptovaná jedna úplne, jedna čiastočne – z 18). Spolu bolo podaných 319 pripomienok, z toho 163 zásadných a z nich bolo akceptovaných 12
- 1. 12. 2014 v Rade vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť bola Celoštátna stratégia ochrany a podpory ľudských práv v SR schválená.
- 5. 12. 2014 Vianočná výzva členom vlády: list asi 40 organizácií a fyzických osôb, vrátane poslancov NR SR (Ján Figeľ, Igor Matovič, Július Brocka, Pavol Zajac, Ivan Uhliarik, Richard Vašečka, Marián Kvasnička, Jozef Mikloško, Jozef Bobík) a Európskeho parlamentu (Anna Záborská, Miroslav Mikolášik, Branislav Škripek, Jana Žitňanská), ako aj troch členov Výboru pre rodovú rovnosť (Renáta Ocilková, Mária Raučinová, Stanislav Trnovec) – v liste žiadajú každého člena Vlády SR osobitne, aby Celoštátnu stratégiu ochrany a podpory ľudských práv v SR odmietli.
- 16. 12. 2014 protest pred Úradom vlády SR proti schváleniu stratégie vo vláde
- 18. 2. 2015 Celoštátna stratégia ochrany a podpory ľudských práv v SR bola Vládou Slovenskej republiky schválená uznesením č. 71.

Rozsah

Vlastný text Stratégie je napísaný na necelých 30 stranách, spolu s prílohami má približne 440 strán. K Stratégii bolo podaných vyše 300 pripomienok, obsahuje 11 oblastí, v ktorých sa venuje právam jednotlivých skupín. Rozsahom podľa počtu strán, ktoré sú im venované (vrátane slovníka, popisu legislatívneho prostredia a súčasného stavu), by sa dali zoradiť nasledovne:

1. práva osôb so zdravotným postihnutím (9 strán, z toho len 7 strán textu)
2. práva osôb žijúcich na hranici chudoby (10 strán)

3. predchádzanie rasizmu, xenofóbie (12 strán)
4. práva dieťaťa (13 strán)
5. práva starších osôb (14 strán)
6. rodová rovnosť a práva žien (14 strán)
7. práva osôb patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám (15 strán)
8. posilnenie MVO (15 strán)
9. práva migrantov (33 strán)
10. vzdelávanie a výchova k LP (70 strán)
11. práva LGBTI ľudí (100 strán)

Jeden z hlavných rozporov vznikol v otázke, či sa má skupine osôb lesbie, gejoj, bisexuálov, transrodových ľudí a intersexuálov (LGBTI) venovať pozornosť ako osobitnej (diskriminovanej) skupine a akým spôsobom (len v tejto Stratégii sa jej venuje pozornosť približne na 100 stranách). Ľudia s homosexuálnymi sklonmi, nech trvajú tieto sklony akokoľvek dlho – či len v období dozrievania sexuálnej identity alebo aj v dospelosti – si zaslúžia úctu, dôstojnosť a rovnaké zaobchádzanie ako všetci ostatní. Nič nenaznačuje dôvody pre pozitívnu diskrimináciu (poskytovanie najvyššieho dostupného štandardu zdravia pre LGBTI ľudí³). Navyše vzniká otázka, akým spôsobom a z akého dôvodu sa do skupiny k lesbám a gayom dostali bisexuáli, intersexuáli a transrodoví ľudia.

Intersexualita patrí medzi poruchy sexuálnej diferenciácie a je definovaná ako nesúhlas medzi genetickým (chromozomálnym) a gonadálnym pohlavím a fenotypom jedinca alebo ako obojakosť pohlaví. Príčinou intersexu môže byť vplyv chromozomálnych anomálií, primárne endokrinné poruchy alebo zlyhanie citlivosti cieľového tkaniva na hormonálnu stimuláciu.⁴

Transsexualizmus je podľa odbornej literatúry považovaný za poruchu pohlavnej identity, pričom jeho základným prejavom je nespokojnosť s vlastným anatomickým pohlavím (diagnóza F 64.0)⁵. Rôzne štatistiky hovoria o výskyte transrodových ľudí v pomere 1:30 000 až 1:400 000. Určite je jeho výskyt zriedkavejší ako mnohé ďalšie poruchy či choroby, ako napr. nanizmus, poruchy zraku, sluchu, autizmus a i., a napriek tomu sa tejto diagnóze venuje neprimeraná, pozitívne diskriminujúca pozornosť.

Bisexualita je neprirodzené, človeka zraňujúce a morálne neprijateľné správanie. Neexistuje zmysluplné odôvodnenie podpory tohto správania a venovania pozornosti týmto ľuďom akoby by boli hodní osobitnej úcty a ochrany. Sú hodní takej úcty a ochrany ako všetci ostatní ľudia.

³ Stratégia, príloha: Práva LGBTI ľudí, Východiskový materiál, Úloha 5.4

⁴ KAWACIUK, I.: *Urologie*, Nakladateľství H & H, Jinočany, 2000.

⁵ ZVOLSKÝ, P. a kol.: *Speciální psychiatrie*, Univerzita Karlova Praha, 1996.

Po zedefinovaní základných skupín, ktorým sa Stratégia v oblasti práv LGBTI venuje, si dovoľím upriamiť pozornosť na body, ktoré považujem za **pozitívnu diskrimináciu transrodových a intersexuálnych ľudí, a ktoré nie sú prostriedkom na dosiahnutie rovnakého zaobchádzania so všetkými občanmi Slovenska**. Taktiež spomeniem oblasti, v ktorých Stratégia žiada kvôli LGBTI osobám zmeniť legislatívu:

- Novelizovať zákon o ochrane osobných údajov tak, aby poskytovanie nepodstatných, osobne citlivých údajov týkajúcich sa rodovej identity osoby bolo zakázané;⁶
- Pripraviť návrh opatrení s cieľom zabezpečiť, aby transrodové a intersexuálne osoby spokojne užívali plné právne uznanie a prepis rodu svojej zvolenej rodovej identity vrátane zmeny prvého mena, čísla sociálneho poistenia a iných indikátorov rodu na dokumentoch o totožnosti;⁷
- Preskúmať proces prepisu rodu vo všetkých oblastiach, navrhnúť novú, ľudskoprávnym záväzkom zodpovedajúcu verziu právnej úpravy, aktualizovať metodiku postupu zdravotnej starostlivosti s transrodovými a intersexuálnymi osobami a nevyžadovať nútenú kastráciu a iné nútené medicínske zásahy;⁸
- Preskúmať spôsoby (a do praxe zaviesť najoptimálnejšie z nich) zmeny dokumentov transrodovej a intersexuálnej osoby už na začiatku tranzície;⁹
- Prijat' akčný plán rovnosti LGBTI ľudí zahŕňajúci komplex koordinovaných opatrení zameraných na zlepšenie ochrany práv LGBTI ľudí, boj proti diskriminácii na základe sexuálnej orientácie, rodovej identity a rodových prejavov vrátane finančného a personálneho zabezpečenia plnenia plánu a jeho priebežného monitoringu a vyhodnocovania;¹⁰
- Transrodovým osobám by tiež uľahčilo život, keby rodné číslo bolo neutrálne, keďže od toho sa odvíja celý rad záznamov v úradných dokladoch, ktoré sa musia meniť;
- Postup pripísania rodu pri narodení intersexuálneho dieťaťa nie je právne upravený. Legislatíva nezaručuje, že na tele žiadneho dieťaťa nebudú vykonané nezvratné zmeny zdravotníckymi zásahmi navrhnutými na vnútenie rodovej identity dieťaťa bez jeho slobodného a informovaného súhlasu.

Navrhuje sa budovanie inštitúcií, zmeny vo vzdelávaní:

- Vzhľadom na narastajúcu dôležitosť témy by bolo vhodné vytvorenie jedného orgánu (neskôr v texte už ako úloha „**vytvoriť orgán**“) s plnými kompetenciami

⁶ Stratégia, príloha: Práva LGBTI ľudí, Východiskový materiál, Úloha 5.3

⁷ Tamtiež

⁸ Tamtiež

⁹ Tamtiež

¹⁰ Stratégia, príloha: Práva LGBTI ľudí, Východiskový materiál, B. Prierezové opatrenia

na tvorbu, implementáciu a koordináciu ľudskoprávnych politik s dostatočným personálnym a finančným zabezpečením a so zameraním aj na oblasť práv LGBTI ľudí;¹¹

- **podporiť budovanie personálnych a finančných kapacít mimovládnych organizácií** zaoberajúcich sa presadzovaním ľudských práv LGBTI ľudí, **špeciálne watch-dogových MVO a organizácií poskytujúcich služby komunite LGBTI ľudí**; v rámci navrhovanej inštitucionálnej podpory platformami MVO podľa príslušných skupín obyvateľstva podporiť aj platformu LGBTI organizácií;¹²
- Zabezpečiť, aby školy poskytovali inkluzívne, bezpečné a podporné prostredie pre mladých LGBTI ľudí;¹³
- **Vykonať analýzu učebných osnov a metodík** a odstrániť všetky neobjektívne informácie o sexuálnej orientácii a rodovej identite a všetky informácie, ktoré môžu podnecovať k homofóbii a transfóbii;¹⁴
- **Zabezpečiť, aby objektívne informácie ohľadom sexuálnej orientácie, rodovej identity a rodových prejavov boli súčasťou štátnych vzdelávacích programov a učebných osnov** celoživotného formálneho i neformálneho vzdelávania v záujme ich pochopenia a podpory medzi pedagogickými zamestnancami a zamestnankyňami, odbornými zamestnancami a zamestnankyňami, pracovníkmi a pracovníčkami s deťmi a mládežou, študentmi a študentkami. Zvyšovať povedomie všetkých vzdelávajúcich, vzdelávaných o problémoch, ktorým čelia LGBTI ľudia s využitím objektívnych informácií o sexuálnej orientácii a rodovej identite. Zabezpečiť, aby sa predmetná oblasť stala pravidelnou a prierezovou súčasťou vyučovacích hodín.¹⁵

V oblasti výchovy a vzdelávania k ľudským právam vo východiskovom materiáli sa uvádza:

- V legislatíve je upravená zásada rovn(ak)ého zaobchádzania - medzi iným - aj v oblasti prístupu k vzdelaniu a pri poskytovaní vzdelávania. Diskriminácia sa zakazuje z viacerých dôvodov, ktorých výpočet nie je uzavretý, čím **legislatíva SR ide dokonca nad rámec smerníc EÚ**.
- K prierezovým oblastiam ľudskoprávneho vzdelávania nepochybne patrí i rodové vzdelávanie. K implementácii takéhoto vzdelávania Slovenskú republiku zaväzujú viaceré ľudskoprávne dohovory. Stratégia rodovej rovnosti prijatá na roky 2009 – 2013 ako aj jej akčný plán identifikovali ako hlavnú prekážku väčšej

¹¹ Stratégia, príloha: Práva LGBTI ľudí, Východiskový materiál, Úloha 4.1

¹² Stratégia, príloha: Práva LGBTI ľudí, Východiskový materiál, B. Prierezové opatrenia

¹³ Stratégia, príloha: Práva LGBTI ľudí, Východiskový materiál, Úloha 5.1

¹⁴ Tamtiež

¹⁵ Tamtiež

vymožitelnosti práv a slobôd, väčšej participácie žien na trhu práce i vo verejnom živote a eliminácie násilia na ženách práve nízke povedomie o rodových stereotypoch a ich dôsledkoch na kvalitu ľudského života.

- V roku 2008 Výbor OSN pre odstránenie diskriminácie žien vyzval Slovenskú republiku, aby vypracovala a implementovala komplexné programy v systéme vzdelávania týkajúce sa rolí a povinností pripisovaných ženám a mužom. Ďalej odporučil, „aby boli vytvorené stratégie a implementované programy, ktoré zabezpečia **vykorenenie tradičných stereotypov o rodových rolách v rodine, na trhu práce, v zdravotníctve, akademickej obci, politike a v spoločnosti ako takej.**“ CEDAW výbor takisto vyzval zmluvný štát na uskutočnenie revízie školských učebníc z rodového hľadiska (nie je uvedené konkrétne odporúčanie).
- Pre problematiku rodového vzdelávania a výchovy je smerodajné Odporúčanie č. 13 prijaté Výborom ministrov Rady Európy v roku 2007, ktoré sa zameriava na uplatňovanie rodového hľadiska vo vzdelávaní. Konštatuje, že rovnosť medzi ženami a mužmi a rodová perspektíva musia byť integrované do všetkých úrovní vzdelávacieho systému od najútlejšieho veku, s cieľom podporiť medzi dievčatami a chlapcami, ženami a mužmi hodnoty spravodlivosti a občianskej participácie, ktoré sú nevyhnutné pre efektívny a aktívny výkon demokratického občianstva a budovanie skutočného partnerstva medzi ženami a mužmi v súkromnej i verejnej sfére. Vyzýva členské štáty, aby presadzovali a podporovali opatrenia zamerané špecificky na implementáciu rodového hľadiska na všetkých úrovniach vzdelávacieho systému a vo vzdelávaní učiteliek a učiteľov s cieľom dosiahnuť faktickú rodovú rovnosť a zlepšiť kvalitu vzdelávania.¹⁶
- **Rodové vzdelávanie**, resp. vzdelávanie v oblasti presadzovania rodovej rovnosti je prierezovou témou a v širšom ponímaní **je neoddeliteľnou súčasťou výchovy a vzdelávania k ľudským právam. Agenda rodovej rovnosti sa týka všetkých ľudských práv a slobôd, prechádza naprieč všetkými ľudskoprávnymi témami a týka sa všetkých dôvodov diskriminácie (akými sú napr.: etnicita, vek, sexuálna orientácia či zdravotné postihnutie).** Nejde pritom výlučne len o vzdelávanie o ľudských právach žien, aj keď práve znalosti o tejto problematike tvoria prvý stupeň rodového vzdelávania, ale aj o vzdelávanie zamerané na príčiny a mechanizmy narušajúce princíp rovnosti v rodových vzťahoch. **Preto je potrebné v nižšie uvedených piatich prioritných oblastiach - všade tam, kde**

¹⁶ Podľa neho treba spraviť „rodovú rovnosť centrálnou časťou aktívneho demokratického občianstva a ľudských práv a vrátane toho a iných záležitostí, ktoré sú vitálne pre demokraciu menovite individuálne práva a povinnosti v súkromnej a verejnej sfére, v základnej legislatíve školského systému, ako cieľ dosiahnutia v osnovách, školskej kultúre a tréningu učiteľov.“ Council of Europe, 2007. Recommendation CM/Rec(2007)13 of the Committee of Ministers to member states on gender mainstreaming in education [online]. Rada Európy, 2007 [cit. 2014-7-3]. Dostupné na internete <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1194631&Site=CM>.

sa hovorí o výchove a vzdelávaní k ľudským právam - chápať rodové vzdelávanie ako ich súčasť. Bez neho nemôže byť úplné, a naopak, ak má byť rodové vzdelávanie komplexné, nemôže v ňom chýbať ľudskoprávna výchova a vzdelávanie. Takto realizované rodové štúdiá a výskum kontinuálne upozorňujú, že významným prostriedkom ľudskoprávnosti je jazyk a rečový prejav ľudských práv v dokumentoch, prejavoch, diskurzoch, vzdelávaní, individuálnych aj širších spoločenských vzťahoch. Korektný jazyk ľudských práv, ako na to upozornil workshop, by mal byť prostriedkom a zároveň významnou súčasťou vízií Stratégie.

- **V štátnych vzdelávacích a výchovných programoch a vzdelávacích štandardoch prierezovo reštrukturalizovať obsah s ohľadom na témy ľudských práv a rodovej rovnosti a v súvislosti s tým optimálne nastaviť i proces výchovy a vzdelávania.**

Sporné témy Stratégie

Text celoštátnej stratégie neplní svoju úlohu chrániť najzraniteľnejšie skupiny ľudí, nedostatočne sa venuje riešeniu najčastejšieho porušovania ľudských práv – súdnym prietahom, vôbec sa nevenuje ochrane života od počatia po prirodzenú smrť, ochrane svedomia, ochrane práv rodičov, rodiny, manželstva a i. Stratégia má aj formálne nedostatky. Neboli s ňou spokojní ani niektorí členovia Rady vlády, ani zástupcovia ministerstiev. To, že bolo vznesených **viac ako 300 pripomienok** svedčí okrem iného aj o problematike materiálu. Tiež odborná i laická **verejnosť sa búrila proti predkladanému ideologicky podfarbenému vládnemu dokumentu, usporiadala pochody a referendum**, aby chránila základné hodnoty – rodinu, manželstvo a deti.

Proces vzniku Stratégie bol deklarovaný ako participatívny, v skutočnosti však **ľudia s konzervatívnymi a tradičnými názormi neboli pripustení do tímov, ktoré ovplyvňovali tvorbu Stratégie, a tak je Stratégia veľmi tendenčná.** Vlastný text stratégie bol po dvoch rokoch prípravy **len pár dní pred zasadnutím Rady vlády zmenený** a ukladá ako **jednu z hlavných úloh vytvoriť podmienky pre registrované partnerstvá** (Úloha V.3: Realizácia systematických a komplexných opatrení zameraných na ochranu základných práv a slobôd dospelých osôb, ktoré nežijú v manželstve. Rámec úlohy č. V.3.: Podniknúť potrebné právne kroky na dosiahnutie ochrany práv osôb, ktoré žijú v partnerskom zväzku bez uzavretia manželstva). Teda to, čo bolo od začiatku predmetom najväčšej kontroverzie v diskusiách, sa v poslednom okamihu dostalo do textu, a to bez akýchkoľvek dodatočných rokovaní.

Ďalšími spornými témami, úzko súvisiacimi s tými predchádzajúcimi, je zavádzanie rodovej ideológie, ktorá otvára dvere viacerým rodovým identitám, resp. oddeľovaniu rodu od biologického pohlavia a zavádzaniu rodovo korektného jazyka. Okrem toho je problematické financovanie Stratégie a úplná absencia ochrany práv rodičov, slobody svedomia, prejavu, atď.

Záver

Slovensko je, v porovnaní s mnohými rozvojovými krajinami či krajinami východnej Európy alebo Ázie, bohatá krajina. Napriek tomu na Slovensku žije mnoho ľudí, ktorí bojujú s chudobou. Našou úlohou je zaviesť také opatrenia v sociálnej politike, v politike zamestnanosti, v solidarite s tými, ktorí pracovať nemôžu, aby nikto v tak bohatej krajine nežil na hranici chudoby. Stratégia ochrany a podpory ľudských práv by sa mala venovať v prvom rade ľuďom ohrozeným chudobou, starobou, chorobou, ženám, ktoré zamestnávateľia považujú za menejcenné alebo nespoľahlivé, pretože sú matky, osobám, ktoré si ťažko nachádzajú prácu, lebo majú 10 rokov do dôchodku, pretože sú dnes považovaní za menej atraktívnych a rýchlych. Ľuďom, ktorí by sa radi zamestnali, ale kvôli predsudkom a farbe pleti nemajú šancu.

Niektoré opatrenia v Stratégii možno považovať za otázne až pozitívne diskriminačné: budovanie personálnych a finančných kapacít mimovládnych organizácií zaoberajúcich sa presadzovaním ľudských práv LGBTI ľudí a organizácií poskytujúcich služby komunite LGBTI ľudí; podporu platformy LGBTI organizácií, financovanie stratégií, akčných plánov či nie nevyhnutných dokumentov a zriaďovanie nového orgánu na úrovni vlády na ochranu práv LGBTI ľudí. Dá sa to považovať za nezodpovedné a neefektívne nakladanie s majetkom daňových poplatníkov. Naše financie majú byť používané na konkrétnu pomoc ľuďom, ktorým sú ľudské práva upierané. Za absurdné alebo minimálne protirečivé hodno považovať opatrenie vo východiskovom materiáli týkajúcom sa práv osôb patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám: „pokračovať v prijímaní opatrení na odstránenie neodôvodneného zaradovania rómskych detí do oddelených škôl alebo tried a začať vo väčšom rozsahu zavádzať vzdelávanie v rómskom jazyku pre rómske deti“.

Za pedagogicky a psychologicky nebezpečné možno považovať to, že sa má vykonať analýza učebných osnov a metodík z pohľadu sexuálnej orientácie a rodovej identity. Deti naopak treba viesť k tomu, aby prijali svoju biologickú sexuálnu identitu a aby vnímali ako dobré a krásne to, čo je prirodzené: muža a ženu so svojimi originálnymi psychickými a fyzickými danosťami a manželský zväzok muža a ženy. Je potrebné povzbudzovať ich k zdravému psychickému i fyzickému vývinu a všteľovať hodnoty, ktoré má každý človek ukryté vo svojom najhlbšom vnútri: túžbu po dobre v nás a okolo nás. V neposlednom rade musíme viesť deti k tomu, aby si rovnako vážili všetkých ľudí bez ohľadu na sexuálnu orientáciu alebo zdravotné postihnutie.

Schválením Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv v SR sa Slovensko stalo jednou z dvoch krajín EÚ (spolu s Holandskom), ktoré takýto dokument prijali.

Použitá literatúra

ZVOLSKÝ, P. a kol.: *Speciální psychiatrie*, Univerzita Karlova Praha, 1996.

KAWACIUK, I.: *Urologie*, Nakladatelství H & H, Jinočany, 2000.

Internetové zdroje

ZVOLENSKÝ, S.: List Mons. Stanislava Zvolenského ministrovi M. Lajčákovi. www.tkkbs.sk, [cit. 29.okt. 2014; 9.00h CET]. Dostupné na : <http://www.tkkbs.sk/view.php?cislocianku=20130801019>

Council of Europe, 2007. Recommendation CM/Rec(2007)13 of the Committee of Ministers to member states on gender mainstreaming in education [online]. Rada Európy, 2007 [cit. 2014-7-3]. Dostupné na: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1194631&Site=CM>.

Návrh Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv v SR. www.radavladyp.gov.sk, [cit. 29.okt. 2014, 13:00]. Dostupné na: <http://www.radavladyp.gov.sk/celostatna-strategia-ochrany-a-podpory-ludskych-prav-v-sr/>

PaedDr. Mgr. Renáta Ocilková

politologička, tajomníčka Združenia katolíckych škôl Slovenska

Príspevok bol vo februári 2015 doplnený o nové skutočnosti, ktoré sa udiali v čase od konania konferencie do schválenia dokumentu Stratégie dňa 18. 2. 2015.

Manželstvo, rodina a homosexuálne partnerstvá z pohľadu maturantov katolíckych škôl

Ján Dravecký

Ciele prieskumu

- zistiť názor respondentov na manželstvo a tradičnú rodinu
- poznať postoje respondentov k fenoménu „*nechcené rodičovstvo*“ a k požiadavkám tradičnej sexuálnej morálky
- zistiť, do akej miery respondenti reflektujú problematiku homosexuality a registrovaných partnerstiev
- zistiť u respondentov mieru poznania hnutí „pre život“ na Slovensku
- vykonať prieskum, ako by respondenti hlasovali v referende o ochrane rodiny

Respondenti – metóda

SPOLU: 341 žiakov maturitného ročníka katolíckych škôl v Spišskej diecéze.
Metóda – dotazník, 17 otázok:

- 1. – 5. otázka: charakteristika respondentov (pohlavie, bydlisko, typ absolvovanej ZŠ, rodina, praktizovanie náboženského života)
- otázky uzavreté, okrem otázky č. 5, 6, 16; otázka č. 14 škálová

Prieskum vykonaný v mesiaci september 2014 na 8 školách v Spišskej diecéze (DK – Dolný Kubín, LE – Levoča, PP – Poprad, RK – Ružomberok, SL – Stará Ľubovňa, SN – Spišská Nová Ves).

Rodina

- dlho považovaná za stabilnú a v podstate nemennú inštitúciu
- v súčasnosti sa mení – hovoríme o **tradičnej** a **modernej** rodine
- **slovenská rodina** je na ceste medzi tradičnou a modernou rodinou
- **tradičná rodina: manželstvo** založené na verejne deklarovanom záväznom sľube na celoživotný vzťah medzi mužom a ženou pre deti je predpokladom **istoty** a **bezpečia**
- **moderná rodina: manželstvo** nie je podmienkou na založenie rodiny **nestabilita** v párovom živote (rozvodovosť, nemanželské spolužitie (priateľ – priateľka, partner – partnerka)

Faktory vplývajúce na zmenu rodiny

- individualizmus, nezávislosť, liberalizmus v oblasti sexuality a morálky
- zmena postojov k manželstvu – útoky na manželstvo a tradičnú rodinu
- konzumizmus, vplyv médií a slabnúci vplyv Cirkvi

Čo ty rozumieš pod pojmom „tradičná rodina“?

- 112 respondentov je z rodín, kde sa náboženský život praktizuje aktívne
- rodina založená na fungujúcej domácnosti 2 osôb bez ohľadu na pohlavie
- vzťah muža a ženy, ktorí sa majú radi
- rodinu tvorí muž, žena a deti, nemusia byť zosobášení
- spoločenstvo ľudí, ktorí si navzájom rozdáujú lásku

Právo uzavrieť sobáš a založiť si rodinu by mali mať...

- Niečo o tých, ktorí zvolili odpoveď b/ - bolo ich 31
- 13 z nich súhlasí, aby homosexuálni ľudia mali právo na registrované partnerstvá, manželstvá a adopciu detí
- 16 z nich súhlasí s právom homosexuálnych ľudí na registrované partnerstvá
- 2 nesúhlasia s tým, aby homosexuálni ľudia mali právo na RP, M a adopciu detí
- v rodinách 13 respondentov sa náboženský život praktizuje aktívne
- 6 respondenti absolvovali cirkevnú ZŠ
- 14 z respondentov by v referende súhlasilo s tým, aby párom osôb rovnakého pohlavia nebolo umožnené osvojenie detí
- 5 respondenti úplne súhlasia s tým, že človek si volí rod podľa toho, ako sa cíti

Je pre zabezpečenie všetkých funkcií rodiny potrebné, aby rodičia žili v manželskom zväzku?

	chlapci		dievčatá		SPOLU	
	abs	v %	abs	v %	abs	v %
a/ áno, považujem to za dôležité	73	67,0	159	68,5	232	68,0
b/ nie je to nevyhnutná podmienka	33	30,3	69	29,7	102	29,9
c/ neviem sa k tomu vyjadriť	3	2,8	4	1,7	7	2,1
d/ neodpovedali	0	0	0	0	0	0
SPOLU	109	100	232	100	341	100

- 46 respondentov (zo 102) je z rodín, v ktorých sa praktizuje náboženský život aktívne
- 49 respondentov býva v meste, 52 na dedine
- 19 respondentov absolvovalo cirkevnú ZŠ
- 1/3 respondentov nepovažuje manželstvo za základ pre rodinu!

Právo rodičov rozhodnúť o počte svojich detí

Rodičia majú právo rozhodnúť sa o počte svojich detí. (*Všeobecná deklarácia ľudských práv, OSN, 1948*) Majú aj právo siahnuť na život už počatého dieťaťa?

- z tých, ktorí zvolili odpoveď a/ alebo b/ (109 respondentov), je:
- 49 z rodín, v ktorých sa náboženský život praktizuje aktívne
- 18 sú absolventi cirkevných ZŠ
- 13 sú z rodín, v ktorých je len 1 rodič (z toho 6 rodín rozvedených rodičov)
- 8 z nich úplne súhlasí s tvrdením, že počaté dieťa sa stáva človekom až po narodení, 72 respondentov s týmto tvrdením nesúhlasí

Ako by si sa rozhodol/rozhodla, keby si musel riešiť „nechcené rodičovstvo“?

- 96 respondentov (28 %) pripúšťa potraty!!!
- v 46 rodinách sa aktívne praktizuje náboženský život
- v 42 rodinách sa náboženský život praktizuje v obmedzenej miere

Tradičná sexuálna morálka

Základom „tradičnej sexuálnej morálky“ je **predmanželská zdržanlivosť a vernosť partnerov** v manželstve. Podľa respondentov to je...

- všetci, ktorí odpovedali a sú z rodín, v ktorých sa praktizuje náboženský život (138 aktívne, 54 v obmedzenej miere)
- zo 65 respondentov, ktorí uviedli odpoveď b/ je 15 absolventov cirkevných ZŠ; 41 z rodín, v ktorých sa aktívne praktizuje náboženský život
- 34 % respondentov **G RK** a 50 % respondentov **SZŠ RK** uviedli odpoveď b/ ; z **G SL** uviedlo odpoveď b/ 14,3 % respondentov

Homosexualita

Homosexualita predstavuje citovú a sexuálnu náklonnosť k osobám rovnakého pohlavia. (KKC, 2357)

- **nie je choroba** (v r. 1992 bola vylúčená zo zoznamu chorôb)
- **nie je ľudské právo**
- pôvod homosexuality nie je z medicínskeho hľadiska objasnený
- **faktory:** rodinné vplyvy, výchova, sklamanie v láske, zneužitie v detstve,...
- je potrebné rozlišovať:
 - a/ **homosexuálne cítenie** – nie je hriešne a nevyklučuje praktizovanie kresťanského života
 - b/ **homosexuálne skutky** – sú hriechom
- KKC sa venuje homosexualite v čl. 2357 – 2358 – 2359;

- „Ľudí s homosexuálnymi sklonmi ... treba prijímať s úctou, súcitom a jemnosťou a vyhybať sa nespravodlivej diskriminácii voči nim.“

Homosexualita je podľa teba...

- odpoveď c/ vyznačilo 131 respondentov, z nich 12 si myslí, že homosexuálni ľudia majú právo na registrované partnerstvá – manželstvá a adopciu detí
- 62 % respondentov má neujasnený, resp. nesprávny pohľad na homosexualitu

Homosexuálni ľudia majú právo na registrované partnerstvá a manželstvá a adopciu detí

- úplný súhlas vyjadrili 4 žiaci z G LE, G PP, G RK a 3 žiaci zo SZŠ LE; po 1 žiakovi z G DK, G SN, G SL a SZŠ RK
- medzi respondentmi, ktorí uviedli odpoveď c/ sú 6 z rodín, kde sa nepraktizuje náboženský život

Výroky

- približne iba polovica respondentov bez výhrady akceptuje tvrdenie c/; druhá polovica s tým v nejakej miere nesúhlasí – ľahko prijímajú názor, že rod si človek volí nie podľa pohlavných orgánov, ale podľa toho, ako sa cíti, čo vidíme v odpovediach na výrok a/
- asi 20 % respondentov má tendenciu súhlasiť s výrokom b/

Poznáš občianske združenie Fórum života?

		G DK	G LE	G PP	G RK	G SL	G SN	SZŠ LE	SZŠ RK
počet respondentov spolu		22	51	38	66	42	18	60	44
a/ áno, mám dosť informácií	abs.	6	3	1	9	4	3	15	8
	v %	27,3	5,9	2,6	13,6	9,5	16,7	25,0	18,2
b/ niečo som o tom počul	abs.	9	27	14	29	22	4	30	21
	v %	40,9	52,9	36,8	43,9	52,4	22,2	50,0	47,7
c/ neviem o tom nič	abs.	7	21	21	28	16	10	15	15
	v %	31,8	41,2	55,3	42,4	38,1	55,6	25,0	34,1

Záver

- len 59 % žiakov katolíckych škôl žije v rodinách, kde sa aktívne praktizuje náboženský život
- 16 % žiakov žije v neúplných rodinách (len s jedným rodičom)

- **bydlisko žiaka** (mesto – dedina) nemá vplyv na formovanie názorov na manželstvo, rodinu, rodovú rovnosť a homosexualitu
- najvýznamnejším **zdrojom informácií** sú internet a médiá
- naša katolícka škola **nevenuje dostatočnú pozornosť** výchove „pre život“
- názory približne **30 %** žiakov katolíckych škôl na otázky manželstva, rodiny, sexuality a homosexuality sú **v rozpore s katolíckym učením**
- **prehodnotiť a skvalitniť** výchovu k manželstvu a rodičovstvu

PaedDr. Ján Dravecký, PhD.

riaditeľ diecézneho školského úradu, Spišské Podhradie - Spišská Kapitula

Na záver

Mária Raučinová

Konferencia Rodina a manželstvo vo svetle ľudských práv na prahu 21. storočia (október 2014) sa konala v najaktuálnejšom čase diskusií okolo Stratégie ochrany a podpory ľudských práv, ktorej tvorbu iniciovala vláda SR. Hoci dnes je už dokument schválený, jeho tvorbu sprevádzalo množstvo spoločenských diskurzov na občianskej i odbornej úrovni. Zároveň sa schyľovalo k referendu za ochranu rodiny. Preto všetky fundované informácie týkajúce sa problémov okolo ľudských práv, manželstva a rodiny sa stali na výsosť žiaduce. Zborník prednášok je v časovom zmysle už spätou reflexiou. Napriek posunu diskusií však ostáva nadčasovým odtlačkom tém, ktoré hýbali a ešte stále hýbu spoločnosťou. Prednášky sú rozčlenené na oblasť ľudských práv a poriadku vzťahov (mužov a žien), na udalosti roka 2014 (Biskupská synoda o rodine a Celosťátna stratégia ľudských práv) a citlivú oblasť homosexuality vrátane mapovania prolifery názorov na cirkevných školách. Za jednotiacu niť príspevkov možno považovať manželstvo v jeho ohrozeniach.

Príspevok právnika Martina Dilonga s prehľadom najzákladnejších dokumentov v oblasti ľudských práv a ich rozvrstvením v generáciách poskytuje čitateľovi orientáciu o jednotlivých typoch a hierarchii práv. Osobitnú pozornosť venuje definícii manželstva a historickému posunu jeho chápania na základe niektorých rozsudkov Európskeho súdu pre ľudské práva. Zároveň dokumentuje ideologické rozširovanie ľudských práv konkretizovaním tvorby Stratégie ochrany a podpory ľudských práv v SR. Ako protiváhu k dokumentu s nadštandardnými právami pre ľudí LGBT predstavuje alternatívny dokument Stratégia ľudských práv pre všetkých z dielne vlastného autorstva i spoluautorov. V príspevku však venuje príliš veľa priestoru vymenovávaní konkrétnych sociálnych požiadaviek skupín obyvateľstva, čím sa stráca rámec samotných ľudských práv.

K ľudskoprávnej problematike bezpochyby patrí aj postavenie žien a ich práva v spoločnosti. Tému vo svojom príspevku uchopila etnologička Katarína Nádaská. Stručne zmapovala ženu v histórii jednotlivých kultúr. Téma by si však zaslúžila dôkladnejší rozbor nástupu a rozvoja feminizmu, ako aj rozlíšenie jednotlivých prúdov vo feminizme, a to najmä vo svetle aktuálneho dialógu s feministkami a diskusií okolo rodovej teórie. Autorka celkom vynechala existenciu nového feminizmu Jána Pavla II. Na druhej strane sa jej podarilo zachytiť historický prierez podriadeného postavenia ženy, ako aj stále nedostatočné ocenenie ženskej identity v moderných a postmoderných kultúrach. Záverečná veta autorky vo forme otázky potvrdzuje, že voči pravej dôstojnosti ženy má spoločnosť stále dlh.

Za samostatnú kategóriu sa dá označiť príspevok cirkevného právnika Mons. Jána Dudu a jeho pokus o krátku analýzu Biskupskej synody o rodine 2014, resp. jej prvej časti. Poodhalil problém zdanlivej synodálnej „kontroverzie“, ako ju prezentovali médiá, v súvislosti s príhovorom kardinála Waltera Kaspera. Podľa písomného príspevku nie som si istá, či sa mu podarilo zrozumiteľne na dvoch príkladoch zdokumentovať celú zložitú synodálnu diskusiu a porovnať ju s výstupným textom *Relatio*. Napriek tomu je jeho príspevok cenným nazretím do názorov „kuchyne“ biskupskej synody, ktorá sa doteraz javila ako názorovo jednoliata. Autorov text je viac adresovaný teologickým znalcom než pedagógom či širšiemu publiku.

Za jednu z centrálnych tém zborníka, ako aj hlavnú motiváciu organizovania celej konferencie považujem prednášku o tvorbe Stratégie ochrany a podpory ľudských práv (ďalej len *Stratégia*). Autorka Renáta Ocilková popísala proces tvorby dokumentu z pohľadu svojej osobnej prítomnosti na rokovaníach, v ktorých zastupovala Konferenciu biskupov Slovenska. V prednáške zvýraznila jednostrannosť celého procesu vylúčením konzervatívnych a prirodzeno-hodnotových názorov. Zároveň poukázala na nadmernú pozornosť *Stratégie* požiadavkám lesbičiek, gayov, transsexuálov a intersexuálov, pričom dôsledne diferencovala status týchto jednotlivých identít. Ocilkovej informácia z prvej ruky o priebehu a obsahu *Stratégie* dodala konferencii aktuálny spoločensko-politický ráz a potvrdila potrebu prepojenosti vedecko-akademickej, teologickej, politickej a právnej reflexie pre argumentáciu v diskusiách s liberálnou stranou.

Na dokreslenie úplnosti tém predpreferovaných diskusií slúži cenný príspevok morálneho teológa Martina Kolejáka. Ponúkol kvalitný komplexný pohľad na homosexualitu z pohľadu Biblie, morálky, antropológie a dobre ľudskej spoločnosti. Za osobitnú pozornosť stojí odlišenie falošnej tolerance a odklonu od učenia Cirkvi od láskyplnej pomoci ľuďom so zranenou sexualitou, rešpektujúc ich postupné vymaňovanie sa zo zložitej situácie homosexuálneho správania. Autor spomína „postupnosť zákona“ ako jednu zo zásad morálnej teológie, aby človek vo svojom opakovanom zlyhávaní nestrácal nádej. Venuje sa aj postojom katolíckeho politika v otázkach uznania homosexuálnych zväzkov. Záver jeho príspevku emotívne zafarbujú výpovede svedkyne vyrastajúcej s homosexuálnym otcom. Jediné, čo sa dá príspevku vyčítať, je jeho trojnásobná dĺžka textu.

Záverečným príspevkom konferencie je mimoriadne zaujímavá anketa maturantov cirkevných stredných škôl Spišskej diecézy, ktorí sa vyjadrovali k otázkam manželstva, rodiny, homosexuality a potratu. Keďže šlo viac-menej o prezentáciu výsledkov v grafoch, dá sa pochopiť, že má príspevok formu powerpointovej prezentácie. Z môjho pohľadu však narušuje textovú štruktúru zborníka. Anketu prezentoval pedagóg, riaditeľ školského úradu Ján Dravecký. Na vzorke 341 študentov cirkevných stredných škôl Spišskej diecézy dokumentoval úroveň poznania učenia Cirkvi v oblasti prolife a jej akceptovanie. Nelichotivé zá-

very (30 percent žiakov vyslovilo názory v rozpore s katolíckym učeníom) ho prinútili konštatovať, že „výchovu k manželstvu a rodičovstvu treba prehodnotiť a skvalitniť“. Škoda, že v príspevku nenačrtol konkrétnejšie návrhy.

Celkovo sa zborník javí ako tematicky previazaný celok s kvalitným obsahom, hoci menej vyváženým rozsahom jednotlivých príspevkov. Výber odborníkov zodpovedá náročnosti tém s malými pripomienkami. Zborník je obohatením pre všetkých, ktorí sa pohybujú v argumentáciách o páľčivých otázkach ľudských práv, manželstva, rodiny a výchovy budúcej generácie.

PharmDr. ThLic. Mária Raučinová
Fórum života

Výchova a vzdelávanie ako nástroj (de)formovania hodnotového systému spoločnosti IV

Zborník z konferencie, Poprad 2014

© VERBUM – vydavateľstvo KU

Odborné recenzie

Mgr. Pavel Izrael, PhD.

PharmDr. ThLic. Mária Raučinová

Redakčná a jazyková úprava

Barbora Palaščáková

Organizátori konferencie

Fórum pre verejné otázky

Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku

Rímskokatolícka cirkev Biskupstvo Spišské Podhradie

Cirkevné gymnázium Pavla Ušáka Olivu v Poprade

Nadácia Konráda Adenauera

VERBUM – vydavateľstvo Katolíckej univerzity

Hrabovská cesta 1A, 034 01 Ružomberok

<http://www.ku.sk>, verbum@ku.sk, tel. +421444304693 kl. 308

ISBN 978-80-561-0223-7

